

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Historický ústav

**Alžběta Tudorovna a Marie Stuartovna
aneb střet a vývoj politických
a náboženských zájmů dvou královen**

Bakalářská práce

Autor: Miroslav Beneš

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice

Studijní obor: Český jazyk a literatura se zaměřením na
vzdělávání, Historie se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Doová, Ph.D.

Hradec Králové 2015

Zadání bakalářské práce

Autor: Miroslav Beneš

Studium: P121023

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání, Historie se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce **Alžběta Tudorovna a Marie Stuartovna aneb střet a vývoj politických a náboženských zájmů dvou královen**

Název bakalářské práce AJ Elizabeth Tudor and Mary Stuart: Conflict and Change in their Political and Religious Interests

Anotace:

Bakalářská práce se bude věnovat vývoji politického a náboženského soupeření v Anglii 16. století, konkrétně za vlády Alžběty I. a Marie Stuartovny. Zásadní pro celou práci bude období let 1558–1587, tedy etapa vlády Alžběty I. Tudorovny poznamenaná soupeřením se skotskou a francouzskou královnou Marií I. Stuartovnou, které vyvrcholilo popravou Marie Stuartovny. Pro přiblížení širších souvislostí se práce zmíní i o událostech, které tomuto období předcházely. Práce bude také zaměřena na paralely politických a náboženských situací, v nichž se obě královny v průběhu svých vlád ocitly. Touto podobností je myšleno uvěznění a obžaloba z velezrady. Právě období vlády Alžběty I. Tudorovny můžeme označit za éru, kdy se rozhodlo o budoucí podobě Anglie, ať už z hlediska dominantního náboženství, nebo politické síly. Metody zpracování: Analýza, komparace Literatura nebo archivní fondy: MAUROIS, André: Dějiny Anglie, Praha 1993. KENNETH, Morgan O.: Dějiny Británie, Praha 2011. WORMALDOVÁ, Jenny: Dějiny Skotska, Praha 2007. Calendar of State Papers relating to Scotland and Mary Queen of Scots, ed. Joseph Bain et al., Edinburgh 1898-1952. Calendar of State Papers, Foreign Series, ed. Joseph Stevenson et al., London 1863-1950. A collection of State Papers relating to affairs from years 1542-1570 left by William Cecil Lord Burghley, ed. Hayens, S. et al., London 1740. KOVÁŘ, Martin: První léta alžbětinské Anglie, HO 10, 1999, č. 3/4. KOVÁŘ, Martin: Alžbětinská Anglie. Stabilizace nového režimu (1561-1567), HO 10, 1999, č. 11/12. KOVÁŘ, Martin: The Shaping of the Elisabethan Monarchy: On Some Aspects of the Forming, Functioning and Problems of Early Elisabethan State (1558?1561), Prague Papers on the History of International Relations, 1999, roč. 3. KOVÁŘ, Martin: The Struggle for Character of the State: On the Transformations of Elisabethan England in the Context of International Relations in 1560s, Prague Papers on the

History of International Relations, 2000, roč. 4. NEALE, J. E.: Queen Elizabeth I., London 1961. MACCAFFRY, Wallace T.: The Shaping of the Elizabethan Regime. Elizabethan Politics, 1558-1572, Princeton University Press, Princeton, New Jersey 1968. MACCAFFRY, Wallace T.: Elizabeth I. War and Politics, 1558- 1603, Princeton University Press, Princeton, New Jersey 1992. SOMERSET, Anne: Elizabeth I., New York 1991.

Garantující Historický ústav, Filozofická fakulta
pracoviště:

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Doová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Jiří Hutečka, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 20.12.2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce a v uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne.....

.....

Podpis autora práce

Rád bych touto cestou poděkoval paní Mgr. Lence Doové, Ph.D., za její vstřícný přístup a cenné rady, bez nichž by se tato práce neobešla.

Anotace

BENEŠ, Miroslav. *Alžběta Tudorovna a Marie Stuartovna aneb střet a vývoj politických a náboženských zájmů dvou královen*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2015, s. 93

Bakalářská práce nesoucí název *Alžběta Tudorovna a Marie Stuartovna aneb střet a vývoj politických a náboženských zájmů dvou královen* se zabývá vývojem značně komplikovaného vztahu královen Anglie a Skotska, které již jejich původ, dědičné nároky a dobové okolnosti dohnaly až k osudovému střetnutí, které téměř po třicet let ovlivňovalo evropské dění.

Tento výzkum se však mimo soupeření Alžběty Tudorovny a Marie Stuartovny věnuje i analýze dílčích aspektů, které během let ovlivňovaly mezinárodní postavení obou královen a přispívaly tak k mocenskému pádu jedné z nich. Základ celého výzkumu je proto založen na analýze historických pramenů právního a narativního charakteru, jejichž komparací a doplněním o poznatky sekundární literatury se práce pokouší o odhalení nových aspektů vysvětlujících jednání obou královen.

Klíčová slova: Alžběta Tudorovna, rod Tudorovců, Marie Stuartovna, rod Stuartovců, Anglie v 16. století, Skotsko v 16. století, anglická reformace, skotská reformace, sňatková politika v Evropě 16. století.

Annotation

BENEŠ, Miroslav. *Elizabeth Tudor and Mary Stuart or Conflict between them and the Development of their Political and Religious Interests*. Hradec Králové : Faculty of Philosophy, University of Hradec Králové, 2015, 93 pp.

This bachelor thesis, *Elizabeth Tudor and Mary Stuart or Conflict between them and the Development of their Political and Religious Interests*, is focused on a very complicated relationship between the queens of England and Scotland who were, by their origins, inherited rights and the circumstances of their time, driven to their fatal meeting which was influencing European developments for almost 30 years.

Apart from the competition between Elizabeth Tudor and Mary Stuart, this research deals with the analysis of the partial aspects which were influencing the international status of both queens and contributed to a downfall of power of one of them. The base of the whole research is built on the analysis of historical sources of both legal and narrative character. By the comparison of these sources and by the addition of findings from secondary literature, the thesis is trying to discover new aspects which would explain the behaviour of both queens.

Keywords: Elizabeth Tudor, House of Tudor, Mary Stuart, House of Stuart, England in the 16th century, Scotland in the 16th century, English Reformation, Scottish Reformation, European marriage policy in the 16th century.

Obsah

Zadání BP
Prohlášení
Poděkování
Anotace
Annotation
Obsah

1. Evropa v rozmezí let 1492–1558.....	5
1.1 Anglie v rozmezí let 1492–1558	6
1.2 Skotsko v rozmezí let 1492–1558	13
1.3 Irsko v rozmezí let 1492–1558	16
1.4 Francie v rozmezí let 1492–1558	17
1.5 Svatá říše římská národa německého v rozmezí let 1492–1558.....	19
1.6 Spojená království Kastilie a Aragonie v rozmezí let 1492–1558	21
1.7 Portugalské království v rozmezí let 1492–1558	23
2. První léta vlády obou královen v letech 1558–1561	24
2.1 Alžběta Tudorovna jako královna Anglie v letech 1558–1561	25
2.2 Marie Stuartovna jako královna Francie a Skotska v letech 1558–1561	31
2.3 Srovnání.....	35
3. Zhoršování vztahů obou královen v letech 1561–1567.....	39
3.1 Alžběta Tudorovna, Marie Stuartovna a zhoršování vztahů obou královen v letech 1561–1567	40
3.2 Srovnání.....	53
4. Závěr soupeření obou královen v letech 1567–1587.....	61
4.1 Alžběta Tudorovna, Marie Stuartovna a závěr soupeření obou královen v letech 1567–1587	62
4.2 Srovnání.....	79
Závěr.....	85
Seznam použité literatury.....	89

Úvod

„Královská koruna je jako studna se dvěma okovy. Když jeden stoupá, ten druhý klesá, aby nabral vodu. Ty stoupáš vzhůru, tančíš ve vzduchu, já zatím na dně nabírám svůj žal a těžknu vodou, co jsem vyplakal.“¹

Vývoj politického a náboženského dění ovlivňujícího vládu Alžběty Tudorovny a Marie Stuartovny se pro svůj dynamický vývoj stal stimulem mé bakalářské práce, ve které se pokouším o odkrytí i těch nejneobvyklejší aspektů mocenského soupeření obou královen.

Dynamika politického a náboženského dění v Evropě 16. století se částečně projevuje již ve výše uvedeném citátu Williama Shakespeara, který poetickým způsobem popisuje nevyhnutelný konec všech politických střetnutí, v nichž vždy jedna bojující strana zmizela v hlubinách času, aby druhá mohla vystoupat až na samý vrchol.

V případě této práce ale dosažení vrcholu královské moci Alžbětou Tudorovou provázely mnohé problémy, o kterých se v jednotlivých kapitolách zmiňuji. Ten nejzásadnější ale zmíním již nyní, protože se objevil spolu s nástupem Alžběty Tudorovny na anglický trůn. Už krátce po Alžbětině korunovaci se rozhořely spory o legitimitu jejích nároků coby bastarda Jindřicha VIII. Tudora a Anny Boleynové. Proti pochybným nárokům se postavila kandidátka, jejíž práva byla v očích katolické církve zcela nepochybnitelná. Touto konkurentkou nebyl nikdo jiný než skotská a francouzská královna Marie Stuartovna, která byla pravnučkou Jindřicha VII. Tudora a praneteří Jindřicha VIII. Tudora.

Nedílnou součástí tohoto výzkumu je i srovnání shodných a kontrastních rozhodnutí v životech obou královen, která různou měrou ovlivnila výsledek celého mocenského zápasu. Z paralelních situací, ve kterých se obě královny během svého života ocitly, se zaměřuji především na řešení komplikované náboženské situace na půdě Britských ostrovů, kterou silně ovlivnil rozvoj reformačního hnutí v celé Evropě, rozhodnutí učiněná v rámci sňatkové politiky nebo uvěznění a následné obvinění Marie Stuartovny z účasti na spiknutí, jehož cílem bylo sesazení Alžběty Tudorovny.

Základ této studie je vystavěn na analýze historických pramenů právního i narativního charakteru, které mi umožnily představit široké spektrum motivů,

---

¹ William SHAKESPEARE, *Richard II.*, edd. Martin HILSKÝ, Praha 2003, s. 80.

kteřé ovlivnily soupeření Alžběty Tudorovny a Marie Stuartovny. Do tohoto spektra řadím například postavení Alžběty Tudorovny a Marie Stuartovny v nejvyšších politických jednáních Evropy 16. století, míru podílu na utváření nově zakládaných koalic obranného i útočného charakteru a schopnost dosáhnout vlastních cílů navzdory okolnostem. Velký význam věnuji i zodpovězení otázky, proč jedno z historicky nejznámějších rodinných soupeření skončilo právě smrtí Marie Stuartovny.

Vedle otázek dílčího charakteru byl výzkum zaměřen i na vliv, kterým mohly misky vah tohoto soupeření vychylovat ve prospěch té či oné strany nejmocnější osobnosti 16. století, jako byl kupříkladu Filip II. Habsburský, francouzská královna Kateřina Medicejská, papežové Pius V. a Řehoř XIII. nebo také francouzští strýcové Marie Stuartovny z rodu de Guise.

V této práci se proto objevují prameny, jejichž komparací a zasazením do kontextu dobových událostí jsem se snažil o dosažení co nejautentičtějšího obrazu raně novověkých Britských ostrovů. Mezi autory pro tuto práci zvolených pramenů jsem vybral muže takového věhlasu, jako byl Niccolo Machiavelli, Erasmus Rotterdamský, William Camden, John Knox a William Shakespeare, jejichž poznatky doplňují o zákony a nařízení přijatá za vlády Alžběty Tudorovny (srov. seznam pramenů).

Navzdory slávě vybraných autorů jsem v zájmu naplnění primárních cílů této práce vzal v úvahu i fakt, že některé prameny, jako například kronika Williama Camdena a hry Williama Shakespeara, vznikaly na zakázku královny Alžběty Tudorovny, a tudíž vykreslovaly dějinný vývoj ve prospěch anglické královny.

Stejně tak práce presbyteriánského kněze a vůdce skotského reformačního hnutí Johna Knoxe se vyznačuje silným zaujetím proti vládě žen a dominantnímu postavení katolictví ve Skotsku. Životní zkušenosti Johna Knoxe však byly silně ovlivněny nepřátelstvím anglické královny Marie I. Tudorovny a skotské regentky Marie de Guise, v čemž se dá najít opodstatnění Knoxových kritických postojů a pozdějšího vzdoru vůči Marii Stuartovně.

Navzdory zmíněné zaujatosti jmenovaných autorů jsem v průběhu výzkumu došel k závěru, že k vytvoření uceleného obrazu událostí let 1558–1587² je nezbytné užití

---

² Události let 1558–1587 jsou zcela určující pro soupeření královny Alžběty Tudorovny a Marie Stuartovny, protože právě roku 1558 Alžběta Tudorovna usedla na anglický trůn a Marie Stuartovna je jako královna Skotska provdala za francouzského dauphina Františka II.. Rok 1587 mocenský střet ukončuje především díky popravě Marie Stuartovny, která byla vykonána 8. února 1587.

takových zdrojů, jejichž analýzou jsem dosáhl náhledů do různých sfér života obou královen, soukromých i veřejných.

Díky nevšední oblibě a přitažlivosti se téma soupeření Alžběty Tudorovny a Marie Stuartovny dočkalo bezpočtu zpracování, ať už v podobě odborných historických studií, vědeckých i popularizačních článků nebo dokumentů a seriálů (srov. seznam použité literatury).

Historické studie odborného charakteru si nesčetněkrát kladly výzkumné cíle srovnatelné se zaměřením této práce. Avšak možnost kreativního a prameny podloženého historického výzkumu dala i této práci šance na přiblížení dobových událostí z nového úhlu pohledu. V zájmu zajištění různorodosti sekundárních zdrojů jsem pracoval s tituly, z nichž nejstarší byl vydán britským historikem a knězem Mandellem Creightonem již roku 1896 a nejnovější britskou historičkou Lindou Porter v roce 2013.

Z dalších autorů, kteří se svým přínosem zapsali mezi významné odborníky na alžbětinskou Anglii a soupeření Alžběty Tudorovny a Marie Stuartovny, můžeme jmenovat například amerického historika a profesora harvardské univerzity Wallace T. MacCaffrye, britského historika Sira Johna E. Neala, jehož výzkum silně ovlivnil řadu historiků, kteří se na Neala odkazovali ještě řadu let po jeho smrti. Mezi světoznámé odborníky na tuto problematiku se řadí britská historička a spisovatelka Anne Somerset a již jednou jmenovaná britská historička Linda Porter, která ale debutovala prací zaměřenou na vládu Marie I. Tudorovny.

Z řad českých historiků můžeme jako odborníka na dějiny raně novověké Anglie jmenovat profesora Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze Martina Kováře, který své odborné znalosti prokázal v řadě historických studií a odborných článků. A označení coby odborníka na alžbětinskou Anglii si dozajista zaslouží i profesor anglické literatury Martin Hilský, který je u nás i ve světě uznáván jako jeden z největších znalců doby a díla Williama Shakespeara.

Jak tomu ale bývá, v každé vědní disciplíně se mohou objevit také autoři, jejichž práce vybočuje v ne zrovna pozitivním slova smyslu. V případě výzkumu zaměřeného na soupeření Alžběty Tudorovny a Marie Stuartovny je autorem značně neobjektivní práce Michael J. A. Stewart, princ z Albany, který v dnešní době představuje hlavu rodu Stuartovců. Jeho příbuzenské vazby na Marii Stuartovnu mají

tak silný vliv na jeho přístup k problematice a na nepodloženost některých informací, které působí velmi subjektivním dojmem.

V předkládané práci se s tímto autorem ale téměř z výše uvedených důvodů nesetkáme a s pomocí již zmíněné analýzy a komparace historických pramenů doplněných o sekundární literaturu se pokusíme dosáhnout vytvoření uceleného a objektivního obrazu vlády anglické královny Alžběty Tudorovny a skotské a francouzské královny Marie Stuartovny.

Jednotlivé kapitoly mého výzkumu jsou řazeny chronologicky podle pevně daných pravidel, která jsem se rozhodl dodržet v zájmu zajištění vyššího stupně přehlednosti a autentičtějšího nastínění samotného vývoje mocenského soupeření obou královen. Každá z kapitol je rozdělena na tři a později na dvě samostatné podkapitoly, které nabízí náhled na průběh střetu nejprve ze strany Alžběty Tudorovny a posléze Marie Stuartovny. Oba pohledy jsou vždy doplněny o srovnání činů obou královen v daném období.

Jak již bylo naznačeno výše, třetí a čtvrtou kapitolu, popisující události let 1561–1587, jsem rozdělil pouze do dvou podkapitol, jelikož se osudy Alžběty Tudorovny a Marie Stuartovny natolik protnuly, že by ani jedna ze samostatných kapitol nevytvářela úplný obraz jejich postavení.

Vedle rozdělení každé z kapitol na několik samostatných částí je také zásadní diferenciací na základě časového období, na které je kapitola zaměřena. První kapitola se zaměřuje na evropské události let 1492–1558, které utvářejí předeheru budoucích neshod, intrik a dědičných nároků. Ve druhé kapitole popisují první roky vlády obou královen, které jsem ukončil rokem 1561, který pro Marii Stuartovnu znamenal návrat do rodného Skotska po smrti prvního manžela. O vývoji událostí politického charakteru v letech 1561–1567 pojednává třetí kapitola, kterou opět zakončuje osudová událost v životě skotské královny, a to smrt jejího druhého manžela Jindřicha Stuarta, lorda Darnleye. Poslední kapitola proto popisuje závěrečné období střetu Alžběty Tudorovny a Marie Stuartovny ohraničené roky 1567–1587, zároveň se ale vyjadřuje k událostem, které se projeví jako důsledek popravení Marie Stuartovny.

1. Evropa v rozmezí let 1492–1558

První kapitola této práce představuje západoevropský politický, náboženský a společenský život v 16. století. Konkrétně se zaměřuje na rozmezí let 1492³–1558 v Anglii, Skotsku, irské oblasti, Francii, Svaté říši římské národa německého, spojených královstvích Aragonie a Kastilie, ale také v Portugalsku. Tedy na země, které měly vliv na zahraniční politiku Anglie a Skotska 16. století. Jak již bylo řečeno, tak ani tento časový úsek, ani výše zmíněné státy nebyly vybrány náhodou, neboť právě roku 1558 nastoupila Alžběta Tudorovna⁴ na anglický trůn a Marie Stuartovna⁵ se stala královnou Francie jako choť Františka II. z rodu Valois.⁶

Šestnácté století je samo o sobě mocným předělem lidských dějin a především mostem k novému věku Evropy. Tento most byl lemován řadou změn ve všech koutech evropského kontinentu. Byly to změny způsobené vlivem renesance, reformace, protireformace a koloniální expanze.⁷

---

³ Rok 1492 byl jako hraniční zvolen především proto, že byl plný přelomových událostí, které změnily dosavadní podobu světa (dobyty Granady, objevení Nového světa).

⁴ Alžběta Tudorovna (*7.9.1533 – †24.3.1603) – od roku 1558 anglická královna z rodu Tudorovců, dcera Jindřicha VIII. a jeho druhé manželky Anny Boleynové.

⁵ Marie Stuartovna (*8.12.1542 – †8.2.1587) – od roku 1542 skotská královna z rodu Stuartovců, dcera Jakuba V. a Marie de Guise.

⁶ František II. z rodu Valois (*19.1.1544 – †5.12.1560) – od roku 1559 francouzský král z dynastie Valois, nejstarší syn Jindřicha II. a Kateřiny Medicejské, bratr budoucích králů Karla IX. a Jindřicha III.

⁷ Richard MacKENNEY, *Evropa šestnáctého století*, Praha 2001, s. 29–30.

1.1 Anglie v rozmezí let 1492–1558

Roku 1485 na Britských ostrovech skončila bitvou u Bosworthu vleklá válka mezi příslušníky rodů Lancasterů a Yorků, známá především jako „*Válka dvou růží*“. Z těchto bratrovražedných bojů vzešel jako vítěz Jindřich VII. z tudorovské větve rodu Lancasterů,⁸ který oba znesvářené rody spojil.

Země byla silně oslabena válkou, ve které zemřela většina anglických peerů.⁹ Války také nepříznivě ovlivnily zemědělství, řemeslnou výrobu a obchod, za jejichž stagnací a úpadkem šel ruku v ruce hladomor a nejrůznější epidemie.¹⁰

Jindřich VII. Tudor díky oslabenému postavení šlechty rychle upevnil královskou moc a nově ji opřel o tři nové vrstvy - gentry,¹¹ yeomany¹² a obchodníky. S jejich podporou brzy potlačil zbylé kdysi mocné barony a založil zvláštní soudní dvůr, „*hvězdnou komoru*“. Po dosažení počátečních úspěchů však musel Jindřich VII. Tudor řešit stejné problémy jako všichni jeho předchůdci i nástupci. Musel zabezpečit anglický trůn pro tudorovskou dynastii, pozvednout zemi a navázat diplomatické styky s mocnými vládci Evropy.¹³

Za vlády Jindřicha VII. Tudora také do Anglie začala pozvolna pronikat italská renesance, a s ní i myšlenky německé reformace. Reakce anglické společnosti byly vůči těmto myšlenkám spíše odtažitě. Postupem času se i zde začala objevovat řada výrazných osobností, které chtěly navrátit církvi její velikost a slávu. Mezi tyto osobnosti patřil například Erasmus Rotterdamský,¹⁴ Thomas More¹⁵ a John

---

⁸ Jindřich VII. Tudor (*28.1.1457 – †21.4.1509) – od roku 1485 anglický král a zakladatel dynastie Tudorců. Byl spřízněný s Lancastery i s Yorky, syn Edmunda, hraběte z Richmondu, a Markéty Beaufortové, dcery vévody Jana ze Somersetu. Byl to manžel Alžběty, dcery Eduarda IV. z Yorku a otec anglického krále Jindřicha VIII. Tudora.

⁹ Peerové – představitelé anglické vysoké šlechty, která se dále diferencovala podle moci.

¹⁰ Morgan KENNETH, *Dějiny Británie*, Praha 2011, s. 211.

¹¹ Gentry je tvořena gentlemeny, kteří žijí na venkově, a dá se označit jako drobná šlechta, nebo venkovská šlechta, která své postavení nezískala rodem a vlastnictvím pozemků, ale penězi.

¹² Yeoman je též zemědělskou třídou, která stojí níž než gentry, ale výš než nevolník. Dá se tedy označit jako svobodný sedlák.

¹³ André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 179–183.

¹⁴ Erasmus Rotterdamský (*27.10.1466 – †12.7.1536) – byl holandský humanista, katolický kněz, pedagog a theolog. Byl kritický vůči zneužívání moci uvnitř církve a vyzýval k reformě, ale rozhodně nesouhlasil s reformačními snahami německého reformátora Martina Luthera, nebo Philippa Melanchtona.

¹⁵ Sir Thomas More (*7.2.1478 – †6.7.1535) – byl anglický právník, filozof, spisovatel a humanista. Obhájce katolické církve, odpůrce protestantismu a rádce Jindřicha VIII.

Fisher,¹⁶ kteří chtěli církev reformovat rozumem a vědomostmi tak, aby se stala církví obecnou.¹⁷

Navzdory snahám těchto učenců rostla v Anglii nespokojenost s bohatstvím církve, kterou ještě umocňoval fakt, že se papežství o Anglii zajímalo zcela minimálně. Právě tyto důvody se časem měly stát jednou z hlavních příčin rozvoje a podpory protestantismu.¹⁸

Vláda Jindřicha VII. Tudora byla obdobím obnovy země a vytváření pevných opor tudorovského režimu. Přece jen, co je pro prostý lid pádnějším důkazem vhodnosti vlády Tudorovců, než čtyřicet let poklidného panování Jindřicha VII. Tudora.

Jeho smrt znamenala začátek vlády jeho druhorozeného syna, Jindřicha VIII. Tudora, který měl sehrát významnou roli v budování nové tváře Anglie.¹⁹

Jindřich VIII. Tudor²⁰ nastoupil na anglický trůn bez větších problémů a již 11. června 1509 se oženil s Kateřinou Aragonskou,²¹ vdovou po svém starším bratrovi.²² Ke svatbě došlo v tak brzké době především proto, že tudorovská dynastie chtěla udržet vazby na Kastilii a Aragonii. Navíc byl Jindřich velmi ambiciózním vladařem, brzy se stal členem Svaté ligy²³ papeže Julia II. a proslavil se jako vítěz nad Francouzi v bitvě u Guinegate 16. srpna 1513.²⁴

K tomuto francouzskému tažení měl Jindřich VIII. Tudor silné dynastické důvody. Využil totiž svého odjezdu do Francie k odstranění možného konkurenta, který si nárokoval anglický trůn, Edmunda de la Pole, hraběte ze Suffolku. Ten byl

---

¹⁶ John Fisher (*19.10.1469 – †22.6.1535) – byl anglický katolický kněz a theolog. Stejně jako Thomas More byl obhájcem katolické církve a odpůrcem protestantismu.

¹⁷ André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 190–192.

¹⁸ André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 192–193.

¹⁹ George Richard POTTER, *The New Cambridge Modern History: Vol. 1, The Renaissance 1493–1520*, Cambridge 1964, s. 477.

²⁰ Jindřich VIII. Tudor (*28.6.1491 – †28.1.1547) – byl od roku 1509 anglický král z rodu Tudorovců, byl to druhorozený syn Jindřicha VII. a Alžběty z Yorku. Následníkem trůnu se Jindřich VIII. stal teprve roku 1502, kdy zemřel jeho straší bratr Artur.

²¹ Kateřina Aragonská (*16.12.1485 – †7.1.1536) – byla manželkou prince Artura z rodu Tudorovců a od 11. června 1509 první manželkou Jindřicha VIII. Byla to dcera Ferdinanda II. Aragonského a Isabely I. Kastilské, matka Marie I. Tudorovny.

²² K uzavření legitimního manželství s Kateřinou Aragonskou byl nutný papežský dispens a prokázání, že první manželství nebylo naplněno (dispens udělil papež Julius II.).

²³ Svatá liga papeže Julia II. byla aliancí evropských vládců (Ferdinand Aragonský, Maxmilián Habsburský a Jindřich VIII. Tudor), jejichž cílem bylo potrestání francouzského krále Ludvíka XII. za svolání koncilu v Pise roku 1511, který se papež Julia II. pokusil sesadit.

²⁴ Jan CHLUBNA, *Z milosti Boží synové budou následovat. Jindřich VIII. v zápase o zajištění dynastie Tudorů*, Historický obzor 23, 2012, s. 194.

obviněn z velezrádné činnosti a podpory Francie, následně byl bez soudu popraven.²⁵ Nebezpečí nástupnického práva ze strany de la Pole pro tudorovskou dynastii tím bylo zažehnáno.²⁶

Během Jindřichovy válečné výpravy do Francie došlo ke skotskému útoku na anglické území. Skotský král Jakub IV. Stuart²⁷ byl přes všechna pouta s Tudorovci věrným spojencem Francie, a právě ve jménu francouzského krále Ludvíka XII.²⁸ vtrhl do Anglie. Výsledkem bojů bylo anglické vítězství 9. září 1513 v bitvě u Flodden, kde Jakub IV. Stuart zahynul spolu se značnou částí skotské šlechty.²⁹

Na úspěších prvních let Jindřichovy vlády měl nemalý podíl králův kancléř Thomas Wolsey³⁰, který byl na žádost Jindřicha VIII. Tudora jmenován kardinálem. Po odchodu Ferdinanda Aragonského a císaře Maxmiliána Habsburského³¹ z francouzských bojišť se Jindřich VIII. Tudor rozhodl pro změnu v zahraniční politice. S Wolseyho pomocí domluvil sňatek své sestry Marie s Ludvíkem XII., který bohužel zemřel krátce po svatbě.³²

18. února 1516 Kateřina Aragonská porodila Jindřichovi dceru Marii, jejíž narození sice nebylo srovnatelné s potřebným narozením syna, ale i tak Jindřichovi poskytlo dobré postavení na poli sňatkové politiky. Jindřich VIII. Tudor se však nezajímal jen o světská úskalí, ale také o otázky církevního rázu. Sám se krátce po objevení Lutherových thesí stal autorem pojednání, ve kterém tyto these vyvracel. Toto zanícené

---

²⁵ Edmund de la Pole (*1471 – †1513) – byl synem Alžběty z Yorku, sestry králů Eduarda IV. a Richarda III.. Od roku 1501 sloužil římsko-německému králi Maxmiliánovi I. Habsburskému a zpět do Anglie se vrátil až v roce 1506.

²⁶ Jan CHLUBNA, *Z milosti Boží synové budou následovat. Jindřich VIII. v zápase o zajištění dynastie Tudorů*, Historický Obzor 23, 2012, s. 195.

²⁷ Jakub IV. Stuart (*17.3.1473 – †19.8.1513) – byl od roku 1488 skotský král z rodu Stuartovců, jediný syn Jakuba III. a Markéty Dánské, otec Jakuba V., manžel Markéty Tudorovny.

²⁸ Ludvík XII. (*1462 – †1515) – byl od roku 1498 francouzským králem z rodu Valois, syn Karla I. Orleánského a Marie Kleveské, manžel Johany Francouzské, Anny Bretaňské a od roku 1514 Marie Tudorovny (sestry Jindřicha VIII.).

²⁹ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 90–91.

³⁰ Thomas Wolsey (*1473 – †1530) – byl synem obchodníka z Ipswiche v hrabství Suffolk, ale především byl jedním z nejvýznamnějších tudorovských rádců. Vystudoval teologii na univerzitě v Oxfordu a následně byl jmenován arcibiskupem z Yorku, později získal post kancléře a nakonec i kardinálský úřad. Do konce svých dnů byl nejbližším rádcem Jindřicha VIII.

³¹ Maxmilián I. Habsburský (*22.3.1459 – †12.1.1519) – od roku 1486 král a od roku 1508 volený císař Sváté říše římské národa německého z rodu Habsburků. Byl synem císaře Fridricha III. Habsburského a Eleonory Portugalské. Oženil se s Marií Burgundskou, dcerou a jedinou dědičkou vévody Karla Smělého. Po smrti první ženy se podruhé oženil, a to s Biankou Sforzovou.

³² Jan CHLUBNA, *Z milosti Boží synové budou následovat. Jindřich VIII. v zápase o zajištění dynastie Tudorů*, Historický Obzor 23, 2012, s. 195.

jednání nezůstalo bez odměny, v roce 1521 Jindřicha VIII. Tudora papež ocenil titulem *defensor fidei*, obhájce víry.³³

V nadcházejících letech vzrůstala moc jednotlivých evropských monarchií, především Francie a spojených království Kastilie a Aragonie. Anglická diplomacie se však nepřikláněla jen k jedné straně, a tak oba národy udržovala v nejistotě. Nakonec se Anglie přiklonila na stranu císaře Karla V. Habsburského³⁴, čímž byla narušena rovnováha sil v Evropě.³⁵

Čas plynul jako voda a Jindřich VIII. Tudor stále neměl mužského nástupce. Jeho sňatková politika mohla být sebelepší, ale touha po mužském nástupci byla nepřekonatelná. Ukázalo se, že stárnoucí Kateřina Aragonská mužského dědice již nejspíše neprodí, proto Jindřich začal uvažovat o rozvodu.

Jindřich VIII. Tudor si byl plně vědom nutnosti jednoznačného nástupnictví, neboť si stejně jako ostatní příslušníci anglického národa uvědomoval nebezpečí válek o nástupnictví srovnatelných s Válkou růží. Král si brzy našel vhodnou adeptku v Anně Boleynové,³⁶ jejíž sestra Marie³⁷ byla jeho milenkou již dříve.³⁸ Anna Boleynové se mu ale odmítla poddat bez příslibu manželství a Jindřich VIII. Tudor trval na zákonném uznání neplatnosti prvního manželství, k čemuž byl nutný souhlas současného papeže. Papež Klement VII.³⁹ by ovšem chybu svého předchůdce nikdy nepřiznal, protože by tím ponížil papežský úřad.⁴⁰ Neschopnost Thomase Wolseyho anulovat Jindřichovo první manželství mělo za příčinu kardinálův politický pád. Na pozici kancléře jej brzy vystřídal Thomas More, který se na rozvodových snahách Jindřicha VIII. Tudora nechtěl vůbec podílet. Opravdu účinná rozvodová politika

---

³³ André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 186.

³⁴ Karel V. Habsburský (*24.2.1500 – †21.9.1558) – od roku 1516 španělský král a od roku 1519 císař Svaté říše římské. Byl synem kastilského krále Filipa I. Sličného a Johany Šílené, která byla dědičkou Kastilie a Aragonie.

³⁵ André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 195–196.

³⁶ Anna Boleynová (*1501 – †1536) – dcera Thomase Boleyna a Alžběty Howardové, druhá manželka Jindřicha VIII. Tudora a matka Alžběty Tudorovny.

³⁷ Marie Boleynová (*1499 – †1543) – dcera Thomase Boleyna a Alžběty Howardové, milenkou Jindřicha VIII. Tudora.

³⁸ Jan CHLUBNA, *Kdo mu slíbil prince? Jindřich VIII. v zápase o zajištění dynastie Tudorů*, HO 24, 2013, s. 242–243.

³⁹ Klement VII. (*26.5.1478 – †25.9.1534) – vlastním jménem Giulio de Medici byl v letech 1523–1534 římským papežem, také to byl strýc francouzské královny Kateřiny Medicejské.

⁴⁰ Morgan KENNETH, *Dějiny Británie*, Praha 2011, s. 222–223.

je tak spojována až s politickým vzestupem Thomase Cromwella,⁴¹ který navrhoval zbavení papeže moci nad anglickou církví.⁴²

Aby se Jindřich VIII. Tudor systematicky zbavil své podřízenosti církvi, nechal svolat parlament, který jakožto zákonodárné shromáždění měl potvrdit zákony, které oznamovaly nové postavení Jindřicha VIII. Tudora.⁴³ Veškerá moc v Anglii nyní pocházela od krále.⁴⁴

Již 23. května 1533 vynesl arcibiskup Cranmer rozsudek, že Jindřichovo manželství s Kateřinou Aragonskou bylo od úplného začátku neplatné. Následně byl legalizován sňatek s Annou Boleynovou, která již 7. září 1533 porodila dceru Alžbětu. Narození další dcery však Jindřicha VIII. Tudora zklamalo, zároveň byl nucen sepsat První zákon o nástupnictví⁴⁵, který měl předcházet možným rozbrojům po Jindřichově smrti. Jindřich VIII. Tudor však ani ve druhém manželství nezískal mužského nástupce, což znamenalo konečný pád Anny Boleynové, která byla odsouzena a popravena v Toweru dne 19. května 1536.

Následoval Druhý zákon o nástupnictví⁴⁶ a manželství s Janou Seymourovou,⁴⁷ Annou Klevskou,⁴⁸ Kateřinou Howardovou⁴⁹ a Kateřinou Parrovou,⁵⁰ která Jindřicha jako jediná přežila.⁵¹

---

⁴¹ Thomas Cromwell (*1485 – †1540) – byl anglický právník a lord kancléř ve službách Jindřicha VIII., který se svými schopnostmi podílel především na Jindřichově rozvodu s Kateřinou Aragonskou. Po roce 1534 se podílel na ovládnutí anglikánského duchovenstva spolu s Jindřichem VIII., patřil do okruhu přátel Anny Boleynové.

⁴² André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 197–198.

⁴³ Zákony, které vyhlášovaly nové nadřazené postavení Jindřicha VIII. Tudora nad anglickou církví byly např. zákon o annátech (1532), apelační zákon (1533), zákon o supremátu (1534), první zákon o nástupnictví (1534), zákon o velezradě (1534) a zákon proti moci papeže (1536).

⁴⁴ Morgan KENNETH, *Dějiny Británie*, Praha 2011, s. 223.

⁴⁵ První zákon o nástupnictví (orig. *First Succession Act*, 1534) stanovil pořadí následníků na anglický trůn takto: první měli nastoupit na trůn královi synové s Annou Boleynovou a jejich dědicové, potom královi nelegitimní synové a jejich dědicové, jako třetí byla v pořadí dcera Alžběta a ostatní dcery, které by měl král s Annou Boleynovou. (Srov. *Tudor Constitutional Documents A. D. 1485–1603 with an Historical Commentary*, edd. J. R. TANNER, Cambridge 1922, s. 382–388).

⁴⁶ Druhý zákon o nástupnictví (orig. *Second Succession Act*, 1536) stanovil neplatnost manželství s Kateřinou Aragonskou a Annou Boleynovou, což pro děti narozené z těchto svazků znamenalo prohlášení za nelegitimní a vyloučení z nároků na zisk anglické koruny. Tento zákon odkazuje anglickou korunu nejprve synům Jindřicha VIII. a Jany Seymourové, na druhém místě jeho případným dcerám s Janou Seymourovou (Zdroj: *Tudor Constitutional Documents A. D. 1485–1603 with an Historical Commentary*, edd. J. R. TANNER, Cambridge 1922, s. 389–395).

⁴⁷ Jana Seymourová (*1508 – †1537) – třetí manželka Jindřicha VIII., dcera Jana Seymoura a Margery Wentworth, matka Eduarda VI. Tudora.

⁴⁸ Anna Klevská (*1515 – †1557) – čtvrtá manželka Jindřicha VIII., dcera Jana III., hraběte Klévského, a Marie z Jülich-Bergu.

⁴⁹ Kateřina Howardová (*1522 – †1542) – pátá manželka Jindřicha VIII., dcera lorda Edmunda Howarda a Joyce Culpeperové. V únoru 1542 byla odsouzena na popud Jindřicha VIII. za cizoložství a popravena.

Smrt Jindřicha VIII. Tudora znamenala počátek mnoha problémů počínaje regentstvím vévody ze Somersetu, který vládl v letech 1547–49 místo Jindřichova jediného syna Eduarda VI. Tudora.⁵² Povstání a růst vnitřní krize v Anglii již roku 1549 zapříčinily pád hraběte ze Somersetu a vzestup hraběte z Warwicku (později z Northumberlandu), který nechal již roku 1552 Somersetu popravit. Mír a pořádek v Anglii byl obnoven, války s Francií a Skotskem ukončeny, ale reformace se rozhodně neblížila ke svému konci.⁵³

Právě za vlády Eduarda VI. reformace dosáhla svého vrcholu, když arcibiskup Thomas Cranmer vydal svou *Knihu modliteb* (1549),⁵⁴ byl schválen zákon o jednotě⁵⁵ a zákon o sňatku kněžích.⁵⁶

Roku 1553 se zhoršil králův zdravotní stav. Eduard VI. Tudor byl již od dětství neduživý, nebylo proto velkým překvapením, že vleklé nemoci počátkem července 1553 podlehl. Kvůli nízkému věku po sobě ale nezanechal žádného potomka a vytvořil tak nejasnosti v otázce nástupnictví. Již nějaký čas před Eduardovou smrtí se vévoda z Northumberlandu rozhodl pro realizaci odvážného plánu na vyloučení princezny Marie I. Tudorovny z nástupnické linie Tudorovců. Ke svému plánu chtěl využít lady Janu Greyovou,⁵⁷ kterou však Angličané nevnímali jako právoplatnou dědičku trůnu. Již po devíti dnech byla Jana Greyová sesazena a právoplatnou královnou Anglie

---

⁵⁰ Kateřina Parrová (*1512 – †1548) – šestá a poslední manželka Jindřicha VIII., dcera sira Thomase Parra a Maud Greenové. Kateřina Parrová byla silnou vyznavačkou myšlenek Erasma Rotterdamského, silně se zasazovala o podporu humanistické reformy.

⁵¹ Jan CHLUBNA, *Kdo mu slíbil prince? Jindřich VIII. v zápase o zajištění dynastie Tudorů*, Historický Obzor 24, 2013, s. 246–252.

⁵² Eduard VI. Tudor (*12.10.1537 – †6.7.1553) – byl od roku 1547 anglický král z rodu Tudorovců, syn Jindřicha VIII. a Jany Seymourové.

⁵³ Morgan KENNETH, *Dějiny Británie*, Praha 2011, s. 223–236.

⁵⁴ *Knihomodliteb* (orig. *Book of Common Prayer*) byla modlitební knihou anglikánské církve, která měla nahradit latinské mše a stanovit novou formu pro anglické bohoslužby. Dále stanovila tresty pro všechny anglické kostely, které se neřídily podle zde uvedených návodů a nadále kázaly dle latinského ritu.

⁵⁵ Zákon o jednotě (orig. *Act of Uniformity*) zakazoval staré mše podle katolického ritu a uzákoňoval novou anglickou formu bohoslužeb ve všech kostelech, dále uváděl výčet trestů za neuposlechnutí tohoto zákona. (Srov. *Tudor Constitutional Documents A. D. 1485–1603 with an Historical Commentary*, edd. J. R. TANNER, Cambridge 1922, s. 135–143).

⁵⁶ F. E. HUTCHINSON, *Cranmer and the English reformation*, London 1966, s. 105.

⁵⁷ Jana Greyová (*říjen 1537 – †12.2.1554) – byla od 10. do 19. července 1553 královnou Anglie. Dcera Jindřicha Greye, vévody ze Somersetu. Na anglický trůn byla dosazena po smrti Eduarda VI. svým tchánem vévodou Northumberlandem. Po devítidenní vládě byla sesazena Marií I. Tudorovnou a spolu s otcem a manželem popravena. Tím také rod Greyů, spřízněný s Yorky a Tudorovci, vymřel.

se stala Marie I. Tudorovna,⁵⁸ která se navzdory svému náboženskému vyznání těšila přízni lidu.⁵⁹

Situace v Anglii roku 1553 však nebyla vůbec jednoduchá, neboť zemi sužoval neklid spojený s anglickou reformací a bouřemi, které vyvolala během roku 1549. Protestanti se obávali, že ztratí úřady a majetky získané na úkor církve. Další hrozbou byl odklon od protestantismu zpět ke katolické víře a latinskému ritu, za což se samozřejmě modlili stoupenci nové královny.⁶⁰

Brzy se ukázalo, že se angličtí protestanti opravdu mají čeho obávat, neboť Marie I. Tudorovna nechala již po únoru 1555 upálit řadu nepohodlných osob, mnoho lidí skončilo ve vězení a na mučidlech. Biskupové Hooper, Ridley a Latimer a arcibiskup Cranmer se stali oběťmi politické msty nové královny, které se brzy začalo přezdívat „*Bloody Mary*“. V ostatních oblastech vlády se ale Marie I. Tudorovna projevovala jako velmi úspěšná panovnice.⁶¹

Velkou chybou však byl plánovaný sňatek Marie I. Tudorovny a Filipa II. Habsburského, který pro Angličany představoval jen utužení prokatolických poměrů a přimknutí k cizí mocnosti, která bude Anglii využívat pro prosazování svých vlastních zájmů. Nespokojenosti a odporu vůči hrozícímu sňatku využilo několik šlechticů vedených Thomasem Wyattem⁶² a rozpoutali povstání proti Marii I. Tudorovně, ve kterém se zaštiťovali jménem její mladší sestry Alžběty, kterou chtěli dosadit na anglický trůn. Thomas Wyatt byl ale poražen a spolu se stovkou dalších rebelů popraven za velezradu.⁶³

Ke sňatku Marie I. Tudorovny a Filipa II. Habsburského nakonec opravdu došlo, ale rozhodně ne ku prospěchu Anglie. Filip II. Habsburský svým manželstvím s Marií I. Tudorovnou získal podporu Anglie ve válce s Francií, ve které Anglie ztratila přístavní město Calais, poslední anglickou državu z dob Stoleté války. Marie I. Tudorovna

---

⁵⁸ Marie I. Tudorovna (*18.12.1516 – †17.11.1558) – byla od 19. července 1553 anglickou královnou z rodu Tudorovců. Dcera Jindřicha VIII. Tudora a jeho první ženy Kateřiny Aragonské.

⁵⁹ Marcela ZÍTKOVÁ, *Nástup Marie I. Tudorovny na anglický trůn*, Historický Obzor 13, 2002, s. 51–52.

⁶⁰ Peter MARSHALL, *The Beginnings of English Protestantism*, Cambridge 2002, s. 176–179.

⁶¹ Morgan KENNETH, *Dějiny Británie*, Praha 2011, s. 236–239.

⁶² Thomas Wyatt (*1521 – †1554) – vůdce povstání proti anglické královně Marii I. z rodu Tudorovců. Syn slavného anglického básníka Thomase Wyatta a Alžběty Brookové.

⁶³ Marcela ZÍTKOVÁ, *Anglie za vlády Marie I. Tudorovny. Wyattovo povstání*, Historický Obzor 16, 2005, s. 50–59.

se již nedožila ani konce roku 1558 a Anglii čekalo nové období rozmachu pod vládou královny Alžběty z rodu Tudorovců.⁶⁴

1.2 Skotsko v rozmezí let 1492–1558

Od roku 1488 Skotsku vládl král Jakub IV. z rodu Stuartovců,⁶⁵ který získal za ženu sestru anglického krále Jindřicha VIII. Tudora Markétu. Teprve během let se ukázalo, nakolik ošemetnou se toto rodové spojení mělo stát. Jindřich VIII. Tudor si od tohoto sňatku sliboval zajištění severní hranice a možné nároky na připojení Skotka k Anglii. Jakub IV. Stuart si však sliboval to samé, ale ve prospěch Stuartovců. Skotská církev byla v této době pod silným vlivem panovníka a podílela se na šíření symbolů identity nezávislého Skotska, které měly pozvednout sebevědomí obyvatel a zvýšit i šanci národního odporu proti Angličanům.⁶⁶

Král se obvykle musel vypořádat se skotskou šlechtou, která sice vládnoucí dynastií neohrožovala, ale její spolupráce byla nezbytná k chodu státu. K nejvýznamnějším představitelům skotské šlechty patřili rody Campbellů, Gordonů, Hamiltonů, Humeů a Kennedyů.⁶⁷

Jakub IV. Stuart se projevil jako schopný panovník, který dokázal zajistit růst rodového jmění i královské autority. Zdaněním církevního majetku a pronájmy půdy získal značné prostředky, které mohl investovat do rozvoje nejrůznějších odvětví, hlavně do modernizace armády. Za mnohé však vděčil francouzskému králi Ludvíkovi XII., který růst skotské vojenské moci finančně podporoval. Mezi Francií a Skotskem již léta existovala dohoda, že v případě anglického útoku na území Francie skotská armáda začne ohrožovat severoanglickou hranici.⁶⁸

Roku 1513 Jakub IV. Stuart navzdory novému příbuzenství s rodem Tudorovců dostal dohodám s Francií a zahájil vojenské tažení proti severu Anglie právě v čase, kdy Jindřich VIII. Tudor válčil na francouzské půdě. K vojenskému střetu s anglickou armádou došlo 9. září 1513 v již zmiňované bitvě u Floddenu, kde Jakub IV. Stuart

---

⁶⁴ Morgan KENNETH, *Dějiny Británie*, Praha 2011, s. 239.

⁶⁵ Jakub IV. Stuart (*17.3.1473 – †19.8.1513) – byl od roku 1488 skotským králem z rodu Stuartovců. Jediný syn Jakuba III. a Markéty Dánské, otec Jakuba V. Stuarta.

⁶⁶ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 87–88.

⁶⁷ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 89.

⁶⁸ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 90.

zahynul.⁶⁹ Dopad bitvy u Floddenu byl zničující, neboť zde padla velká část skotské šlechty a díky smrti krále koruna připadla jeho jednoročnímu synovi.⁷⁰

Královna vdova Markéta Tudorovna se stala regentkou malého Jakuba V. Stuarta,⁷¹ který byl korunován na skotského krále již krátce po otcově smrti. Poté se v souladu s Jakubovou vůlí provdala za Archibalda Douglase, hraběte z Angusu.⁷²

Po nástupu Jakuba V. Stuarta na skotský trůn byl zásadní jeden cíl, a to obnovení královské autority ve všech ohledech. Jakub V. Stuart své tažení za obnovením královské moci vystavěl na odborných znalostech svých právníků. Šlechta byla zpočátku nespokojena, ale více důvodů k nespokojenosti měla církev. Hlavním rádcem Jakuba V. Stuarta po celou dobu vlády zůstal jeho učitel Gavin Dunbar, arcibiskup z Glasgow, ale i tak podíl duchovenstva na vedení státu neustále klesal. Šíření reformních názorů pomalu zatlačovalo duchovenstvo do obranného postavení.⁷³

Jakubova vojenská a hospodářská moc se samozřejmě nemohla rovnat síle králů, jako byl Jindřich VIII. Tudor, Karel V. Habsburský a František I., ale díky neustálým diplomatickým rozbrojům na kontinentu získalo Skotsko neuvěřitelnou politickou sílu. Na misce vah v Evropě byla samozřejmě všudypřítomná náboženská otázka. Odměnou za úspěchy na evropské politické scéně měla být pro Jakuba V. Stuarta ruka dcery Františka I., která bohužel zemřela ještě před uzavřením manželství. Jakub V. Stuart se proto roku 1538 oženil s Marií de Guise-Lotrinskou,⁷⁴ čímž ještě posílil pouta mezi Francií a Skotskem. Navzdory výborným vztahům s Francií a Římem však na skotském královském dvoře byla řada dvořanů, kteří toužili po následování příkladu, který dal Jindřich VIII. Tudor. Jakubovy politické a náboženské postoje se ale projevíly jako velmi vypočítavé, neboť příklonem k protestantismu by riskoval příliš mnoho a právě svým balancováním mezi dvěma proudy nechával prostor některým protestantsky smýšlejícím dvořanům, a zároveň mohl počítat s podporou katolické

---

⁶⁹ Jan CHLUBNA, *Z milosti Boží synové budou následovat. Jindřich VIII. v zápase o zajištění dynastie Tudorů*, Historický Obzor 23, 2012, s. 195.

⁷⁰ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 91.

⁷¹ Jakub V. Stuart (*10.4.1512 – †14.12.1542) – byl od roku 1513 skotským králem z rodu Stuartů. Syn Jakuba IV. a Markéty Tudorovny, otec Marie Stuartovny a manžel Marie de Guise.

⁷² Michael J. A. STEWART, *Skotsko: zapomenutá monarchie: skutečný příběh dynastie Stewartů a utajovaného nástupnictví králů a královen Skotska*, Praha 2000, s. 101.

⁷³ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 93–94.

⁷⁴ Marie de Guise-Lotrinská (*22.11.1515 – †11.6.1560) – byla manželka Jakuba V. Stuarta a regentka v letech 1554–1560 místo dcery Marie Stuartovny.

Francie a papeže. Náboženské napětí však neúměrně vzrostlo po Jakubově smrti v roce 1542.⁷⁵

Marie Stuartovna se tím pádem stala následnicí svého otce již týden po svém narození, ale korunována byla teprve v září roku 1542. Pro nezletilost mladičké Marie Stuartovny byla vláda svěřena do rukou Marie de Guise a státního místodržitele lorda Jamese Hamiltona. Jejich nejdůležitějším úkolem byla od počátku Mariina bezpečnost, neboť již v roce 1543 zahájil Jindřich VIII. Tudor vojenské tažení proti Skotsku. Po jeho smrti na anglický trůn nastoupil mladičkový Eduard VI. Tudor, v jehož jméno bylo Skotsko opět napadeno hrabětem ze Somersetu. Po skotské porážce v bitvě u Pinkie byla Marie Stuartovna raději odeslána na francouzský dvůr Jindřicha II.⁷⁶

Zaslíbení Marie Stuartovny a Františka II. stvrzovala smlouva z Haddingtonu, která Jindřichovi II. zajišťovala převzetí funkce protektora Skotska. Po nástupu Marie I. Tudorovny na anglický trůn se skotská regentka Marie de Guise musela zaměřit na opevnění hranice s Anglií. K napjaté situaci ještě přispěl návrat Johna Knoxe⁷⁷ z vyhnanství. John Knox se ve spolupráci s protestantskou šlechtou připravoval na protiguisoovské povstání, ke kterému však nedošlo a Knox byl Marií de Guise odeslán do Ženevy. Marie de Guise se za každou cenu chtěla vyhnout řešením uplatňovaným Marií I. Tudorovnou, a právě proto byla výsledkem jejího prokatolického snažení spíše nečinnost.⁷⁸

---

⁷⁵ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 94–95.

⁷⁶ Michael J. A. STEWART, *Skotsko: zapomenutá monarchie: skutečný příběh dynastie Stewartů a utajovaného nástupnictví králů a královen Skotska*, Praha 2000, s. 107–108.

⁷⁷ John Knox (*1514 – †24.11.1572) – byl skotský theolog, spisovatel, reformátor a zakladatel presbyteriánské církve ve Skotsku. Patřil ke skupině, která chtěla pomstít upálení George Wisharta, skotského reformátora. K této pomstě došlo zavražděním kardinála Beatona. John Knox se nakonec dostal do rukou Francouzů, kteří jej poslali na galeje. Po propuštění v roce 1546 odešel do Anglie, kde tou dobou panoval Eduard VI. Sotva se v Anglii uchytil jako kazatel, tak na trůn nastoupila Marie I. Tudorovna a Knox musel jakožto protestant opustit Anglii. Ve Skotsku navázal na upáleného Wisharta a ve spolupráci s protestantsky smýšlející šlechtou začal představovat významnou politickou sílu.

⁷⁸ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 97–101.

1.3 Irsko v rozmezí let 1492–1558

Irsko bylo dlouhá staletí pod vlivem anglických králů, šlechty i anglických přistěhovalců, kteří se povětšinou dokázali přizpůsobit irským poměrům. Tak bylo Irsko silně ovlivněno anglickým strádáním během Stoleté války a následné Války růží, ve které jednotlivá hrabství poskytovala podporu rodu Yorků a jiná zase rodu Lancasterů. Když se po bitvě u Bosworthu anglické koruny zmocnil Jindřich VII. Tudor, tak se Irsko silně přiklonilo na stranu Yorků, kteří v této době stále mohli uplatňovat své nároky na anglický trůn.⁷⁹

Jindřich VII. Tudor si dále nemohl dovolit, aby Irsko bylo základnou vzdoru rodu Yorků, proto vyslal armádu, která měla Irsko přivést zpět do područí anglického krále. Roku 1494 byly v Irsku vydány zákony, které měly čtyři anglická hrabství ochránit vybudováním příkopu proti irským nájezdníkům. Irský parlament se dle těchto zákonů směl sejít pouze s královským svolením a musel mu zavčas ke schválení předložit i nařízení, která chtěl během jednání projednávat.⁸⁰

I za vlády Jindřicha VIII. Tudora přetrvávaly snahy o politiku nevměšování se do irských záležitostí. To však vydrželo pouze do roku 1519, kdy Jindřich VIII. Tudor do Irska poslal armádu, která měla zemi přivést k poslušnosti. Armáda byla nakonec odvolána a započaly snahy o ovládnutí irské církve, které vrcholily roku 1533, kdy se Jindřich VIII. Tudor odklonil od Říma. Irská biskupství však o něčem takovém nechtěla ani slyšet. Brzy vypuklo povstání vedené irským místodržícím Thomasem z Offaly. Toto ale povstání bylo již v srpnu 1535 rozehnáno a jeho strůjci odsouzeni k trestu smrti.⁸¹

Jindřich VIII. Tudor se stal irským králem teprve roku 1541. Již řadu let se však angažoval ve vysoké evropské politice a uvědomoval si nebezpečí, které pro něj Irsko představovalo. Pokud si tedy Tudorovci chtěli Anglii udržet, tak si museli Irsko podrobit. Anglie navíc začínala žárlit na španělskou koloniální expanzi a opětovné podrobení Irska se jevílo jako velmi lukrativní a výhodný čin. Obranu vystřídala ofensiva a vlna násilí, která byla zakončena korunovaci Jindřicha VIII. Tudora v již zmíněném roce 1541. Po smrti Jindřicha VIII. Tudora nastoupil roku 1547 Eduard VI. Tudor, který se pokoušel pokračovat v šíření reformačních myšlenek

---

⁷⁹ T. W. MOODY, *Dějiny Irska*, Praha 2012, s. 117.

⁸⁰ T. W. MOODY, *Dějiny Irska*, Praha 2012, s. 118–120.

⁸¹ T. W. MOODY, *Dějiny Irska*, Praha 2012, s. 120–122.

svého otce, ale neuspěl. Naproti němu jeho sestra Marie I. Tudorovna obnovila katolickou víru, která byla hájena jen do roku 1558, kdy nastoupila Alžběta Tudorovna.⁸²

1.4 Francie v rozmezí let 1492–1558

Francie za vlády Karla VIII.⁸³ stála mezi dvěma tužbami mezinárodního zájmu. Mezi touhou zisku Flander, které byly velkým lákadlem i pro Anglii a Svatou říši římskou národa německého, a touhou zisku Itálie. V případě Karla VIII. vyhrála touha po Itálii, ve které mělo největší cenu Neapolské království, o které již dvě staletí soupeřil francouzský rod z Anjou s Aragonií. Již v srpnu 1494 se francouzská armáda vydala na italské tažení. Netrvalo dlouho a Karel VIII. dobyl Neapol, král se ale vítězství příliš neradoval, neboť Itálii nyní spojil francouzský nepřítel. Nakonec byl Karel VIII. z Itálie vyhnán státy,⁸⁴ které ho z počátku podporovaly. Zklamání však Karla VIII. po návratu do Francie netrápilo, neboť již krátce po návratu zemřel.⁸⁵

Na francouzský trůn tak roku 1498 usedl králův bratranec Ludvík XII. Ten byl značně povzbuzen ziskem královského titulu a požádal papeže o anulaci prvního manželství, aby se mohl oženit s Annou Bretaňskou, díky níž by získal území Bretaně. Itálie se pro něj časem stala stejným lákadlem jako pro jeho předchůdce a italské tažení se opět dostalo na první místo francouzských zájmů. Ke královi rozhořčení však dopadlo stejně jako tažení Karla VIII.. Roku 1514 zemřela královna Anna a Ludvík začal rychle upadat, následně bylo rozhodnuto o novém manželství, ve kterém měl za ženu pojmout Marii Tudorovnu, mladší sestru Jindřicha VIII. Tudora. Sňatek byl uzavřen, ale již 1. ledna 1515 Ludvík XII. zemřel.⁸⁶

Nástupcem Ludvíka XII. se stal František I. z rodu Valois.⁸⁷ František I. se rozhodl obnovit své nároky na Milánsko a vydal se po vzoru svých předchůdců na vojenské tažení. V bitvě u Marignana si Miláno opravdu vybojoval, následovalo usmíření

---

⁸² T. W. MOODY, *Dějiny Irska*, Praha 2012, s. 122–128.

⁸³ Karel VIII. (*30.6.1470 – †8.4.1498) – od roku 1483 francouzský král z dynastie Valois. Syn Ludvíka XI. a Charlotty Savojské, manžel Anny Bretaňské.

⁸⁴ Italské státy bojující proti Karlovi VIII. byly Papežský stát, Benátky, Lodovico Sforca (Miláno) a Ferdinand II. Aragonský.

⁸⁵ André MAUROIS, *Dějiny Francie*, Praha 1994, s. 108–110.

⁸⁶ André MAUROIS, *Dějiny Francie*, Praha 1994, s. 111–112.

⁸⁷ František I. (*12.9.1494 – †31.3.1547) – od roku 1515 francouzský král z rodu Valois. Syn Karla Valois-Orléans a Luisy Savojské, otec Jindřicha II.

s papežem a růst Františkových ambicí, které mířily až k titulu císaře Svaté říše římské. V tomto ohledu měl silného konkurenta v osobě Karla V. Habsburského, který ve volbě zvítězil. František I. se tak dostal do svízelné situace a doufal v dohodu s anglickým králem Jindřichem VIII. Tudorem, který podpořil Karla V Habsburského. Tak začala válka, která roku 1525 skončila Františkovým zajetím. Ani po jeho propuštění ale v západní Evropě nezavládl klid a mír.⁸⁸

Nový král Jindřich II.⁸⁹ byl jedním z největších králů Francie. Opustil neuskutečnitelné sny o italských taženích, posílil východní hranici a zasazoval se o mír. K uskutečnění svých cílů užíval sňatkovou politiku a hledání silných spojenců. Svého nejstaršího syna Františka oženil s mladou skotskou královnou Marií Stuartovnou. Ve Svaté říši římské národa německého podporoval protestanty a říšské stavy proti zájmům Karla V Habsburského. Po Karlově odstoupení v roce 1555 Jindřich II. toužil po míru, ale dějiny málokdy plní přání králů. Tak začala válka se Španělskem, Anglií a Savojskem. Mír na sebe našťestí nenechal dlouho čekat a Anglie se po nástupu Alžběty Tudorovny odklonila od španělských zájmů. Důsledkem těchto rozhodnutí ale Anglie získala španělskou podporu v prosazování nároků na oblast Calais.⁹⁰

---

⁸⁸ Marc FERRO, *Dějiny Francie*, Praha 2006, s. 113–118.

⁸⁹ Jindřich II. (*31.3.1519 – †10.7.1559) – byl od roku 1547 francouzským králem z rodu Valois, druhý syn Františka I. a Claudie Francouzské. Z jeho manželství s Kateřinou Medicejskou se narodili tři synové: František II., Karel IX. a Jindřich III.

⁹⁰ André MAUROIS, *Dějiny Francie*, Praha 1994, s. 119–120.

1.5 Svatá říše římská národa německého v rozmezí let 1492–1558

Na přelomu 15. a 16. století ve Svaté říši římské národa německého přetrvávala politická a hospodářská roztržičnost jednotlivých oblastí. Císař byl sice jakýmsi jednotícím prvkem, ale i tak se každý pán staral především o posílení vlastního panství. Tak postupně vzrůstala moc říšských knížat a moc drobné šlechty upadala. Roku 1486 se králem stal Maxmilián I. Habsburský.⁹¹ Tento panovník pod svou vládou spojil všechny dědičné země Habsburků.⁹²

Maxmilián I. Habsburský pro války s Francií potřeboval podporu říšských knížat, proto na říšském sněmu ve Wormsu vyšel vstříc říšským stavům a vyhlásil věčný zemský mír, uspořádal věci soudní a zavedl všeobecnou říšskou daň, která se odváděla králi. Roku 1500 následoval sněm v Augsburku, kde byla vyhlášena obdoba stavovské říšské vlády, „*říšský regiment*“. V roce 1512 bylo území Říše rozděleno na deset správních celků, tzv. říšských krajů.⁹³

Svých největších triumfů však Maxmilián I. Habsburský dosáhl v oblasti sňatkové politiky, když se jeho syn Filip oženil s kastilskou infantkou Janou a získal tím nárok na kastilský trůn. Po smrti Ferdinanda Aragonského nastoupil na trůn jeho vnuk, Karel Habsburský, čímž se stal nejmočnějším vládcem Evropy.⁹⁴

Karel V. Habsburský však již v počátcích své vlády musel řešit zásadní problém, protože roku 1517 vyhlásil Martin Luther⁹⁵ svých 95 tezí, ve kterých kritizoval církve a prodej odpustků. Luther chtěl církve pouze napravit, ale svým kázáním brzy vzedmul vlnu emocí v řadách široké veřejnosti. Kacířský proces na sebe nedal dlouho čekat a již v říjnu 1518 byl Luther v Augsburku vyslýchán. Luther však odmítl odvolat své učení a s podporou některých říšských stavů se zřekl poslušnosti papeži. V důsledku svého jednání na sněmu ve Wormsu byl pronásledován stejně jako všichni jeho následovníci.⁹⁶

Luther se pro své vlastní bezpečí stáhl pod ochranu přátel a na hradě Wartburgu přeložil Nový zákon do němčiny. Mezitím byl výklad jeho učení zkalen radikálnějšími

---

⁹¹ Helmut M. MÜLLER, *Dějiny Německa*, Praha 2004, s. 76–77.

⁹² Helmut M. MÜLLER, *Dějiny Německa*, Praha 2004, s. 77.

⁹³ Filip I. Sličný (*22.6.1478 – †25.9.1506) – v letech 1493/94 vévoda v Nizozemí, od roku 1506 královský manžel v Kastilii. Syn Maxmiliána I. Habsburského a Marie Burgundské, otec Karla V. Habsburského a Ferdinanda I. Habsburského.

⁹⁴ Helmut M. MÜLLER, *Dějiny Německa*, Praha 2004, s. 88–90.

⁹⁵ Martin Luther (*10.11.1483 – †18.2.1546) – byl německý theolog, kazatel a reformátor. Překladatel, autor velkého množství duchovních spisů a zakladatel protestantismu.

⁹⁶ Helmut M. MÜLLER, *Dějiny Německa*, Praha 2004, s. 88–90.

názory sociálně slabších vrstev, které přerostly v selské války a bouře v rozmezí let 1524–1526.⁹⁷

Martin Luther ale nebyl jediným reformátorem. Za zmínku stojí také reformátoři, jako byl Ulrich Zwingli⁹⁸ a Jan Kalvín⁹⁹, jejichž jména jsou spojována především s územím Švýcarska.

Karel V. Habsburský brzy zjistil, že není možné šíření protestantismu zastavit. Ve válkách s Francií sice slavil úspěchy, ale právě pro udržení podpory říšských stavů byl nucen dělat ústupky jako např. povolení protestantského vyznání na území protestantsky smýšlejících knížat. V nadcházející šmalkaldské válce, která probíhala v letech 1546–1547, sice zvítězil, ale zisky neodpovídaly vynaloženému úsilí a Karlu V. Habsburskému nakonec nezbylo nic jiného než roku 1555 uzavřít augsburský náboženský mír, kterým luteránům přiznal v říši rovnoprávnost. Uznání protestantské víry bylo vyjádřeno principem „*Cuius regio, eius religio*“ (čí země, toho náboženství).¹⁰⁰

---

⁹⁷ Helmut M. MÜLLER, *Dějiny Německa*, Praha 2004, s. 90–91.

⁹⁸ Ulrich Zwingli (*1.1.1484 – †11.10.1531) – švýcarský theolog a představitel švýcarské reformace. Odmítal učení a instituce křesťanské církve, které byly v rozporu s Písmem. V roce 1529 se účastnil náboženské disputace v Marburgu, kde jednal s Lutherem o možné spolupráci. Ke shodě však nedošlo.

⁹⁹ Jan Kalvín (*10.7.1509 – †27.5.1564) – švýcarský theolog francouzského původu, jeden z hlavních představitelů reformačního hnutí a zakladatel kalvinismu.

¹⁰⁰ Geoffrey Rudolph ELTON, *The new Cambridge modern history: Vol. 2, The Reformation 1520–1559*, Cambridge 1965, s. 276.

1.6 Spojená království Kastilie a Aragonie v rozmezí let 1492–1558

Zásadním mezníkem španělských raně novověkých dějin se stala vláda Isabely I. Kastilské¹⁰¹ a Ferdinanda II. Aragonského,¹⁰² kteří společně vládli Kastilii a Aragonit v letech 1479–1516. Oba panovníci se snažili o sjednocení Pyrenejského poloostrova pod jednotnou vládu. Nejprve byla dobytá Granada a následovat měl sever Afriky, čemuž bránily dohody s Portugalskem, které si i nadále udržovalo svou nezávislost.¹⁰³

Expanze byla pro španělské království typická i v letech, kdy byly připojeny Kanárské ostrovy, Navarra a díky přispění francouzského krále i hrabství Roussillonské a Cerdaňské. Sjednocení většiny Pyrenejského poloostrova otevřela Španělsku velké množství možností. První z nich bylo financování objevných cest přes moře a utváření konkurence portugalským zámořským objevům. Objevovaly se i nové možnosti v zasahování do mezinárodní politiky, kterou ovládly boje o Neapolské království krále Ferranta I., který byl spřízněn s rodem Aragonských.¹⁰⁴

Již v únoru 1494 byla Neapol obsazena francouzským králem Karlem VIII., který si svým jednáním vysloužil nepřítelství italských států, spojených království Kastilie a Aragonie, Habsburské říše i Anglie. Celé spojenectví bylo utvrzeno řadou manželství, mezi která patřilo především manželství mezi Kateřinou Aragonskou a anglickým princem Arturem, a po jeho smrti s Jindřichem VIII. Tudorem.¹⁰⁵

V případě Španělska ale samozřejmě nesmíme opomenout téma objevných plaveb. Cílem těchto cest bylo od jejich počátku dosažení Indie, ke které podle dohadů vedly dvě možné cesty. Východní cestu objevili Portugalci, západní hodlal již brzy objevit Kryštof Kolumbus podporovaný kastilskou korunou. Po objevení ostrovů v Karibském moři se Kolumbus vrátil zpět do Španělska a svou zprávou zahájil soupeření o zisk dalších území.

---

¹⁰¹ Isabela I. Kastilská (*22.4.1451 – †26.11.1504) – byla od roku 1474 královnou Kastilie, po uzavření sňatku s Ferdinandem II. Aragonským utvořila aragonsko-kastilskou unii, která se stala základem Španělska. Byla to dcera Jana II. Kastilského a jeho druhé manželky Isabely Portugalské.

¹⁰² Ferdinand II. Aragonský (*10.3.1452 – †23.1.1516) – byl od roku 1468 sicilským a od roku 1479 aragonským králem z trastamarské dynastie. Syn Jana II. a Jany, dcery Fadriqua Enriqueze. Roku 1469 se oženil s Isabelou I. Kastilskou.

¹⁰³ Denis HAY, *Evropa pozdního středověku 1300–1500*, Praha 2010, s. 141–142.

¹⁰⁴ Antonio U. ARTERA, *Dějiny Španělska*, Praha 1995, s. 221–223.

¹⁰⁵ Antonio U. ARTERA, *Dějiny Španělska*, Praha 1995, s. 223.

Již roku 1493 byla proto papežem Alexandrem VI. sepsána bula *Inter Caetera*,¹⁰⁶ která Španělům dávala právo na území nacházející se sto mil na západ od Azor nebo Zeleného mysu. Následující smlouva z Tordesillas uzavřená 7. června 1494 stvrdila rozdělení tehdy známého světa na dvě polokoule, přičemž španělská měla být ta západní. Hraniční linie byla určena na 370 mil západně od Kapverdských ostrovů.¹⁰⁷

Po smrti Isabely Kastilské přešla veškerá moc do rukou Ferdinanda II. Aragonského, který měl vládnout až do plnoletosti svého vnuka, budoucího Karla Habsburského. Karel V. Habsburský byl již předmětem této práce v podkapitole zaměřené na vývoj ve Svaté říši římské národa německého, ovšem ve Španělsku byla jeho pozice odlišná. Pro Španělsko byl panovníkem, který zahájil vzestup říše a snažil se o urovnání náboženských rozbrojů, které ovlivňovaly celou Evropu. V průběhu svého života se stal s podporou anglického krále Jindřicha VIII. Tudora nejmocnějším vládcem tehdejšího světa. Jeho moc však byla časem narušena díky silicím protestantismu ve Svaté říši římské, kde byl Karel V. Habsburský od roku 1519 králem.¹⁰⁸

Již v rozmezí let 1519–1523 přišla krize v podobě konfliktu mezi Karlem V. Habsburským a kastilskými městy (povstání komunérů), která byla nespokojena s projevy centralizace a chtěla španělské království přiblížit anglickému způsobu vlády. Povstání ale bylo poraženo a monarchie se i nadále centralizovala. Nadcházející léta byla silně ovlivněna sérií vleklých válek s Francií, ve kterých došlo k růstu hospodářské zátěže na španělské království. Roku 1556 Karel V. Habsburský abdikoval a trůn přenechal svému synovi Filipovi II. Habsburskému.¹⁰⁹ Ten se během své vlády projevil především prostřednictvím války s Anglií a Francií.¹¹⁰

---

¹⁰⁶ Dostupné online (<http://www.nativeweb.org/pages/legal/indig-inter-caetera.html>), [citováno k 23.11.2014].

¹⁰⁷ Antonio U. ARTERA, *Dějiny Španělska*, Praha 1995, s. 224–228.

¹⁰⁸ Antonio U. ARTERA, *Dějiny Španělska*, Praha 1995, s. 233–234, 246.

¹⁰⁹ Filip II. Habsburský (*21.5.1527 – †13.9.1598) – byl od roku 1556 španělský král, od roku 1580 král Portugalska z dynastie Habsburků. Syn Karla V. a Isabely Portugalské. Přežil čtyři manželství, nejprve se oženil s Marií Portugalskou, po její smrti s Marií I. Tudorovnou, Alžbětou z Valois a Annou Rakouskou. Proslavil se především bojem proti protestantismu.

¹¹⁰ Antonio U. ARTERA, *Dějiny Španělska*, Praha 1995, s. 233–234, 249–250.

1.7 Portugalské království v rozmezí let 1492–1558

Roku 1481 na portugalský trůn nastoupil Jan II. z dynastie Avis.¹¹¹ Již od svého nástupu se Jan snažil posílit královskou autoritu a opřít své postavení o nižší šlechtu a měšťanstvo, pustil se do dobovatelských podniků a s jejich přispěním zvýšil zisky portugalských obchodníků. Roku 1487 dosáhl Bartolomeo Diaz mysu Dobré naděje a objevné cesty měly i nadále pokračovat. V tomto ohledu brzy došlo ke střetu zájmů Portugalska a Španělska, který definitivně vyřešila až smlouva z Tordesillasu roku 1494. Na jejím základě Portugalsku připadla území na východ od určené demarkační linie (370 mil od Kapverdských ostrovů).¹¹²

25. října 1495 Jan II. zemřel a na jeho místo nastoupil Manuel I.,¹¹³ který si již od svého nástupu na trůn kladl poměrně ambiciózní cíle jako vyhlášení křížové výpravy proti muslimům. Manuel I. urovnal vztahy s představiteli vysoké šlechty a podporoval objevné plavby do Indie stejně jako jeho předchůdce. Jako zásadní se projevila výprava Vasca de Gamy, který obeplul Afriku a dosáhl pobřeží Indie 20. května 1498. Roku 1500 následovala výprava Belmonta Pedra Álvarese Cabrala do Jižní Ameriky, kde jménem svého krále zabral budoucí Brazílii (nyní Terra da Vera Cruz). Portugalsko a konkrétně Lisabon se tak časem staly centrem evropského námořního obchodu.

Vláda Manuela I. tak byla vnímána jako období neuvěřitelného vzestupu a prosperity portugalského království.¹¹⁴ Po Manuelově smrti nastoupil na portugalský trůn jeho syn Jan III.,¹¹⁵ který na trůn nastoupil v čase hospodářského úpadku, neúrody a hladomoru. Stejně jako jeho předchůdci spatřoval zisk v zámořských cestách, které mohly Portugalsko ze zmíněné krize vyvést. Již v roce 1522 proto byly zahájeny plavby portugalských lodí do Číny a Indie. Díky úspěšné sňatkové politice došlo během několika let k silnému sblížení Portugalska a Španělska, ale Portugalsko v této době udržovalo dobré diplomatické styky i s Anglií Jindřicha VIII. Tudora

---

¹¹¹ Jan II. z dynastie Avis (*3.5.1455 – †25.10.1495) – byl od roku 1481 portugalský král z dynastie Avis. Syn Alfonse V. z rodu Avis.

¹¹² Jan KLÍMA, *Dějiny Portugalska*, Praha 2007, s.122–130.

¹¹³ Manuel I. Veliký (*31.5.1469 – †1521) – od roku 1495 portugalský král z dynastie Avis, bratranec krále Jana II. Od roku 1491 manžel Isabely Aragonské, po její smrti se oženil s její sestrou Marií.

¹¹⁴ Jan KLÍMA, *Dějiny Portugalska*, Praha 2007, s.130–143.

¹¹⁵ Jan III. (*6.6.1502 – †11.6.1557) – byl od roku 1521 portugalský král z rodu Avis. Syn Manuela I. Velikého

a švagr císaře a španělského krále Karla V. Roku 1525 se totiž Jan III. oženil s Karlovou sestrou Kateřinou Habsburskou, zatímco Karel V. si za ženu vzal Janovu sestru Isabelu Portugalskou.

a Francií Františka I. S nástupem reformace v evropských zemích v Portugalsku vznikla inkvizice, která se snažila zamezit pronikání reformačních myšlenek a stejně jako ve Španělsku byla podřízena přímo králi. Král Jan III. zemřel 11. června 1557 a zanechal po sobě jediného dědice, tříletého vnuka Šebestiána.¹¹⁶

Tříletý Šebestián¹¹⁷ byl sice jediným nástupcem zesnulého Jana III., ale po dobu jeho nezletilosti Portugalsku vládla jeho babička Kateřina Rakouská.¹¹⁸

2. První léta vlády obou královen v letech 1558–1561

První léta vlády královen Alžběty Tudorovny a Marie Stuartovny byla zásadním obdobím pro utváření politických tahů Evropy 16. století. V jednotlivých podkapitolách se proto nejprve zaměřím na analýzu dění na politickém kolbišti západní Evropy v letech 1558–1561.¹¹⁹ A teprve poté bude následovat srovnání politických a náboženských záměrů obou královen spolu s jejich možnostmi a volbami v dané době. Součástí této závěrečné části této kapitoly bude i komparace vývoje postojů obou královen s tezemi a úvahami velikánů politiky i víry jako byl Niccolo Machiavelli,¹²⁰ Erasmus Rotterdamský nebo John Knox.

---

¹¹⁶ Jan KLÍMA, *Dějiny Portugalska*, Praha 2007, s.143–154.

¹¹⁷ Šebestián z dynastie Avis (*20.1.1554 – †4.8.1578) – byl od roku 1557 portugalský král, ale vlády se ujal teprve v době plnoletosti (1568). Vnuk Jana III. z dynastie Avis.

¹¹⁸ Jan KLÍMA, *Dějiny Portugalska*, Praha 2007, s.154.

¹¹⁹ Rok 1561 byl pro tuto kapitolu zvolen především kvůli osudové změně v životě Marie Stuartovny, která se po smrti Františka II. vrátila zpět do rodného Skotska a zahájila tak úplně novou kapitolu svého života.

¹²⁰ Niccolo Machiavelli (*3.5.1469 – †21.6.1527) – byl filozof, politik, diplomat, spisovatel a historik ve službách florentského vladaře Lorenza Medicejského.

2.1 Alžběta Tudorovna jako královna Anglie v letech 1558–1561

Listopad roku 1558 byl pro renesanční Anglii významným historickým mezníkem, zahajoval totiž období později označované jako „alžbětinská éra“.¹²¹ Anglie se v listopadu roku 1558 přiblížila k období opětovných změn ve sféře státního náboženství, které se nyní mělo změnit již potřetí za pouhých deset let (tj. období 1553–1563).^{122, 123}

Alžběta Tudorovna se právě roku 1558 stala po smrti své starší sestry královnou Anglie. Počátky její vlády však nabízely různorodou škálu problémů, které na sebe nenechaly dlouho čekat. Alžběta Tudorovna byla anglickým lidem přijata kladně, ale nikdo jí podporu lidu nemohl zaručit. Země byla stále zmítána řadou křivd a bezpráví založených na náboženském smýšlení obyvatel a perzekucích z dob vlády Marie I. Tudorovny. Žádný katolický pán si nyní nemohl být jistý svým postavením, které povětšinou nabyl za vlády již zmíněné katolické královny Marie I. Tudorovny.¹²⁴

Navzdory všem očekáváním se však protestantská královna Alžběta Tudorovna již od převzetí královského úřadu v katolické Anglii projevovala velmi tolerantním a uvážlivým způsobem. Nikomu přímo nestránila a nikoho neperzekuovala za příslušnost k dané větvi křesťanské církve. Svým jednáním si tak získala srdce a oddanost svého lidu.¹²⁵

Naproti tomu ale Alžběta Tudorovna musela dávat jasné signály své přízně protestantské skupině, proto nechala obnovit zákon o prvenství,¹²⁶ který rušil svrchovanost papeže nad anglickým lidem, a zákon o jednotě, který farám nakazoval

---

¹²¹ Martin KOVÁŘ, *První léta alžbětinské Anglie*, Historický Obzor 10, 1999, s. 50.

¹²² Původně silný a králi bráněný post katolické církve vystřídal anglikánství vytvořené Jindřichem VIII. a zrušené Marií I. Tudorovnou. Marie I. Tudorovna v Anglii rychle obnovila prim katolické církve a perzekuovala „zrádce“ katolictví. V listopadu roku 1558 však „krvavá královna“ pozvolna umírala a na trůn měla nastoupit Alžběta Tudorovna. Alžběta Tudorovna na rozdíl od své sestry hodlala v zemi navrátit postavení vyznavačům protestantismu.

¹²³ Martin HILSKÝ, *Dílo - William Shakespeare*, Praha 2011, s.14.

¹²⁴ André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 203–204.

¹²⁵ John Ernest NEALE, *Queen Elizabeth I.*, London 1971, s. 62. Srov. Alison PLOWDEN, *Danger to Elizabeth – The Catholics under Elizabeth I.*, London 1973, s. 16–35.

¹²⁶ Zákon o prvenství (orig. *Act of Supremacy*) byl obnovením zákona, který prosadil již Jindřich VIII. Tudor, a který zrušila katolická královna Marie I. Tudorovna. Zákon o prvenství především vymezoval pojem kacířství a postavení královny Alžběty Tudorovny v anglikánské církvi. (Srov. *Tudor Constitutional Documents A. D. 1485–1603 with an Historical Commentary*, edd. J. R. TANNER, Cambridge 1922, s. 130–135).

užívání anglikánské *Knihy obecných modliteb*. Královna dále zrušila zádušní mše a nepřizpůsobivé biskupy nechala nahradit protestanty.^{127,128}

Alžběta Tudorovna v prvních letech své vlády řešila ale i jiné problémy. Po prvotních úspěších v oblasti víry musela zajistit pevnou legitimitu svému postavení, protože její pozice v roli královny nebyla zpočátku vůbec jistá. Veřejně proti ní vystoupil i papež Pavel IV.,¹²⁹ který chtěl na anglický trůn dosadit Marii Stuartovnu.¹³⁰

Právě jmenovaná Marie Stuartovna mohla napadat legitimitu Alžbětiných nároků poměrně snadno, neboť Alžběta Tudorovna byla po léta brána jako bastard krále Jindřicha VIII. Tudora a Anny Boleynové. Tudíž byla z pohledu katolické církve nelegitimním nástupcem na anglický trůn a silnější nárok připadal Marii Stuartovně.

Už Alžbětina sestra Marie I. Tudorovna byla po rozvodu rodičů prohlášena za nelegitimní a vyděděna. Později ale navzdory tomuto faktu vládla jako anglická královna. Na rozdíl od Alžběty Tudorovny vládla s podporou svého manžela Filipa II. Habsburského, který se na anglickém dvoře prezentoval jako anglický král-manžel. Marie I. Tudorovna devět dní před svou smrtí jmenovala Alžbětu Tudorovnu jako svou nástupkyni a anglický parlament Alžbětiny nároky potvrdil. K tomuto potvrzení dědičných nároků Alžbětě mohl přispět i precedens, kterému pomohla Marie I. Tudorovna, která na anglický trůn nastupovala v podobné situaci jako její nevlastní sestra o pár let později.

Na zisku anglické koruny pro Marii Stuartovnu měl nemalý zájem také francouzský král Jindřich II., který díky sňatku Marie Stuartovny a svého syna Františka mohl zajistit vzestup francouzského království.¹³¹ Jak již bylo řečeno, tak se Marie Stuartovna

---

¹²⁷ Martin HILSKÝ, *Dílo - William Shakespeare*, Praha 2011, s. 15–16.

¹²⁸ Anglikánská církev se již od svých počátků projevovala několika rysy, které ji odlišovaly od ostatních protestantů. Svou doktrínou odpovídala učení kalvinismu, ale na rozdíl od reformované církve byla episkopální (tzn. že ve své správě přijímala autoritu biskupů) a byla podřízena kontrole ze strany koruny.

¹²⁹ Pavel IV. (*28.6.1476 – †18.8.1559) – byl papežem v letech 1555–1559, v oblasti mezinárodní politiky byl silným spojencem Francie a odpůrcem Španělska a Habsburků vůbec (důvodem byla italská politika Karla V., např. Sacco di Roma v roce 1527 atd.). Protestantsky laděná Anglie též nepatřila k jeho spojencům.

¹³⁰ Martin KOVÁŘ, *The Shaping of the Elizabethan Monarchy: On some Aspects of the Forming, Functioning and Problems of Early Elizabethan State (1558–1561)*, in: Prague Papers on the History of International Relations, č.4, 2000, s. 24. Srov. Michaela ZEMANOVÁ, *William Shakespeare - doba, život, mýtus*, Historický Obzor 21, 2010, s. 99.

¹³¹ Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 355. Srov. Alison PLOWDEN, *Danger to Elizabeth – The Catholics under Elizabeth I.*, London 1973, s. 18.

těšila také podpoře papeže Pavla IV. a podpoře ze strany příbuzných z francouzského rodu de Guise.

V řešení stávající situace se plnou měrou projevila síla Alžbětíných politických schopností, neboť si mladá královna včas uvědomila, že si pro udržení stávajícího postavení nesmí znepřátelit ani katolíky, ani protestanty.^{132,133}

Celá situace okolo zajištění následnictví vyvolala ohlasy mezi členy anglického parlamentu a Tajné rady,¹³⁴ kteří královnu Alžbětu Tudorovnu vyzvaly, aby se provdala a zajistila tak pokračování tudorovské linie a spolu s tím i zachování protestantství ve svém království.¹³⁵

Alžběta Tudorovna však příliš velkou chuť na vdávání neměla, spíše naopak. Je patrné, že znala cenu vlastního rozhodnutí, a proto raději vyčkávala a svou promyšlenou sňatkovou politikou udržovala v šachu celé zástupy významných nápadníků z řad domácí i zahraniční šlechty.¹³⁶

Mezi nejvýznamnější z těchto kandidátů patřil i španělský král Filip II. Habsburský.¹³⁷ Ten věřil, že opětovným ziskem anglické koruny získá prostředky k zamezení rozpínavosti Francie, a proto také Alžbětě přislíbil získání papežského dispensu a podporu jejích zájmů na poli mezinárodní politiky.¹³⁸

O Alžbětinu ruku byl ale velký zájem a mezi její nápadníky nepatřil jen Filip II. Habsburský, nýbrž i budoucí švédský král Erik XIV.¹³⁹, synové císaře Ferdinanda I.

---

¹³² André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 204–205.

¹³³ Je zajímavé, že ženy v této době většinou ovlivňovaly politiku spíše z pozice regentky za nezletilého syna (Kateřina Medicejská), dominantní matky (Marie de Guise - regentka Marie Stuartovny), manželky a milenky (Diana de Poitiers – milenka Jindřicha II.).

¹³⁴ Mezi členy Tajné rady královny Alžběty Tudorovny patřil např. William Cecil (královnin rádce), Thomas Parry (královnin osobní pokladník), hrabata Arundel, Derby a Shrewsbury (nejpřednější šlechtici v zemi), admirál Clinton a hrabě z Pembroke, lord Williama Howard, právník Nicholas Bacon ad. Někteří z výše uvedených poradců královny jsou důkazem poměrně běžného jevu anglické státní správy, že panovník svěřoval vysoké úřady mužům nižšího původu, kteří se vypracovali na vrchol.

¹³⁵ Elizabeth JENKINS, *Elizabeth the Great*, New York 1960, s. 108.

¹³⁶ André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 205.

¹³⁷ Filip II. Habsburský byl nejmocnějším a nejbohatším z uchazečů o ruku královny Alžběty, sňatek s ním by Anglii zajistil podporu Španělska proti Francii a Skotsku, Filip II. byl ale fanatickým katolíkem a nepřitelem protestantství, což byl jeden z důvodů, proč by jej anglický lid nikdy nepřijal. Důkazem tohoto tvrzení mohou být např. nepokoje vyvolané sňatkem Filipa II. s Marií Tudorovnou. Filip by navíc usiloval pouze o dosažení vlastních cílů – zajištění volného pohybu přes Lamanšský průliv, a tím i přístup do španělského Nizozemí.

¹³⁸ William CAMDEN, *Annales rerum Anglicarum et Hibernicarum regnante Elizabetha*, ed. Danna F. SUTTON, California 2001, s. 26, dostupné online (<https://architectdann.files.wordpress.com/2009/07/annales-rerum-gestarum-angliae-et-hiberniae-regnante-elizabetha-latin.pdf>), [citováno k 5. 2. 2015].

¹³⁹ Erik XIV. (*13.12.1533 – †26.2.1577) – byl v letech 1560 až 1568 švédským králem z dynastie Vasovců. Byl synem Gustava I. Vasy. Roku 1568 byl svržen svým nevlastním bratrem Janem III. Vasou.

Habsburského¹⁴⁰ Ferdinand¹⁴¹ a Karel¹⁴². Z řad domácí šlechty se uvažovalo o hraběti Arundelovi¹⁴³ a Williamu Pickeringovi¹⁴⁴, ale nejsilnější city královna chovala k Robertu Dudleymu, hraběti z Leincesteru.^{145, 146}

Posledním, ale rozhodně zásadním politickým kolbištěm prvních let vlády královny Alžběty Tudorovny bylo prostředí zahraniční politiky, které bylo plné intrik a různých nebezpečství. Tuto politickou oblast proto během Alžbětiny vlády spravoval její nejbližší rádce William Cecil.¹⁴⁷

Už 2. dubna 1559 mírová smlouva z Cateau-Cambrésis¹⁴⁸ ukončila válku mezi Španělskem, Francií a Anglií. Uzavření míru ale neměnilo nic na faktu, že mezi Anglií a Francií i nadále panovala rivalita, na kterou bylo samozřejmě napojeno také Skotsko. Rivalita mezi oběma státy měla dlouhou historii a nyní byla přizívována nároky Marie Stuartovny.¹⁴⁹

10. července 1559 ve Francii došlo k rozsáhlým změnám, protože dosavadní král Jindřich II. zemřel během turnaje a vláda přešla do rukou jeho nejstaršího syna

---

¹⁴⁰ Ferdinand I. Habsburský (*10.3.1503 – †25.7.1564) – byl od roku 1526 český a uherský král, od roku 1531 král a od roku 1556 císař Svaté říše římské národa německého z dynastie Habsburků. Byl synem Filipa I. Sličného a Jany I. Kastilské (Šílené).

¹⁴¹ Ferdinand II. Tyrolský (*14.6.1529 – †24.1.1595) – byl synem Ferdinanda I. Habsburského a Anny Jagellonské.

¹⁴² Karel II. Štýrský (*3.6.1512 – †10.7.1590) – byl synem Ferdinanda I. Habsburského a Anny Jagellonské.

¹⁴³ Henry FitzAlan, dvanáctý hrabě Arundel (*23.4.1512 – †24.2.1580) – byl bohatým šlechticem na dvoře Tudorovců.

¹⁴⁴ William Pickering – byl bohatým šlechticem a královniným oblíbencem. U dvora však měl řadu nepřátel a sňatek s ním by mohl zemi destabilizovat.

¹⁴⁵ Robert Dudley, první hrabě z Leicesteru (*24.6.1532 – †4.9.1588) – byl oblíbenec a asi nejvážnější kandidát na manžela anglické královny Alžběty Tudorovny. Byl velkým mecenášem umění a nepřitelem Španělska. Narodil se jako pátý syn lorda Jana Dudleye, vévody z Northumberlandu, a Jany Guilfordové. Leicesterův otec v letech 1549–1553 dokonce vládl místo Eduarda VI. Tudora. Již v roce 1550 se Robert Dudley oženil s Amy Robsartovou, jejich manželství ale bylo bezdětné. Během vlády Marie I. Tudorovny byl nějaký čas vězněn v Toweru. S nástupem královny Alžběty Tudorovny začala jeho politická moc rychle stoupat. V roce 1560 tragicky zahynula jeho žena po pádu ze schodů. Robert Dudley byl ale i přesto vyšetřován pro podezření z vraždy. Soud ho ale prohlásil nevinným. Již v roce 1564 byl anglickou královnou nabídnut Marii Stuartovně jako ideální manžel. V roce 1586 byl jmenován zastupujícím regentem v Nizozemí místo královny Alžběty Tudorovny.

¹⁴⁶ John Ernest NEALE, *Queen Elizabeth I.*, London 1971, s. 80–81.

¹⁴⁷ William Cecil, první baron z Burghley (*13.9.1520 – †4.8.1598) – byl nejbližším rádcem královny Alžběty. Byl synem bohatého northhamptonského squira, absolventem cambridgeské univerzity a zkušeným diplomatem. John Ernest Neale o něm ve své knize *Queen Elizabeth I.* napsal: „pokud kdy existoval dokonalý ministr, byl jím on.“ Největší výhodou Williama Cecila nakonec byl právě jeho původ, neboť se díky němu dokázal vcítit do pocitů nižších vrstev a současně díky svému vzdělání chápat i vyšší vrstvy.

¹⁴⁸ V mírové smlouvě z Cateau-Cambrésis měla Anglie jasný cíl, a to udržení přístavu Calais pod anglickou nadvládou. Ve výsledku bylo Calais dáno pod kontrolu francouzskému králi, ale po dobu dalších let zůstávalo součástí anglických držav.

¹⁴⁹ Morgan KENNETH, *Dějiny Británie*, Praha 2011, s. 243–244.

Františka II.¹⁵⁰ Ten byl ale mladý a nezkušený, proto se moc ve Francii dostala do rukou rodu de Guise¹⁵¹ a s ním spojené Marie Stuartovny.¹⁵² Rod de Guise se navzdory svému vlivu musel vyrovnávat s rostoucím nebezpečím ze strany hugenotů, které podporovaly francouzské konkurenční rody. Stávající situace Anglii otevírala novou cestu k oslabení Skotska, kde s Alžbětinou finanční podporou John Knox rozdmýchal plameny protestantské revoluce.¹⁵³

Tyto plameny však dokázala již v jejich počátcích zadusit skotská regentka Marie de Guise, která na konci roku 1559 protestanty s francouzskou pomocí porazila. Anglická podpora skotských protestantů se tak stala otázkou jejich přežití. John Knox našel společnou řeč s Williamem Cecilem,¹⁵⁴ který anglickou královnu přesvědčil o nutnosti vojenského zásahu proti Skotsku. Vojenská podpora skotských vzbouřenců byla tedy prosazena, ale jakákoliv obdobná vojenská akce si vyžadovala rozsáhlé finanční prostředky, kterých se Anglii žalostně nedostávalo, proto byla s pomocí sira Thomase Greshama¹⁵⁵ zajištěna půjčka v přibližné výši čtvrt milionu liber. Tato částka však převyšovala roční příjem koruny a stala se pro Alžbětu Tudorovnu vážnou zátěží.¹⁵⁶

Po překonání dosavadních rozporů byla dne 27. února 1560 podepsána smlouva v Berwicku, ve které se Alžběta Tudorovna zavazovala k vyhnání francouzských vojsk

---

¹⁵⁰ Stephen ALFORD, *Burghley: William Cecil at the Court of Elizabeth I.*, London 2008, s. 106.

¹⁵¹ Rod de Guise získal své postavení mezi francouzskou vysokou šlechtou již za vlády krále Františka I., za kterého bojoval Claudie Guise, první vévoda de Guise. Mezi nejvýznamnější představitele rodu však patřila Marie de Guise - královna Skotska a později regentka místo své dcery Marie Stuartovny, František de Guise – hrdina z dobývání přístavu Calais, kardinál Karel de Guise – obnovitel francouzské inkvizice a silný odpůrce hugenotů.

¹⁵² Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 101.

¹⁵³ A. W. WARD, *The Cambridge Modern History: Vol. 3, The Wars of Religion 1559–1610*, Cambridge 1969, s. 264–265.

¹⁵⁴ John Knox stejně jako Williame Cecil věřil v nutnost vytvoření unie mezi Anglií a Skotskem, která by zajistila sjednocení a posílení protestantské víry. Velkým stimulem se samozřejmě mělo stát i anulování nároku Marie Stuartovny na anglický trůn. Se skotským tažením však byla spojena i řada rizik. Konflikt mohl snadno přerůst v dalekosáhlá vojenská tažení, ve kterých by Španělsko mohlo bojovat proti šíření protestantismu do Skotska. Štěstí však stálo na straně královny Alžběty Tudorovny a Filip II. se nakonec zapojil pouze snahou o nalezení kompromisu mezi znepřátelenými stranami.

¹⁵⁵ Sir Thomas Gresham (*c.1518 – †1579) – byl hlavním finančním zástupcem anglické koruny. Byl synem bohatého obchodníka a bývalého starosty Londýna, vzdělání získal v Cambridge. V roce 1551 byl jmenován královským finančním zástupcem v Antverpách. Zde usiloval o snížení úroků koruny a zlepšení směnného kurzu. Díky svým úspěchům v úřadu setrval za vlády Eduarda VI. Tudora, Marie I. Tudorovny i za Alžběty Tudorovny. Za vlády královny Alžběty Tudorovny působil i jako velvyslanec v Holandsku (konkrétně v letech 1560–1563).

¹⁵⁶ Felix PRYOR, *Elizabeth I.: Her Life in Letters*, London 2003, s. 33.

ze Skotska a další podpoře protestantské prozatímní vlády. Skotští protestanti jí na oplátku slíbili pomoc v případě francouzské invaze do Anglie.¹⁵⁷

Anglické vojsko vyrazilo do boje. Výsledky vojenských akcí ale nepůsobily nijak přesvědčivě a vítězství protestantů nakonec zajistila až smrt Marie de Guise v červnu 1560. Bez ní se pro Francouze situace začala rychle zhoršovat a vyústila v mírová řešení konfliktu.¹⁵⁸ Vrcholem těchto mírových jednání se stala edinburghská smlouva¹⁵⁹ podepsaná 6. července 1560. Ta nařizovala francouzskému vojsku odchod ze země, zboření hraniční pevnosti Leith, vytvoření Rady skotské šlechty a anulování nároků Marie Stuartovny a jejího manžela na anglický trůn.¹⁶⁰

Úspěšným završením skotského tažení královna Alžběta Tudorovna zažehnala poslední ze zmíněných problémů ovlivňující první fázi její vlády. Především si získala podporu svých poddaných, na čas stabilizovala náboženskou situaci v zemi, obhájila legitimitu svého nástupu na trůn a zbavila se hrozby ze strany Marie Stuartovny.¹⁶¹

---

¹⁵⁷ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 102–103.

¹⁵⁸ Martin KOVÁŘ, *The Shaping of the Elizabethan Monarchy: On some Aspects of the Forming, Functioning and Problems of Early Elizabethan State (1558–1561)*, in: *Prague Papers on the History of International Relations*, č.4, 2000, s. 36–37.

¹⁵⁹ Edinburghská dohoda byla triumfem, ale ne triumfem královny Alžběty Tudorovny. Šlo především o triumf diplomatického mistrovství Williama Cecila, o kterém Stephen Alford v souvislosti s edinburghskou dohodou napsal: „*a to se stalo základním pilířem jeho kariéry, po dalších třicet mohl díky tomu zvažovat veškerá pro a proti.*“ (Srov. Stephen ALFORD, *Burghley: William Cecil at the Court of Elizabeth I.*, London 2008, s. 111).

¹⁶⁰ Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 370–371.

¹⁶¹ Martin KOVÁŘ, *První léta alžbětinské Anglie*, *Historický Obzor* 10, 1999, s. 55.

2.2 Marie I. Stuartovna jako královna Francie a Skotska v letech 1558–1561

24. duben 1558 se do dějin Francie a Skotska nesmazatelně zapsal, neboť právě v tento den prožívala teprve patnáctiletá Marie Stuartovna svou první svatbu. Sňatkem mezi skotskou královnou a francouzským dauphinem Františkem II. bylo dosaženo opětovného posílení skotsko-francouzských vazeb.¹⁶² Důvodů k oslavám ale bylo mnohem víc, protože v nedávné době francouzské vojsko pod vedením Mariina strýce Františka de Guise¹⁶³ dobylo anglický přístav Calais a navrátilo jej pod kontrolu francouzské koruny.¹⁶⁴

Politické zájmy a z nich plynoucí výhody byly oboustranné, neboť Skotsko nutně potřebovalo podporu vojensky silné Francie, aby uhájilo své postavení proti Anglii, Francie v čele s Jindřichem II. ale očekávala to samé a ještě mnohem víc. Již několik týdnů před svatbou Marie Stuartovna podepsala tajnou dohodu, ve které, pro případ své smrti, odkázala skotskou korunu svému manželovi a tím pádem i Francii. Touto smlouvou Marie Stuartovna ještě více provázala osudy Francie a Skotska, což byl výsledek ambiciosních plánů Jindřicha II. i rodu de Guise. V případě smrti Františka II. ale Marie Stuartovna francouzskou korunu získat nemohla, neboť to nedovolovalo francouzské právo. Podstatný byl též fakt, že potenciální syn obou novomanželů by měl nárok na vládu ve Francii i Skotsku, ale dcera mohla získat pouze korunu skotskou, neboť se ve Francii nárok trůn dědil jen po meči.¹⁶⁵

Když 17. listopadu 1558 zemřela anglická královna Marie I. Tudorovna, otevřel se nový prostor pro ambice Jindřicha II. i rodu de Guise, který skrze Marii Stuartovnu mohl rozšířit svůj vliv do Anglie, na jejíž trůn si Marie Stuartovna kladla nárok. Svou podporu Marii Stuartovně navíc vyjádřil i papež Pavel IV., který s její pomocí chtěl zajistit udržení katolictví na Britských ostrovech. Jak již bylo řečeno v podkapitole věnující se prvním létům vlády Alžběty Tudorovny, tak největší naděje Marie Stuartovny na získání anglické koruny byly spojovány s napadením legitimacy anglické

---

¹⁶² Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 100-101.

¹⁶³ František de Guise, druhý vévoda de Guise (*1519 – †1563) – byl synem Claudia Guise, prvního vévody de Guise a bratr skotské královny a posléze regentky Marie de Guise. Proslul především během války mezi Francií a Anglií, když dobyl přístavní město Calais. Po smrti Jindřicha II. spolu se svým bratrem vládl Francii místo Františka II. V roce 1563 byl zavražděn hugenoty.

¹⁶⁴ Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 354–355.

¹⁶⁵ Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 357–359.

královny. Zásadním argumentem ohrožujícím právo anglické královny na trůn, který podporoval i sám papež, Alžbětín nemanželský původ. Ten ji jako bastarda krále Jindřicha VIII. Tudora neopravňoval k zisku královské koruny.¹⁶⁶

Na poli mezinárodní politiky ukončila v dubnu podepsaná mírová smlouva z Cateau-Cambrésis vleklou válku mezi Španělskem, Francií a Anglií. Po uzavření již zmíněné mírové smlouvy žádná ze zúčastněných stran nemohla mluvit o výrazném zlepšení, neboť Francie během válek nezaznamenala v Itálii žádné územní zisky. Oproti tomu ale na severu udržela Mety, Toul a Verdun.¹⁶⁷

Dalším faktorem ovlivňujícím Mariino postavení byl vývoj událostí ve Skotsku. To v roli regentky spravovala Marie de Guise. Sílicí protestantské hnutí nenechávalo nikoho na pochybách, že hrozí pokus o převrat. K těmto pokusům došlo již v květnu 1559 v Perthu, ale povstání se nesetkalo se silnější podporou ze strany skotské šlechty.¹⁶⁸ John Knox ale navzdory nepříznivé situaci dokázal pro svou věc získat dva nejvlivnější protestantské pány Archibalda Campbella¹⁶⁹ a Jakuba Stuarta.¹⁷⁰ O nutnosti podpory skotských protestantů byla přesvědčena i královna Alžběta Tudorovna, která rebely finančně podporovala. To ale nestačilo, protože skotská regentka s francouzskou pomocí dokázala vývoj událostí rychle zvrátit ve svůj prospěch a zjednat si v zemi pořádek.¹⁷¹

Nadšení z dosavadních úspěchů skotské regentky brzy skončilo, neboť Francii zasáhla těžká rána. Dne 10. července roku 1559 zemřel v důsledku zranění při turnaji francouzský král Jindřich II. V té chvíli se Marie Stuartovna, jakožto choť budoucího krále Františka II., stala francouzskou královnou.¹⁷²

Nástup Františka II. na francouzský trůn Marii Stuartovně a její přinášel řadu výhod i obtíží. Bylo obecně známo, že Františkovo zdraví není pevné, navíc mu bylo teprve

---

¹⁶⁶ Martin KOVÁŘ, *První léta alžbětinské Anglie*, Historický Obzor 10, 1999, s. 53.

¹⁶⁷ Richard MacKENNEY, *Evropa šestnáctého století*, Praha 2001, s. 263–264.

¹⁶⁸ Protestanty v jejich snažení časem podpořil Achibald Campbell, pátý hrabě z Argyllu, lord Jakub Stuart, první hrabě z Moray, Châtelherault a Hamiltonové.

¹⁶⁹ Archibald Campbell, pátý hrabě z Argyllu – byl jedním z nejvýše postavených skotských šlechticů během vlády Marie Stuartovny.

¹⁷⁰ Lord Jakub Stuart, první hrabě z Moray (*1531 – †23.1.1570) – byl nemanželským synem skotského krále Jakuba V. z rodu Stuartovců, nevlastní bratr Marie Stuartovny. Patřil k nejvýznamnějším představitelům skotské protestantské šlechty. Protestantismus však podporoval spíše v zájmu vlastních politických ambicí, než z hluboké víry.

¹⁷¹ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 101–102.

¹⁷² Michael J. A. STEWART, *Skotsko: zapomenutá monarchie: skutečný příběh dynastie Stewartů a utajované nástupnictví králů a královen Skotska*, Praha 2000, s. 108.

patnáct let a samostatné vlády nebyl schopen. Jindřich II. ke všemu nechal Francii velké dluhy a náboženská situace nebyla lepší než ve zbytku Evropy.¹⁷³

Výše zmíněné okolnosti otvíraly řadu možností pro vzestup rodu de Guise, který mocenského vakua využil a získal kontrolu nad mladým králem.¹⁷⁴ O vládu nad Francií se tak dělili Mariini strýcové, vévoda František de Guise a kardinál lotrinský Karel de Guise.^{175, 176} Politická situace ve Francii se ale rychle začala vyostřovat a proti rodu de Guise¹⁷⁷ se postavily rody Navarských¹⁷⁸ a Montmorencyů.¹⁷⁹

Situace ve Skotsku se opět zhoršovala a bratři Marie de Guise již nemohli postrádat muže, které by sestře poslali na pomoc. Přítomnost francouzské armády ve Skotsku navíc nepůsobila na zdejší lid vůbec dobře. Vůdci protestantského hnutí začali přítomnost francouzských vojáků využívat k burcování lidu a usilovat tak o sesazení Marie de Guise z postu regentky. Marie de Guise byla v říjnu 1559 formálně zbavena regentství a moci se chtěla chopit protestantská prozatímní vláda, která se však zaštiťovala jmény Marie Stuartovny a Františka II. Bez podpory Alžběty Tudorovny tato vláda ale neměla nejmenší šanci Francouze porazit.¹⁸⁰

Královna Alžběta Tudorovna využila příležitosti a počátkem roku 1560 uzavřela se skotskými protestanty v Berwicku smlouvu, kterou se zavazovala k vyhnání Francouzů a k obecné podpoře skotské prozatímní vlády.¹⁸¹ Po smrti Marie de Guise se válečné štěstí přiklonilo na stranu protestantů a Francie přistoupila na mírová jednání, která 6. července 1560 vyústila v podepsání již zmiňované edinburghské smlouvy.¹⁸²

---

¹⁷³ Marc FERRO, *Dějiny Francie*, Praha 2009, s. 99.

¹⁷⁴ O kontrolu nad králem a zemí usilovaly dvě strany. Calvinisté ovládající regionální a národní kolokvia a synody proti katolickým Guisům, kteří měli pod kontrolou vysoké úřady. Vláda nad zemí se tak králi zcela vymkla z rukou.

¹⁷⁵ Kardinál Karel de Guise (*1525 – †1574) – byl synem Claudia Guise, prvního vévody de Guise a bratr skotské královny a posléze regentky Marie de Guise. Na Tridentním koncilu silně hájil nutnost katolické reformace. Spolu se svým bratrem vládl Francii místo Františka II.

¹⁷⁶ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 101.

¹⁷⁷ Rod de Guise ve Francii hájil katolické zájmy. Mocenskou základnou tohoto rodu byla panství v severní a východní části Francie. Lotrinský kardinál Karel pro sebe hned po smrti Jindřicha II. získal veškerou moc v královské radě, jeho bratr František svou pozici budoval v oblasti armády.

¹⁷⁸ Rod Navarských ve francouzském boji o moc podporoval protestantskou kliku proti katolickému rodu de Guise. Mocenskou základnu tohoto rodu tvořil jihozápad Francie. Z čelních představitelů tohoto rodu můžeme uvést např. jména prince Condé a francouzského admirála Gaspara de Coligny.

¹⁷⁹ Montmorencyové z počátku patřili ke katolíkům, ale časem se přidali k protestantům a bojovali proti rodu de Guise.

¹⁸⁰ Martin KOVÁŘ, *První léta alžbětinské Anglie*, Historický Obzor 10, 1999, s. 53–55.

¹⁸¹ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 102–103.

¹⁸² Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 370, 374–375.

Marie Stuartovna tak během jediného roku přišla o matku a o muže, který jí byl blízký skoro jako otec. Ztrátám však nebyl konec, František II. těžce stonal a dne 5. prosince 1560 zemřel na následky chronického zánětu ucha. Pro Marii Stuartovnu a rod de Guise to byla pohroma.¹⁸³

Po smrti Františka II. ve Francii nastaly velké zmatky, poměr sil se změnil a na trůn usedl desetiletý Karel IX.¹⁸⁴ Marie Stuartovna byla ponechána svému smutku a po jednáních s nevlastním bratrem Jakubem jí byl prozatímní vládou dovolen návrat do Skotska, kam dorazila v srpnu 1561.¹⁸⁵

V rozmezí let 1558–1561 skotská královna Marie Stuartovna prožila řadu opravdu silných zvrátů ať už v oblasti politické, nebo osobní. Z královny Francie a Skotska podporované mocným příbuzenstvem a schopnou matkou se stala vdova bez matky, bez manžela, i bez podpory francouzských strýců. Nepřátelé ale zůstali. Mariiny pravomoci coby skotské královny byly limitovány skotským parlamentem a edingburskou smlouvou a návrat do rodné vlasti se díky Johnu Knoxovi a protestantství stal hořkým zklamáním.

---

¹⁸³ André MAUROIS, *Dějiny Francie*, Praha 1994, s. 129–131. Srov. Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 318–319.

¹⁸⁴ Karel IX. z dynastie Valois (*27.6.1550 – †30.5.1574) – byl od roku 1560 francouzským králem z dynastie Valois. Byl mladším synem krále Jindřicha II. a královny Kateřiny Medicejské, která za Karla vládla jako regentka až do jeho plnoletosti v roce 1564.

¹⁸⁵ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 104.

2.3 Srovnání

„Proč koruna mu leží na polštáři? To není přece milá souložnice, spíš nablýskaná obtíž, zlatá starost, co za bezesných nocí brány spánku otvírá dokořán. A on s ní spí! Oč zdravějším a hlubším spánkem spí, kdo na hlavě má obyčejný čepec a prochrápe v něm celou noc.“¹⁸⁶

Tento citát z díla Williama Shakespeara v pozdějších letech panování obou královen výstižně vyjádřil tíhu vládnutí a sílu bezesných nocí, které vladaře často pronásledovaly. Cílem této práce ale není zamyšlení nad náročným údělem králů, nýbrž srovnání vývoje politických a náboženských postojů obou královen.

Srovnání však nikdy nejsou lehká, neboť se zřídkakdy můžeme setkat s ideálními objekty vědeckého zájmu. Stejně tak je tomu i v tomto případě, neboť si musíme uvědomit, že veškeré níže uvedené závěry budou ovlivněny faktorem, který misky vah vždy vychýlí tím, či jiným směrem. Faktorem, který znesnadnil objektivní posouzení činů obou královen, se v tomto případě stal rozdílný věk.

Královna Alžběta Tudorovna byla totiž o celých devět let starší než její skotská sestřenice, což vytvářelo jistou nerovnováhu v oblasti životních zkušeností a praxe se světem vysoké politiky. O jakýchkoliv výhodách v oblasti vzdělání však nemohla být řeč, neboť se oběma královnám dostalo vysokého vzdělání v duchu kréda, že *„dobrý a moudrý vladař pečuje o výchovu dětí proto, že jsou zrozeny a vychovávány pro vlast, nikoli pro jeho osobní city.“¹⁸⁷*

Důsledky věkového rozdílu byly patrné i v oblastech mimo vzdělání. Královna Alžběta Tudorovna si musela osvojit hru klamu a politických vytáček ještě před nástupem na trůn, a to jen proto, aby přežila.¹⁸⁸ Po tom, co Marie I. Tudorovna získala anglickou korunu,¹⁸⁹ došlo v Anglii k řadě změn a protestantsky vychovaná Alžběta Tudorovna pro fanatickou katoličku, kterou Marie I. Tudorovna byla, působila jako hrozba.¹⁹⁰ Alžběta Tudorovna však dokázala vytvořit alespoň zdání,

---

¹⁸⁶ William SHAKESPEARE, *Jindřich IV.: první a druhý díl*, edd. Martin HILSKÝ, Brno 2010, s. 232.

¹⁸⁷ Erasmus ROTTERDAMSKÝ, *O výchově křesťanského vladaře*, edd. Daniel KORTE, Praha 2009, s. 25.

¹⁸⁸ Michaela ZEMANOVÁ, *William Shakespeare - doba, život, mýtus*, Historický Obzor 21, 2010, s. 99.

¹⁸⁹ Marie I. Tudorovna (*18.2.1516 – †17.11.1558) byla korunována anglickou královnou 1. října 1553.

¹⁹⁰ V počátcích vlády královny Marie I. Tudorovny byly vztahy mezi sestrami na poměrně dobré úrovni. Marii nejvíce znepokojovalo Alžbětino odmítání katolické mše. Alžběta Tudorovna sice prohlásila, že se vrátila ke katolictví, ale Marie jí již nikdy neuvěřila a setrvala v domnění, že je Alžběta zatvrzelou kacířkou usilující o její svržení. Tato myšlenka v Marii I. Tudorovně sílila spolu s rostoucí protestantskou opozicí, která přerostla až ve Wyattovo povstání.

že je ochotná k návratu ke katolicismu, což dokazovala navštěvováním katolických mší po boku Marie I. Tudorovny. Až do listopadu 1558 Alžběta Tudorovna žila ve světě, kde se každá chyba mohla stát osudnou. A chyby mohly mít jen jediný konec.¹⁹¹ Byla to ale právě tato škola života, která v Alžbětě Tudorovně utužila a rozvinula řadu schopností, které jí sloužily už v prvních letech vlády jakožto anglické královně.

Marii Stuartovně se této tvrdé školy života mělo dostat teprve v letech 1561–1567, neboť dosud byla spíše politickou loutkou v rukou své rodiny.¹⁹²

Právě zde lze spatřit jeden ze zásadních rozdílů prvních let vlády obou královen. Na jedné straně tu stála Alžběta Tudorovna, která se po smrti nevlastní sestry stala královnou Anglie a o svých rozhodnutích se radila jen s úzkým kruhem poradců.¹⁹³ A na straně druhé stála skotská královna Marie Stuartovna, která se sice vdala za syna Jindřicha II., ale sama byla stále jen politickou loutkou, která ve svých rukou držela jen nominální moc. Ve Skotsku za ni vládla matka a ve Francii byla pod přímým vlivem krále Jindřicha II. a svých strýců.¹⁹⁴ Situace se pro ni nezměnila ani po Jindřichově smrti. Sice se stala královnou Francie, ale její manžel byl mladý, nezkušený a neduživý. Země byla zadlužená a rostl náboženský neklid. Moc tak i nadále ve svých rukou drželi Mariini strýcové z rodu de Guise.¹⁹⁵

Obě královny ale měly i mnoho společného, protože nastoupily na trůn v dědičných zemích, které jak píše Machiavelli: „*přivyklé na vlastní dynastie, se spravují daleko snadněji než území nově dobytá. Stačí nenarušovat staré pořádky, zachovávané v zemi po generace.*“¹⁹⁶ Machiavelli však zemřel již v roce 1527 a nezažil tudíž protestantské bouře ovládající většinu Evropy.

Zásadním se stal i fakt, že šlo o ženy, tudíž podle měřítek 16. století bytosti náchylnější k hříchu a slabosti. Tím pádem byly ženy vnímány jako nevhodné pro jakoukoliv formu vlády. Dokonalým představitelem těchto myšlenek byl presbyteriánský kazatel John Knox, který ve svém díle *První zatroubení proti obludné vládě žen* napsal: „*Ujišťuji vás, Bůh nám odhalil, že je obludné, aby žena vládla mužům.*“

---

¹⁹¹ Marcela ZÍTKOVÁ, *Nástup Marie I. Tudorovny na anglický trůn*, Historický Obzor 13, 2002, s. 52–56.

¹⁹² Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 332–377.

¹⁹³ Martin KOVÁŘ, *První léta alžbětinské Anglie*, Historický Obzor 10, 1999, s. 50–51.

¹⁹⁴ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 100–101.

¹⁹⁵ A. W. WARD, *The Cambridge Modern History: Vol. 2, The Wars of Religion 1559–1610*, Cambridge 1969, s. 264–265.

¹⁹⁶ Niccolo MACHIAVELLI, *Vladař*, edd. Josef HAJNÝ, Praha 2009, s. 25.

Ženy jsou od přírody slabé, křehké, netrpělivé a nesnášenlivé, slabomyslné a hloupé, jejich prostřednictvím vstupuje do člověka ďábel, jejich žádostivost a chamtivost je stejně jako pekelný jícen nenasytitelná.“¹⁹⁷

Výroky Johna Knoxe však působily spíše fanatickým dojmem, jak měl ukázat teprve čas. Alžbětín nástup na trůn byl v Anglii oslavován celým národem a návrat k protestantismu se obešel bez větších problémů na vnitropolitické scéně.¹⁹⁸ Alžběta Tudorovna se projevovala trpělivě a zároveň cílevědomě, nevytvářela si zbytečně nepřátele a o svých záměrech se radila s řadou rádců jako byl např. William Cecil.¹⁹⁹ Tento a další podobné kroky značily královninu moudrost, neboť podle Erasma Rotterdamského „*moudrý (král) volí vždy střední cestu a radí se jen s úzkým kruhem vyvolenců.*“²⁰⁰

Marie Stuartovna musela ve stejné době díky svému věku působit poněkud nezkušeně, ani jí Knoxova charakteristika ženy, jako duševně nezralé bytosti, ale příliš neodpovídala. Obě královny byly po léta konfrontovány se střety v nejvyšších kruzích a současně byly i předmětem zájmu vysoké sňatkové politiky. Na jedné straně byla Alžběta Tudorovna s pěstovaným renomé „*panny*“²⁰¹ a schopné královny. Na straně druhé potom Marie Stuartovna jako žena francouzského dauphina Františka II. a královna Skotska.²⁰²

A jak tomu bylo u obou královen se vztahem k víře? Alžběta Tudorovna byla vychována jako protestantka a Marie Stuartovna jako katolička. Obě královny ale byly s náboženskými názory opoziční strany během života konfrontovány a vytvořily si na ni vlastní názor založený na vlastních životních zkušenostech.

Z chování Alžběty Tudorovny se dá usuzovat, že pro ni vnější projevy víry sice byly důležité, ale ne natolik, aby pro ně zemřela, právě proto byla schopna alespoň naoko vyhovět své nevlastní sestře Marii I. Tudorovně a vyhnout se tak nejhoršímu.²⁰³

---

¹⁹⁷ John KNOX, *Works*, Vol. IV, edd. David LAING, Edinburgh 1848, s. 374, dostupné online (<https://archive.org/stream/worksofjohnknox04knox#page/374/mode/2up>), [citováno k 16.3.2015].

¹⁹⁸ John Ernest NEALE, *Queen Elizabeth I.*, London 1971, s. 62.

¹⁹⁹ André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 203–204.

²⁰⁰ Erasmus ROTTERDAMSKÝ, *O výchově křesťanského vladaře*, edd. Daniel KORTE, Praha 2009, s. 127.

²⁰¹ Christopher HAIGH, *Elizabeth I.*, London 1988, s. 13, 19–20.

²⁰² Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 354–357.

²⁰³ Marcela ZÍTKOVÁ, *Nástup Marie I. Tudorovny na anglický trůn*, Historický Obzor 13, 2002, s. 54–56.

Během sestřiny vlády byla Alžběta Tudorovna svědkem toho, jak velký dopad na království může mít náboženský fanatismus a perzekuce poddaných s ním spojená.²⁰⁴

Díky náboženskému teroru se tak před očima Alžběty Tudorovny ze zpočátku milované Marie I. Tudorovny stala labilní žena s přívěskem „*Bloody Mary*“.²⁰⁵ Pronásledování protestantů tak zesnulé královně vysloužilo jen samé nepříjemnosti.²⁰⁶

Alžběta Tudorovna se zpočátku jako protestantka pohybovala v převážně katolické Anglii a uvědomovala si rizika vlastního postavení, proto její cesta z vnitropolitické krize vedla skrze smířlivost a spravedlivé urovnání křivd. A také právě proto se v počátcích své vlády snažila omezit perzekuci katolické šlechty a církevních hodnostářů na minimum.²⁰⁷ Sice obnovila zákony podporující protestantismus, ale do své Tajné rady přijímala katolíky a dřívější členy, kteří se na vládě podíleli již v době vlády Marie I. Tudorovny, stejně jako protestanty.²⁰⁸

Marie Stuartovna se s protestantským faktorem setkávala hned na dvou frontách. Nejprve díky zprávám od své matky Marie de Guise ze Skotska, kde došlo k protestantským bouřím a nepokojům. A zároveň i ve Francii, kde již za života krále Jindřicha II. dynamicky rostl počet protestantských komunit inspirovaných učením Jana Kalvína. Čím více byla tato hnutí pronásledována, tím větší byl jejich počet. A časem se řady protestantů rozšířily i o příslušníky francouzské šlechty.^{209, 210}

Náboženské napětí ve Francii neustále kumulovalo až do smrti Jindřicha II. a nástupu Františka II. S Františkovým nástupem se tak nejrůznějším politickým skupinám otevřela řada příležitostí pro boj o moc. Kontrolu nad králem ale rychle získal již zmíněný rod de Guise, který svou tvrdou politikou vzbudil nevoli u ostatních francouzských rodů a vytvořil vhodné prostředí k vypuknutí bojů, které měly Francii stravovat po řadu dalších desetiletí.²¹¹

---

²⁰⁴ André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 201–202.

²⁰⁵ Na stupňující se labilitu Marie I. Tudorovny měla vliv řada faktorů. Již v dětství byla prohlášena za nelegitimní dceru Jindřicha VIII., čímž se prohloubil pocit dítěte zavrženého vlastním otcem. Po nástupu na trůn se k náboženským problémům v zemi přidala ještě neschopnost dát zemi dědice.

²⁰⁶ Marcela ZÍTKOVÁ, *Anglie za vlády Marie I. Tudorovny. Wyattovo povstání*, Historický Obzor 16, s. 51–59.

²⁰⁷ Morgan KENNETH, *Dějiny Británie*, Praha 2011, s. 239–240.

²⁰⁸ Martin KOVÁŘ, *The Shaping of the Elizabethan Monarchy: On some Aspects of the Forming, Functioning and Problems of Early Elizabethan State (1558–1561)*, in: Prague Papers on the History of International Relations, č.4, 2000, s. 23.

²⁰⁹ Hugenoti byli podporováni rody Navarských a Montmorencyů.

²¹⁰ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 100–103.

²¹¹ Richard MacKENNEY, *Evropa šestnáctého století*, Praha 2001, s. 305–311.

Rozmezí let 1558–1561 se tak stalo obdobím, které vyzkoušelo schopnosti královny Alžběty Tudorovny, krále Jindřicha II. a rodu de Guise, místo schopností Marie Stuartovny. Vznikly první křivdy a nepřátelství, skončilo jedno manželství a řada bezvýsledných námluv. Rozhodující střetnutí však mělo teprve přijít.

3. Zhoršování vztahů obou královen v letech 1561–1567

První léta panování královen Alžběty Tudorovny a Marie Stuartovny prokázala především míru jejich schopností nebo schopností jejich rádců. Ve vzájemném vztahu obou královen se objevily první problémy a spolu s nimi záminky k budoucímu soupeření a nepřátelství. K pozvolnému vyostření vztahů ale mělo teprve dojít.

V nadcházející kapitole se proto zaměříme na srovnání politických a náboženských směřování obou královen v rozmezí let 1561–1567.²¹² Oproti předešlým kapitolám dojde k několika změnám. Nejdůležitější změnou bude sloučení kapitol, zaměřených vždy jen na jednu z královen, na jednu společnou podkapitolu. Důvod k této změně je ten, že se osudy obou královen v letech 1561–1567 již příliš propletly a demonstrace kontrastů i podobností bude lépe viditelná v ucelené podkapitole.

---

²¹² Rozmezí let 1561–1567 bylo pro tuto kapitolu vybráno, protože ohraničuje dva zlomové okamžiky v životě Marie Stuartovny. V roce 1561 zemřel František II. a Marie Stuartovna se vrátila zpět do rodného Skotska. Rok 1567 představuje rok jejího sesazení ze skotského trůnu.

3.1 Alžběta Tudorovna, Marie Stuartovna a zhoršování vztahů obou královen v letech 1561–1567

Rok 1561 měl pro obě královny mnoho různých podob. Již v prvních měsících tohoto roku se Alžběta Tudorovna mohla radovat z úspěchů své zahraniční politiky, neboť se jí díky uzavření edinburghské dohody²¹³ podařilo zamezit nárokům Marie Stuartovny na anglický trůn. Díky podpoře skotské protestantské šlechty anglická královna rozšířila svůj vliv za hranice vlastního království a snížila míru ohrožení ze strany svého souseda. Se smrtí skotské regentky Marie de Guise a Františka II. byla moc Alžbětiných politických rivalů značně oslabena a anglická královna mohla doufat v příchod klidnějších časů.²¹⁴

Marie Stuartovna byla ve stejný čas v naprosto opačném postavení, neboť ztratila matku, manžela a její vláda nad Skotskem byla ohrožována protestantskou revolucí. Její anglická sestřenice sice dosáhla velkých úspěchů na poli zahraniční politiky, ale bylo na Marii Stuartovně, jestli ratifikuje dohodu z Edinburghu. Skotská královna ratifikaci smlouvy odmítla a nepřesvědčila ji ani jednání s anglickým vyslancem Throckmortonem.^{215,216}

Pro anglickou královnu ale byla ratifikace smlouvy nezbytná, proto začala zvyšovat tlak na vyslance Throckmorta, který měl i s pomocí pohrůzek zajistit její potvrzení.²¹⁷ Skotská královna nyní stála před těžkým rozhodnutím. Mohla zůstat ve Francii jako vdova po francouzském králi a i nadále požívat vážnosti u francouzského dvora. Díky podpoře svých příbuzných mohla i nadále zasahovat do vysoké politiky a aspirovat na opětovný post francouzské královny. Nebo se mohla vrátit do Skotska a ujmout se svých povinností. Tato možnost ale skrývala řadu nebezpečí,

---

²¹³ Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, tak obsahem smluv z Edinburghu bylo stažení anglických a francouzských vojsk ze skotského území, zboření hraniční pevnosti Leith a vytvoření Rady skotské šlechty. Již v srpnu 1560 skotský reformační parlament potvrdil protestantství jako povolené náboženství a zavrhl závislost na papežském stolci. V nepřítomnosti královny byla jmenována prozatímní vláda, kterou řídil královnin nevlastní bratr Jakub Stuart.

²¹⁴ John Ernest NEALE, *Queen Elizabeth I.*, London 1971, s. 106–109.

²¹⁵ Sir Nicholas Throckmorton (*1517 – †1571) – byl to jeden z nejlepších diplomatů ve službách královny Alžběty Tudorovny. V roce 1555 Throckmorton opustil Anglii, ale již o tři roky později začal pracovat pro novou anglickou královnu. Jeho význam se projevil především v získávání informací o politice rodu de Guise ve Francii a v podporování francouzské protiguisevské opozice. Zasloužil se o přijetí smlouvy z Hampton Court (1562). Následně byl vězněn Kateřinou Medicejskou a propuštěn až v roce 1564. Jeho posledním velkým posláním byla výprava do Skotska, během níž měl vyjednat sňatek mezi Marií Stuartovnou a hrabětem z Leicesteru.

²¹⁶ John Ernest NEALE, *Queen Elizabeth I.*, London 1971, s. 106–109.

²¹⁷ Anne SOMERSET, *Elizabeth I.*, New York 1999, s. 144–145.

protože situace v protestantském Skotsku nebyla pro mladou katolickou královnu nijak příznivá.²¹⁸

Marie Stuartovna se ale nakonec rozhodla pro návrat domů. Při každé cestě ale hrozila nejrůznější úskalí, která byla v tomto případě spojena s politickými změnami, které ve Skotsku proběhly po sepsání již několikrát zmiňované edinburghské smlouvy. Marie Stuartovna se měla vrátit do země, kde již třináct let nebyla, a která prošla řadou proměn.²¹⁹

Tento vývoj událostí ale nahrával plánům Alžběty Tudorovny, která nyní mohla stupňovat nátlak na Marii Stuartovnu skrze hrozbu, že jí nebude na cestě k domovu dovolen průchod přes anglická území a nebude jí poskytnuta ani patřičná ochrana, o kterou žádala. Marie Stuartovna ale ratifikaci opět odmítla. Proč by smlouvu měla potvrdit, když jediné, co jí zbylo, byly nároky na skotský a anglický trůn. Jednání tudíž nepřinášela žádné výsledky a Marie Stuartovna odmítala i rady a přímlyvy ze strany svého nevlastního bratra Jakuba Stuarta.²²⁰ Alžběta Tudorovna se ale rozhodla pro vstřícný krok a umožnila Marii Stuartovně volný průchod přes anglické území.²²¹

Tak skotská královna 14. srpna 1561 vyplula z přístavu Calais a o pět dní později dorazila ke skotským břehům, konkrétně do přístavu v Leith.²²² Zde mladou královnu nečekalo nijak pompézní přivítání. Uvítat ji přijel pouze lord Jakub Stuart a Robert Stuart, kteří mladou královnu doprovodili do paláce v Holyroodu, kde se konala uvítací hostina.²²³ Marie Stuartovna nyní byla ve stejné situaci, ve které se ještě před pár lety nacházela její anglická sestřenice. Byla v zemi, kterou z velké části ovládalo náboženství, se kterým se neslučovalo její přesvědčení. Mocenská základna byla minimální a jakýkoliv chybný krok mohl znamenat rychlý konec.

A právě zmiňovaný konec mohl přijít velmi brzy, protože se skotská královna již 1. září 1561 vydala na soukromou katolickou mši, což protestantsky smýšlející

---

²¹⁸ Leonie FRIEDA, *Kateřina Medicejská: životopis*, Praha 2007, s. 191.

²¹⁹ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 104–105.

²²⁰ Martin KOVÁŘ, *Alžbětinská Anglie: Stabilizace nového režimu (1561–1567)*, Historický Obzor 10, 1999, s. 250.

²²¹ Anne SOMERSET, *Elizabeth I.*, New York 1999, s. 145–147.

²²² Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 388–389.

²²³ Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 389.

poddaní v čele s fanatickým Johnem Knoxem²²⁴ velmi těžko nesli. Celá aféra mohla skončit neštěstím, kterému zabránila jen přítomnost vysoce postavených šlechticů jako byl Jakub Stuart.²²⁵

Tak se stalo, že již druhou neděli po návratu Marie Stuartovny do Skotska John Knox volal na poplach proti katolickému nebezpečí. Hlásal, že: „*i jediná mše je strašlivější, než kdyby se deset tisíc ozbrojených mužů vylodilo na pobřeží s cílem zničit jejich náboženství.*“²²⁶

Většina skotského obyvatelstva ale netoužila po revoltách proti královně a dalších bouřích. V předešlých letech proto v Marii Stuartovně i někteří protestanti viděli naději na mír.²²⁷

Spolu s mladou královnou do Skotska připlula i nová ohrožení pro Alžbětu Tudorovnu. Marie Stuartovna již nebyla konkurencí pouze v oblasti nároků na anglickou korunu nebo hrozbou z hlediska možných pokusů o novou rekatolizaci Anglie. Mladá a čerstvě ovdovělá skotská královna byla pro Alžbětu Tudorovnu také sokyní v oblasti sňatkové politiky.²²⁸

Právě sňatková politika byla jednou z nejsilnějších zbraní anglické královny a možná konkurence jí mohla jen oslabit. A Marie Stuartovna měla jeden zásadní trumf, se kterým nemohla Alžběta Tudorovna bojovat. Byl to její věk, neboť byla o celých devět let mladší než anglická královna, a byla tudíž i žádoucnější z hlediska plodnosti.²²⁹

Z Alžbětina politického nástroje se nyní stalo nebezpečí, protože Marie Stuartovna byla i po návratu do Skotska pod vlivem svých strýců z rodu de Guise. Pro zajištění zahraniční podpory byl pro obě královny nutný výhodný sňatek. Jakákoliv podpora Marie Stuartovny ze strany francouzských strýců byla nejistá, jelikož jejich podíl

---

²²⁴ Jednání Johna Knoxe není příliš velkým překvapením, když si připomeneme jeho pamflet *První zatroubení proti obłudné vládě žen*, který napsal jako kritiku namířenou proti nenáviděné Marii I. Tudorovně a Marii de Guise. Další důvody k nenávisti již byly založeny na faktech, že Marie Stuartovna byla žena, katolička a bývalá francouzská královna.

²²⁵ Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 389–390.

²²⁶ John Ernest NEALE, *Queen Elizabeth I.*, London 1971, s. 111.

²²⁷ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 104.

²²⁸ A. W. WARD, *The Cambridge Modern History: Vol. 3, The Wars of Religion 1559–1560*, Cambridge 1969, s. 268–269.

²²⁹ Martin KOVÁŘ, *Alžbětinská Anglie: Stabilizace nového režimu (1561–1567)*, Historický Obzor 10, 1999, s. 250.

na moci zmizel se smrtí Františka II. a s odchodem skotské královny.²³⁰ Marie Stuartovna ale byla velmi mladá a skotský trůn potřeboval stejně jako ten anglický následníka. Již po smrti prvního manžela se tak mladička královna stala stejně jako její anglická sestřenice jednou z nejžádoucnějších žen v Evropě.²³¹

V oblasti sňatkové politiky se velmi brzy projevil zásadní rozdíl mezi rozhodováním obou královen. Alžběta Tudorovna svá rozhodnutí konfrontovala s názory svých rádců a parlamentu, ale rozhodovala se sama. Oproti tomu skotská královna byla pod neustálým tlakem svých strýců i dalších příslušníků rodiny jako byl její nevlastní bratr. O vlastním rozhodování se dá tudíž mluvit jen obtížně.

Mariini strýcové chtěli pro svou neteř vybrat ženicha, který by především podporoval jejich politické zájmy ve Francii. Jako ideální se proto tehdy zdál být sňatek se španělským infantem donem Karlem²³² nebo rakouským arcivévodou Karlem. Oba potenciální nápadníci pocházeli ze zemí, které by Mariiny strýce v podporování katolicismu následovaly, což na Alžbětu Tudorovnu muselo opravdu silně zapůsobit. Skotsko podporované Španělskem by mohlo změnit rovnováhu sil v Evropě, proto není velkým překvapením, že právě tento sňatek byl nejvíce podporován Mariinými strýci, kteří se španělskou podporou chtěli obnovit svou politickou moc a potlačit ve Francii nastupující protestantství.²³³

Anglická královna se obávala i dalších možných tahů. Marie Stuartovna mohla usilovat o sňatek s novým francouzským králem Karlem IX.. Tento sňatek by však pro Marii Stuartovnu znamenal značné obtíže spojené se získáním papežského dispensu, protože Karel IX. byl Mariiným švagrem. Na druhou stranu obnovení spojení mezi Francií a Skotskem by dopomohlo rodu de Guise k opětovnému mocenskému vzestupu.²³⁴

Vláda Marie Stuartovny ale nebyla jen pod francouzským vlivem. Od počátku na ni silně působili dva vysoce postavení muži. A to rádcové William Maitland²³⁵ a Jakub Stuart, kteří udržovali dobré styky s Anglií a měli značný přehled o potřebách

---

²³⁰ André MAUROIS, *Dějiny Francie*, Praha 1994, s. 131.

²³¹ André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 219.

²³² Don Karel de Austria (*8.7.1545 – †24.7.1568) – byl infant ze španělské větve rodu Habsburků. Syn španělského krále Filipa II. Habsburského a Marie Portugalské.

²³³ Leonie FRIEDA, *Kateřina Medicejská: životopis*, Praha 2007, s. 191–192.

²³⁴ A. W. WARD, *The Cambridge Modern History: Vol. 3, The Wars of Religion 1559–1610*, Cambridge 1969, s. 268–269.

²³⁵ Williamu Maitlandovi se pro nic za nic nepřezdívalo „skotský Cecil“. Jako královnin rádcé a častý vyslanec v anglických záležitostech nejednou prokázal, že si svou přezdívku právem zaslouží.

státu. Ve spolupráci s nimi se Marie Stuartovna snažila o smířlivou politiku vůči protestantům a o podporu zbytku skotských katolíků. S přihlédnutím na mezinárodní politickou situaci si Marie Stuartovna uvědomovala, že by v případě otevřeného konfliktu s protestanty mohla počítat s podporou katolických vládců, například Filipa II. Habsburského, katolíků ve Skotsku a Anglii a samozřejmě i papeže.²³⁶ K tomu zde byla neustálá snaha o jednání s anglickou královnou ohledně práva na nástupnictví v případě Alžbětiny předčasné smrti.²³⁷

Díky neochotě Marie Stuartovny v otázce uznání již zmiňovaných smluv z Edinburghu se na půdě anglického parlamentu znovu objevila otázka nástupnictví, neboť království stále nemělo následníka a ani vidinu jeho brzkého příchodu. Fakt, že Alžběta Tudorovna vystupovala jako svobodná žena, se dal akceptovat, ale právoplatný nástupce byl nutností, bez které se anglické království nemohlo obejít. Všichni si dobře pamatovali krveprolití spojené s Vádkami růží, ke kterému došlo právě díky sporným nárokům na anglickou korunu.²³⁸

Marie Stuartovna této tíživé situace mohla využít nejrůznějšími způsoby. Nakonec se skotská královna rozhodla pro jednání a poslala do Londýna svého vyslance Williama Maitlanda,²³⁹ který měl anglické královně oznámit, že se královna Skotska nebude dále stavět proti Alžbětě Tudorovně, pokud budou uznány její dědičné nároky pro případ Alžbětiny smrti. Tato forma „*diplomacie*“ byla pro Alžbětu Tudorovnu nepřijatelná a jednání byla ukončena s tím, že skotská královna by nejprve měla dostat svým slibům ohledně ratifikace smlouvy a teprve potom o něco žádat. Naneštěstí pro Alžbětinu vládu zde byla ještě jedna potenciální uchazečka o anglický trůn. Byla jí Kateřina Greyová.^{240,241}

---

²³⁶ A. W. WARD, *The Cambridge Modern History: Vol. 3, The Wars of Religion 1559–1610*, Cambridge 1969, s. 267.

²³⁷ Martin KOVÁŘ, *Alžbětinská Anglie: Stabilizace nového režimu (1561–1567)*, Historický Obzor 10, 1999, s. 250–251.

²³⁸ Robin NEILLANDS, *Války růží*, Praha 1994, s. 12–19.

²³⁹ William Maitland z Lethingtonu (*1528 – †1573) – byl tajemníkem skotské královny Marie Stuartovny. V padesátých letech sloužil již skotské regentce Marii de Guise a byl pokládán za nejschopnějšího skotského diplomata. Počátkem šedesátých let se ale zalekl přítomností francouzské armády ve Skotsku a připojil se k protestantům. Právě on pomáhal vyjednat smlouvu z Berwicku a smlouvu z Edinburghu. Maitland byl propagátorem aliance mezi Anglií a Skotskem. Po návratu Marie Stuartovny byl jmenován jejím tajemníkem, též byl pověřen řízením jednání s Anglií.

²⁴⁰ Kateřina Greyová (*1540 – †1568) – byla mladší sestrou popravené anglické královny Jany Greyové a tudíž i pravnučkou Jindřicha VII. Tudora. Byla to sestřenice anglické královny Alžběty Tudorovny, která mohla vznést své nároky na anglický trůn. Kateřina Greyová v roce 1561 čekala dítě s hrabětem z Hertfordu, což byl nejstarší syn bývalého lorda protektora Somerseta. Riziko bylo pro královnu Alžbětu

Otázka nástupnictví tak zůstala i nadále otevřena stejně jako otázka sňatku. Spolu s rokem 1562 přišly nepokoje na evropském kontinentu. Soukolí táhnoucí za politické nitky se dala do pohybu a zažehla ve Francii konflikt označovaný jako náboženské války.

Francii již od smrti krále Františka II. spravovala Kateřina Medicejská,²⁴² která byla regentkou svého nezletilého syna Karla IX. Byla to právě vláda Kateřiny Medicejské a Karla IX., která zdělila problémy spojené se soupeřením katolické a protestantské šlechty zastoupené především rodem de Guise a rodem de Condé. Oba jmenované rody se do budoucího konfliktu nehodlaly pustit bez spojenců, které hledaly i za hranicemi Francie.²⁴³ V předchozí části textu jsme již zmiňovali snahy rodu de Guise, který obratně využíval vdovství Marie Stuartovny a plánoval její provdání za syna španělského krále Filipa II. Habsburského dona Karla.

Tomuto spojení se rozhodla za každou cenu zabránit Kateřina Medicejská i Alžběta Tudorovna. Vidina obnoveného spolenectví Francie a Skotska byla pro Marii Stuartovnu opravdu lákavá, na druhou stranu ale bylo patrné, že Kateřina Medicejská udělá cokoli, jen aby Marii Stuartovně překazila plány na sňatek s Karlem IX. i se španělským infantem Karlem.

Co ale Kateřinu Medicejskou vedlo k tomuto nepřátelství? Odpověď je jednoduchá. Kateřině Medicejské šlo především o ochranu mocenských zájmů a postavení jejich dětí. Ve Francii Kateřina Medicejská chtěla uhájit vládu svého syna a rod de Guise podporovat nehodlala. Její dcera Alžběta byla již od roku 1559 provdána za Filipa II. Habsburského, kdyby si Marie Stuartovna vzala jeho syna Karla a Filip II. Habsburský zemřel mladý, tak by se Marie Stuartovna dostala k moci a odsunula by tak dceru Kateřiny Medicejské. Filip II. Habsburský proto s přihlédnutím na mezinárodní diplomacii plány na sňatek skotské královny a svého syna prozatím zamítl.²⁴⁴

Tudorovnu příliš vysoké, proto byli oba manželé uvězněni v Toweru a jejich tajný sňatek byl prohlášen za neplatný.

²⁴¹ John Ernest NEALE, *Queen Elizabeth I.*, London 1971, s. 112–113.

²⁴² Kateřina Medicejská (*13.4.1519 – †5.1.1589) – byla francouzská královna a manželka Jindřicha II.. Byla dcerou pána Florencie Lorenza II. Medicejského a matkou francouzských králů Františka II., Karla IX. a Jindřicha III. (posledních králů z rodu Valois).

²⁴³ Marc FERRO, *Dějiny Francie*, Praha 2006, s. 101.

²⁴⁴ Leonie FRIEDA, *Kateřina Medicejská: životopis*, Praha 2007, s. 191–192.

Ve Skotsku v roce 1562 došlo k oslabení katolických pozic, když vymřel rod Gordonů. Zásadní je fakt, že rod Gordonů z Huntly doposud představoval jednu z nejsilnějších částí politického uskupení stojícího proti Marii Stuartovně. Představitelé tohoto rodu dříve de facto ovládali severní část Skotska, která nyní byla pod kontrolou skotské královny a jejího nevlastního bratra Jakuba Stuarta.²⁴⁵

Jak se ale stalo, že se katolický rod postavil proti Marii Stuartovně, když by ji měl spíše podporovat? Po vypuknutí náboženských válek ve Francii John Knox plánoval vyslání vojenské podpory francouzským hugenotům. Marie Stuartovna se ale postavila na odpor a odmítla do bojů ve Francii jakkoliv přímo zasahovat. Rod Gordonů do náboženských válek chtěl také zasáhnout, ale na straně katolíků, což Marie Stuartovna též odmítala.

Tak představitelé tohoto rodu došli k závěru, že pod vládou Marie Stuartovny nedojde k jimi očekávané rekatolizaci. Na svých panstvích Gordonové proto chtěli nechat sloužit katolické mše. Smířlivá politika Marie Stuartovny byla rázem ohrožena a královna musela jednat. Výsledkem konfrontace byla porážka rodu Gordonů a oslabení skotské katolické šlechty. Marie Stuartovna si tak s přispěním svých rádců zničila potenciální mocenskou základnu a později musela své jednání obhajovat i před samotným papežem, který se nechal uklidnit teprve prohlášením, že vojenská konfrontace neměla nic společného s vírou.²⁴⁶

Jakub Stuart byl v brzké době povýšen na hraběte z Moray a královnina autorita tak i s jeho přispěním nadále rostla.²⁴⁷ Dokonce došlo k setkání Marie Stuartovny a Johna Knoxe, jehož náklonnost mohla skotské královně zajistit nové spojení mezi protestanty.²⁴⁸ Další možností pro získání popularity byly dobré vztahy s protestantskou královnou Alžbětou Tudorovnou, se kterou Marie Stuartovna již několik let udržovala stálou korespondenci.²⁴⁹

---

²⁴⁵ Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 400–401.

²⁴⁶ Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 400–401.

²⁴⁷ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 105.

²⁴⁸ André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 218–219.

²⁴⁹ Rayne ALLINSON, *A Monarchy of Letters – Royal Correspondence and English Diplomacy in the Reign of Elizabeth I.*, New York 2012, s. 73.

Marie Stuartovna jako katolická královna vládla ve spolupráci s protestantskou radou převážně protestantskému Skotsku.²⁵⁰ Základy její moci ale byly i nadále v rukou vysoké protestantské šlechty.²⁵¹

Snahy o sblížení královen Anglie a Skotka vzaly za své již v březnu roku 1562, kdy strýc Marie Stuartovny dal povraždit ve francouzském městě Vassy místní hugenoty a rozpoutal tak náboženské války.²⁵²

Právě v průběhu francouzských náboženských válek se opět prokázala obtížnost shody mezi oběma královnami, neboť obě země měly vazby na jinou z bojujících stran. O stanovisku Marie Stuartovny jsme se již zmiňovali, ale je samozřejmé, že přes veškerá prohlášení byla spřízněna s rodem de Guise, který ji nadále využíval v oblasti sňatkové politiky jako nástroj k získání spojenců proti hugenotům. Na druhou stranu je nutné také podotknout, že skotská královna sama nijak nezkoušela dodržet dávné dohody o vojenské pomoci mezi Francií a Skotskem, které jí mohly posloužit jako argument k zapojení do bojů.²⁵³

Francouzské náboženské války tak světu ukázaly provázanost západního světa, který v rychlém sledu začal podporovat jednotlivé strany. Španělský král Filip II. Habsburský přislíbil podporu katolické straně a rodu de Guise, čímž se obnovily snahy o provdání Marie Stuartovny za španělského infanta Karla. Na stranu hugenotů se časem postavila anglická královna Alžběta Tudorovna.²⁵⁴

Jakýkoli náboženský fanatik (nezáleží na tom, jestli se jednalo o katolíka nebo protestanta) mohl nyní Marii Stuartovnu i Alžbětu Tudorovnu osočovat i oslavovat za vměšování do náboženské situace ve Francii. Anglická královna svým jednáním dokonce riskovala exkomunikaci od papeže a nepokoje ze strany katolicky smýšlejících poddaných. Její cíle však byly mnohem vyšší a ambicióznější. Využila totiž příznivé situace v rozvrácené Francii pro opětovné získání přístavů Calais a Le Havre.²⁵⁵

---

²⁵⁰ První skotský parlament se skládal ze šestnácti mužů, dvanáct z nich bylo součástí skotské šlechty a čtyři byli úředníci. Hrabata z Athol, Errol, Montrose a Huntly byli jediní katolíci.

²⁵¹ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 105.

²⁵² Leonie FRIEDA, *Kateřina Medicejská: životopis*, Praha 2007, s. 204.

²⁵³ Dohody o vojenské pomoci uzavřené mezi Francií a Skotskem v této době již nezávisely jen na rozhodnutích Marie Stuartovny, nedá se proto tvrdit, že by skotská královna nechtěla poskytnout strýcům vojenskou podporu. Královna si byla určitě vědoma nereálnosti celé akce, neboť snaha o vyslání armády převážně protestantského království na podporu katolíkům by byla odsouzena k neúspěchu a pozice Marie Stuartovny by byla rázem podkopána.

²⁵⁴ John Ernest NEALE, *Queen Elizabeth I.*, London 1971, s. 120–123.

²⁵⁵ Spojenectví mezi francouzskými hugenoty a Alžbětou Tudorovnou bylo vymezeno ve smlouvě z Hampton Court (podepsána byla 19. září 1562). V této smlouvě bylo anglické královně přislíbeno

Sebelepší plán ovšem může selhat, a tak se stalo, že v březnu 1563²⁵⁶ Kateřina Medicejská zprostředkovala mírová ujednání mezi hugenoty a katolíky. Nedávni nepřátelé najednou spolupracovat na vyhnání Angličanů a Alžběta Tudorovna byla vyzvána ke stažení vojsk.²⁵⁷

Vojenské tažení do Francie mělo v Anglii za následek hned několik problémů. Alžběta Tudorovna navýšila dluhy koruny o výlohy spojené s vysláním vojska. V důsledku mírových smluv²⁵⁸ nenávratně ztratila Calais a sklidila kritiku ze strany některých anglických šlechticů. Na druhou stranu ale tažení působilo jako velmi silný propagandistický tah, který ukazoval, že protestanti mají svého ochránce. A právě tímto způsobem se anglická královna stala symbolem obrany protestantské víry, stejně jako byl Filip II. Habsburský považován za ochránce víry katolické.²⁵⁹

Rok 1562 se však anglické královně stal málem osudným. Během podzimních měsíců onemocněla neštovicemi a v jeden okamžik se zdálo, že královna nebezpečnou nemoc nepřezijí. Parlament proto požadoval brzké jmenování následníka, aby se předešlo potenciálním konfliktům.

To byl ideální čas pro královnu Skotska, která okamžitě obnovila jednání o potvrzení svých nároků. Alžběta Tudorovna celou situaci jen zkomplikovala, když jako svého následníka jmenovala Roberta Dudleyho, hraběte z Leicesteru. Toto prohlášení pouze rozdmýchalo nevoli a intriky v řadách anglické šlechty. Parlament o hraběti z Leicesteru neuvažoval ani vzdáleně, protože zde bylo zastoupeno velké množství Leicesterových oponentů. V úvahu tak připadala lady Kateřina Greyová a skotská královna Marie Stuartovna. Skotské královně se anglický parlament chtěl

---

opětovně získání přístavu Calais a několika dalších francouzských měst pod anglickou nadvládu. Jako záruka budoucího zisku Calais bylo Angličanům věnováno přístavní město Le Havre. Po smrti Antonína Navarského a Františka de Guise se ale směřování francouzské politiky změnilo. Kateřina Medicejská dokázala sjednotit soupeřící strany díky jasně danému cíli, vyhnání Angličanů z francouzského území. Alžběta Tudorovna tak nezískala ani Le Havre, ani Calais. Navíc přišla o většinu své armády v důsledku epidemie, která se rozšířila během obléhání města Le Havre.

²⁵⁶ Rok 1563 se do dějin nezapsal jen přerušením náboženských válek ve Francii. Mnohem důležitější bylo ukončení Tridentského koncilu, který si již od roku 1545 kladl za cíl ustanovení nové katolické doktríny, která by vyřešila otázku protestantismu. Koncil ale ve svých závěrech potvrdil staré katolické pořádky – latinsky odříkaný ritus, vymezení vztahu biskupů k papeži a potvrzení existence očistce. Katolická církev tak dostala do rukou mocnou zbraň proti protestantismu ve všech jeho podobách.

²⁵⁷ Anne SOMERSET, *Elizabeth I.*, New York 1999, s. 153–156.

²⁵⁸ Šlo konkrétně o mírovou smlouvu z Troyes (duben 1564), která Francii nařizovala uhrazení anglických výloh spojených s tažením do Francie. Smlouva zároveň zamítá jakékoliv anglické nároky na přístav Calais.

²⁵⁹ Martin KOVÁŘ, *The Struggle for the Character of the State: On the Transformations of Elizabethan England in the Context of International Relations in 1560s*, in: Prague Papers on the History of International Relations 4, 2000, s. 57.

pokud možno vyhnout, protože byla katoličkou a mohla v zemi probudit novou vlnu náboženských nepokojů.²⁶⁰

Královna Alžběta Tudorovna byla jednáním parlamentu rozhořčena, neboť očekávala naplnění své vůle a souhlas parlamentu s nástupnictvím Kateřiny Greyové byl znakem dalšího možného ohrožení. Okamžitě nechala celý případ prošetřit a největší iniciátory možného Kateřinina nástupnictví dala uvrhnout do Toweru.²⁶¹ Svým rádcům ale již nemohla vymlouvat nutnost nástupce, protože sama viděla nebezpečí, která se mohla v budoucnu objevit.²⁶²

Alžbětina skotská sokyně s přihlédnutím na rodovou zahraniční politiku i nadále uvažovala o již zmiňovaném španělském infantovi donu Karlovi, který jak již bylo řečeno v předchozích částech textu, mohl jí i jejímu rodu přinést velké bohatství a podporu Španělska. V úvahu připadal i rakouský arcivévoda Karel²⁶³ a francouzský král Karel IX. Marie Stuartovna se ale vedle sňatkové politiky nadále snažila o zlepšení vztahů s Alžbětou Tudorovnou. Z těchto důvodů do Anglie vyslala svého vyslance Jakuba Melvilla, aby se pokusil celou situaci vyjasnit. Alžbětina nevole vůči námluvám Marie Stuartovny a španělského infanta však i nadále pokračovala.²⁶⁴

Bylo samozřejmé, že by anglické královně neprospěl ani silný katolický král v sousedním království, ani obnovené spojení Francie a Skotska. Proto Alžběta Tudorovna začala vybírat ideálního manžela pro svou skotskou sestřenicí a na mysl jí opět přišel přítel z mládí Robert Dudley, hrabě z Leicesteru, u kterého si byla jistá loajálností. Jasným trumfem v Alžbětině hře se tak stala již tolikrát probíraná otázka

---

²⁶⁰ Christopher HAIGH, *Elizabeth I.*, London 1988, s. 16–17. Srov. Alison PLOWDEN, *Danger to Elizabeth: the Catholics under Elizabeth I.*, London 1973, s. 36–37.

²⁶¹ Za hlavního autora možného nástupnictví Kateřiny Grayové byl označen poslanec John Hales, lord Bacon a William Cecil. John Hales byl uvězněn, lord Bacon musel odejít od dvora a William Cecil vyvázl jen díky nedostatku důkazů. Proč ale právě William Cecil patřil k těmto „zrádcům“? William Cecil se snažil volit cestu nejmenšího zla. Věděl, že Marie Stuartovna má na anglický trůn nárok, ale její nástupnictví mohlo vyvolat řadu nepokojů spojených s obavami z nástupu katolíka. Královnou preferovaný následník pocházel z řad domácí šlechty a měl řadu mocných nepřátel. Svým nástupem na trůn mohl tudíž Robert Dudley rozpoutat občanskou válku, čemuž se William Cecil snažil za každou cenu vyhnout. Další možnou kandidátkou byla Kateřina Greyová, která měla nárok na trůn a v daný okamžik se Cecilovi jevila jako nejmenší zlo.

²⁶² Martin KOVÁŘ, *Alžbětinská Anglie: Stabilizace nového režimu (1561–1567)*, Historický Obzor 10, 1999, s. 252–253.

²⁶³ Jednání o potenciálním sňatku s rakouským arcivévodou Karlem zpočátku řídili strýcové Marie Stuartovny z rodu de Guise. Tímto spojením opět chtěli získat zahraniční podporu ve francouzských náboženských válkách (především ale ve svém vlastním boji o moc).

²⁶⁴ Martin KOVÁŘ, *Alžbětinská Anglie: Stabilizace nového režimu (1561–1567)*, Historický obzor 10, 1999, s. 253–254.

uznání Mariina nástupnictví.²⁶⁵ Anglická královna byla ochotná schválit i Mariin sňatek s francouzským protestantským princem de Condé nebo jiným protestantským šlechticem z Anglie či Skotska.

Pro Marii Stuartovnu byl ale sňatek s protestantem nepřipustný,²⁶⁶ v případě hraběte z Leicesteru si navíc plně uvědomovala sílu jeho vazeb na královnu Anglie, a tím pádem i hrozbu vlastní podřízenosti vůči anglické rivalce. Plánovaný sňatek se španělským infantem ale ztroskotal a Marie Stuartovna tak začala hledat nového kandidáta. Již v roce 1565 skotská královna začala uvažovat o sňatku se svým bratrancem Jindřichem Stuartem, lordem Darnleyem.²⁶⁷

Lord Darnley se pro Alžbětu Tudorovnu ukázal být přijatelným řešením, a tak byl dán souhlas k jeho cestě do Skotska. Jednání o dalších možných kandidátech samozřejmě pokračovala a obě královny spolu otázku nástupnictví řešily téměř neustále.²⁶⁸

Proč ale došlo ke sňatku s lordem Darnleyem tak rychle? Důvodů mohlo být hned několik. Lord Darnley byl jako vnuk Jakuba IV. Stuarta též královské krve a měl tím pádem dědičné nároky na skotský trůn. To ale nebylo vše, právem svého původu byl hned po Marii Stuartovně nejbližším dědicem anglické královny Alžběty Tudorovny.²⁶⁹ Dalším důvodem mohl být fakt, že lord Darnley během let strávených v Anglii získal postavení a řadu kontaktů na tamější katolické šlechtice a byl tak představitelem značné politické síly.²⁷⁰

---

²⁶⁵ André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 219.

²⁶⁶ Princ de Condé (Ludvík z rodu Bourbonů) byl nepřijatelný z více důvodů. Byl protestant, ale také dlouholetý nepřítel rodu de Guise. Marie Stuartovna proto odmítala zajistit rodinnému nepříteli politický vzestup.

²⁶⁷ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 105.

²⁶⁸ Jindřich Stuart, lord Darnley po příjezdu do Skotska získal od Marie Stuartovny titul hrabě Rosse. Titul přijal bez vyžádání souhlasu své královny (Alžběty Tudorovny), za což ho anglická královna chtěla potrestat. Marie Stuartovna ale zašla ještě dál. Lord Darnley totiž získal zpět veškeré rodinné majetky, které po odchodu do anglického exilu propadly koruně. Marie Stuartovna si restauraci majetků lorda Darnleye zajistila ve Skotsku základnu, která jí od počátku vlády chyběla. Tento vývoj události ale vyvolal pobouření v řadách skotské aristokracie.

²⁶⁹ Alison PLOWDEN, *Danger to Elizabeth: the Catholics under Elizabeth I.*, London 1973.

²⁷⁰ Marie Stuartovna byla sestřenicí lorda Darnleye, proto před uzavřením sňatku musela papeže požádat o dispens. Dispens byl však vydán až v září roku 1565, což znamená, že se svatba (29. července 1565) konala za podmínek neslučitelných s kanonickým právem. Za těchto podmínek by mohlo být porušení kanonického práva důkazem, že Marie Stuartovna byla poslušnou katoličkou jen ve chvílích, kdy víra nestála v cestě jejím politickým cílům. To by ale bylo nepřesné tvrzení, protože Skotsko bylo již od roku 1561 protestantskou zemí, ve které Marie Stuartovna, byť pravověrná katolička, souhlas papeže již nepotřebovala.

Alžběta Tudorovna mohla být spokojená, neboť se Skotsko nespojilo s žádnou katolickou říší, a dokonce se neobnovila ani vojenská smlouva mezi Francií a Skotskem.²⁷¹ Anglická královna si navíc mohla být vědoma „kvalit“ lorda Darnleye, které mu u ní vysloužily renomé ideálního manžela pro Marii Stuartovnu. Tedy katolík, který nebyl pro panovnický úděl vůbec vhodný, a který tak musel probouzet nevoli v řadách skotské šlechty. Spolu s růstem antipatií vůči choti Marie Stuartovny by tak rostla averze i vůči ní samé, což by opět zlepšilo postavení Alžběty Tudorovny.

Lord Darnley touto svatbou samozřejmě získal mnohé výhody a privilegia. Jemu i jeho rodině byly navraceny před lety ztracené majetky ve Skotsku a Marií Stuartovnou byl jmenován hrabětem z Rosse. Činnost Marie Stuartovny se tak vymkla kontrole protestantských rádců a skotská královna začala ve Skotsku rychle měnit podíl na moci. Tato „neposlušnost“ pobouřila představitele skotské protestantské šlechty v čele s královním nevlastním bratrem Jakubem Stuartem, hrabětem z Moray. Nikomu se nelíbilo, že skotský trůn ovládají dva katolíci, jejichž mocenská základna byla na vzestupu.²⁷²

Další vývoj událostí ve své kronice výstižně popsal anglický kronikář William Camden, když zapsal: „*Pro některé skotské šlechtice, konkrétně pro lorda Hamiltona a lorda Moraye, pohrdající tímto manželstvím, nyní započal čas pro odpor proti oběma novomanželům. Královna ale rychle a ostře napadla odpůrce svého manžela, čímž opozici vehnala do spojeneckého svazku s Anglií, která jim poskytla pomoc v nouzi.*“²⁷³ Alžběta Tudorovna skotské rebely opravdu podpořila, její pomoc ale přišla příliš pozdě a odpůrci Marie Stuartovny a lorda Darnleye museli prehnout do Anglie. Skotský královský pár si tak v zemi prozatím zjednal pořádek.²⁷⁴ Manželství skotské královny tím pádem bylo uhájeno navzdory intervenci ze strany protestantské šlechty a Alžběty Tudorovny.²⁷⁵

---

²⁷¹ A. W. WARD, *The Cambridge Modern History: Vol. 3, The Wars of Religion 1559–1610*, Cambridge 1969, s. 269–270.

²⁷² Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 408–409.

²⁷³ William CAMDEN, *Annales rerum Anglicarum et Hibernicarum regnante Elizabetha*, edd. Danna F. SUTTON, California 2001, s. 68, dostupné online (<https://architectdann.files.wordpress.com/2009/07/annales-rerum-gestarum-angliae-et-hiberniae-regnante-elizabetha-latin.pdf>), [citováno k 7. 3. 2015].

²⁷⁴ Elizabeth JENKINS, *Elizabeth the Great*, New York 1960, s. 128–129.

²⁷⁵ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 105–106.

Trpělivost Alžbětě Tudorovně jako obvykle přinesla úspěch. Zpočátku spokojené manželství skotské královny se rychle proměnilo v ohrožení. Jindřich Stuart, lord Darnley se ukázal jako špatná volba. Z taktického hlediska sice Marii Stuartovně zajistil mocenskou základnu ve Skotsku a podporu anglických katolíků, ale projevil se jako arogantní muž usilující jen o vlastní mocenský vzestup. Manželství ztratilo na svém prvotním zápalu a stalo se pouhou formalitou. Mariinu pozornost brzy upoutal jiný muž, David Rizzio.²⁷⁶ Ten se stal královniným osobním tajemníkem a nejspíše i milencem.²⁷⁷

Marie Stuartovna byla v jiném stavu a opět žádala po královně Anglie uznání svého nástupnictví, její bratr byl stále ve vyhnanství a manžel plánoval státní převrat. Výsledkem hněvu Mariina manžela byla účast na vraždě tajemníka Rizzia v březnu 1566.²⁷⁸ Královna si plně uvědomovala ohrožení své osoby a hledala kompromis, který by celou situaci uklidnil. K nastolení pořádku v zemi nakonec pomohlo narození následníka trůnu a budoucího krále Jakuba VI. Stuarta, který přišel na svět 19. června 1566.²⁷⁹

Ani narození následníka trůnu nezlepšilo vztah mezi Marií Stuartovnou a jejím manželem, již 10. února roku 1567 se ze skotské královny stala podruhé vdova, když jejího muže zabila mohutná exploze. Královna ve stejné době přebývala v nedalekém holyroodském paláci, a jak později vypověděla, tak ji jen náhodná změna plánů uchránila od jisté smrti. Vražda královnina muže se brzy začala vyšetřovat a i přes výše uvedenou výpověď se královna stala jednou z podezřelých. Obviněn byl též Jakub Hepburn, hrabě z Bothwell, který byl považován za hlavního strůjce atentátu. Brzy byl však díky vlivu veřejného mínění a nedostatku důkazu propuštěn.²⁸⁰

I přes závěry soudců se časem potvrdilo obecné podezření proti Marii Stuartovně a hraběti z Bothwellu, kteří spolu odjeli na panství v Dunbaru, kde 15. května 1567 proběhl protestantský svatební obřad. Tak se Marie Stuartovna dopustila největší politické chyby svého života, protože sňatkem s domnělým vrahem svého muže dala

---

²⁷⁶ David Rizzio (*1533 – †1566) – byl tajemník Marie Stuartovny. Začínal jako hudebník a zpěvák v Itálii na dvoře vévody Savojského. Spolu s vévodovým vyslancem cestoval do Skotska, kde již zůstal a stal se tajemníkem královny a odborníkem na francouzskou politiku.

²⁷⁷ Michael J. A. STEWART, *Skotsko: zapomenutá monarchie: skutečný příběh dynastie Stewartů a utajovaného nástupnictví králů a královen Skotska*, Praha 2000, s. 109.

²⁷⁸ Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 420–423.

²⁷⁹ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 105–106.

²⁸⁰ Anne SOMERSET, *Elizabeth I.*, New York 1991, s. 192–193.

záminku řadě politických oponentů k vlastnímu sesazení. Skotská šlechta nehodlala tento vývoj událostí tolerovat a společně vytáhla proti královně a jejímu novému muži. Po bitvě u Carberry Hill byl hrabě Bothwell vyhnán²⁸¹ a Marie Stuartovna uvězněna.²⁸²

24. července téhož roku byla skotská královna Marie Stuartovna donucena svým nevlastním bratrem k abdikaci a královské pravomoci předala svému ročnímu synovi, kterého měl z postu regenta zastupovat již zmíněný Jakub Stuart, hrabě z Moray.²⁸³

3.2 Srovnání

Rozmezí let 1561–1567 bylo v evropských dějinách časem plným nejrůznějších proměn a zvratů. Šlo o období plné příležitostí a překvapení, neboť kdy dříve bylo v západní Evropě možné zahlédnout hned čtyři ženy, které by zaujímaly vedoucí postavení ovlivňující budoucí podoby států.

V Anglii to byla královna Alžběta Tudorovna, ve Skotsku Marie Stuartovna, ve Francii regentka Kateřina Medicejská a v Nizozemí španělská místodržitelka Markéta Parmská.²⁸⁴ Všechny výše jmenované ženy ale stály před závažným problémem, který jejich osudy spojoval. Objevila se totiž otázka, jakým způsobem udržet ve státě klid a mír, když se vztahy mezi protestanty a katolíky neustále vyhrocují a hrozí občanské války napříč kontinentem?

Anglická královna problém náboženských nepokojů vyřešila již v rozmezí let 1561–1567 díky vydání náboženských zákonů. V Anglii tak prozatím vládl klid.

Marie Stuartovna totožný problém musela řešit už po svém příjezdu do Skotska v roce 1561. Jako katolička měla v převážně protestantském Skotsku nezáviděníhodnou pozici, kterou můžeme srovnávat s počátečním postavením Alžběty Tudorovny v roce 1558, kdy byla Anglie převážně katolická a pro protestantskou královnu skýtala také řadu nebezpečí. Skotská královna stejně jako před lety Alžběta Tudorovna díky

---

²⁸¹ Vyhnanství lorda Jakuba Hepburna, hraběte z Bothwellu skočilo smrtí v dánském vězení v roce 1578.

²⁸² Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 107.

²⁸³ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 107.

²⁸⁴ Markéta Parmská (*1522 – †1586) – byla nemanželská dcera císaře Svaté říše římské národa německého a krále španělského Karla V. Habsburského. V rozmezí let 1559–1567 byla místodržitelkou v Nizozemí.

smířlivé politice prvopočátky v roli skotské královny zvládala s grácií zkušeného diplomata.²⁸⁵

Během let byly obě královny konfrontovány s problémy, ve kterých se jejich vzájemný vztah mohl vyhrotit v soupeření politického i osobního charakteru. Mezi již zmíněné konfliktní oblasti se mohla počítat otázka sňatkové politiky, mezinárodních vztahů a zajištění pokračování vládnoucí dynastie v Anglii a ve Skotsku.

Již v první uvedené rovině bylo postavení obou královen velmi podobné. Alžběta Tudorovna i Marie Stuartovna v této době patřily k nejžádoucnějším ženám v Evropě. Není tedy divu, že mezi nimi tak vznikala určitá ženská rivalita posílená i tím, že se o obě královny ucházeli stejní nápadníci. Z řad vysoce postavených mužů můžeme jmenovat například španělského infanta dona Karla, rakouského arcivévodu Karla a francouzského krále Karla IX. Nouze ale nebyla ani o nabídky ke sňatku z řad domácích šlechty. Každý ze jmenovaných kandidátů s sebou přinášel řadu diplomatických výhod i rizik, čímž se rozhodování ani jedné z královen příliš neusnadnilo.

Jak již bylo řečeno, tak se Marie Stuartovna krátce po smrti prvního manžela stala politickým nástrojem v rukou francouzských strýců z rodu de Guise, kteří si s jejím přispěním chtěli zajistit pomoc ze strany katolických vládců a s tím spojený návrat do nejvyšších politických kruhů v království. Mariina pozice ale nebyla nijak jednoduchá, protože volbou katolického manžela, jako byl španělský infant don Karel, mohla pro sebe a své strýce získat podporu Španělska ve sféře uplatňování dědických nároků na anglický trůn, ale zároveň proti sobě mohla lehce popudit skotské protestantské šlechtice, kteří by na možnou provázanost se Španělskem nemuseli reagovat kladně.²⁸⁶

Sňatek se španělským infantem tak byl spíše prostředkem sňatkové politiky, který měl zapůsobit na anglickou královnu Alžbětu Tudorovnu, aby v brzké době uznala Marii Stuartovnu jako svou dědičku.²⁸⁷ Tento politický tah na anglickou královnu zapůsobil, ale Alžběta Tudorovna se nehodlala vzdát. Navíc byla Marii Stuartovně neustále připomínána otázka ratifikace smlouvy z Edinburghu, díky níž veškerá jednání končila nezdarem.

---

²⁸⁵ Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 389–391.

²⁸⁶ Marc FERRO, *Dějiny Francie*, Praha 1994, s. 101.

²⁸⁷ Anglická královna si uvědomovala, že by Britské ostrovy mohla zachvátit vlna náboženských nepokojů, ke kterým docházelo již dříve díky sňatku Marie I. Tudorovny a Filipa II. Habsburského.

Proti svatbě mezi donem Karlem a Marií Stuartovnou nevystupovala jen Alžběta Tudorovna, ale ostrý protest přišel i ze strany Kateřiny Medicejské, která se právem obávala nebezpečného šíření španělského vlivu napříč Evropou. Marie Stuartovna se v případě sňatku s donem Karlem mohla stát manželkou dědice španělského království. To by ve chvíli předčasné smrti Filipa II. Habsburského znamenalo, že by veškerá správa území přešla na dona Karla a jeho ženu. Ti by posléze bez jakýchkoliv potíží z nejvyšší politiky odsunuli Filipovu současnou ženu Alžbětu, dceru Kateřiny Medicejské. V takovém případě by se úplně proměnila politická mapa západní Evropy, což Kateřina Medicejská odmítala dopustit.²⁸⁸

Španělsko by v případě, kdyby došlo na nejhorší scénář, pod svou správou i nadále drželo rozsáhlé kolonie v Novém světě, Španělsko a Nizozemí pod správou Markéty Parmské. Francie by byla pod kontrolou sprátceného rodu de Guise a Skotsko ovládané Marií Stuartovnou. Rekatolizační vlna by se poté bez milosti prohnala celou západní Evropou a bez větších problémů by se zbavila i anglické královny, která podle katolického práva na trůn nárok vůbec neměla.²⁸⁹

Není tedy vůbec žádným překvapením, že se skrze nejrůznější diplomatické cesty svatbě snažila zabránit anglická královna i francouzská regentka, byť každá z jiných důvodů. Marie Stuartovna musela samozřejmě neustále kalkulovat s riziky ze strany domácí šlechty, neboť lidé byli v této době „*v první řadě protestanty a až poté Skoty, Francouzi nebo Němci a o katolících platilo to samé*“.²⁹⁰ Filip II. Habsburský se také musel rozhodnout, jestli mu tah takové velikosti stojí za rizika, která s ním byla samozřejmě spojená. Jednání o možném sňatku tak mezi Marií Stuartovnou a španělskými vyslanci probíhala hned několikrát, ale nikdy nebyla dokončena a ke svatbě tudíž nedošlo.

Anglická královna již dříve obdržela nabídku k sňatku od španělského krále Filipa II. Habsburského, ale nyní se o její ruku ucházel i jeho syn don Karel. Alžbětina pozice na domácí půdě byla též dosti ošemetná, neboť si velmi dobře vzpomínala na důsledky rozhodnutí své nevlastní sestry Marie I. Tudorovny, která se provdala za Filipa II. Habsburského a vzbudila tím v zemi vlnu nevole. Alžbětino postavení již sice stálo na pevných základech, ale vzednutí domácí opozice určitě riskovat nechtěla. Na druhou

---

²⁸⁸ Leonie FRIEDA, *Kateřina Medicejská: životopis*, Praha 2007, s. 191.

²⁸⁹ Leonie FRIEDA, *Kateřina Medicejská: životopis*, Praha 2007, s. 191–192.

²⁹⁰ John Ernest NEALE, *Queen Elizabeth I.*, London 1961, s. 107.

stranu si nemohla dovolit ani urážku nejmocnějšího katolického krále Evropy. V jednáních se španělskými vyslanci proto vystupovala neurčitě a neprováděla žádné závazné dohody. Filipa II. Habsburského ale žádala, aby nedovolil svatbu svého syna se skotskou královnou.²⁹¹

Dalším ze společných nápadníků obou královen byl rakouský arcivévoda Karel, který za sebou měl sílu Svaté říše římské národa německého a dalších zemí ovládaných rakouskou větví rodu Habsburků.

Arcivévoda Karel pro obě královny představoval stejné riziko jako španělský infant. Pro Marii Stuartovnu bylo sice slibné, že šlo o katolíka se silnou katolickou podporou, ale riziko ze strany protestantské šlechty bylo i nadále vysoké a radikální kazatel John Knox jen čekal na vhodnou příležitost k útoku proti „bezbožnému“ jednání skotské královny, která by do Skotska ráda znovu přivedla katolictví. Anglická královna o rakouském arcivévodovi dlouho vážně uvažovala, po smrti císaře Svaté říše římské národa německého Ferdinanda I. Habsburského v roce 1564 jednání skončila bezvýsledně. Již o rok později byla jednání obnovena, jejich předmětem již nebyl arcivévoda Karel, nýbrž jeho bratr Maxmilián II. Habsburský.²⁹²

Mladičkový a nezkušený francouzský král Karel IX. se po svém nástupu na trůn stal jedním z nápadníků královen Anglie a Skotska. Předchozí vývoj vztahů mezi Kateřinou Medicejskou a skotskou královnou Marií Stuartovnou však nenasvědčoval tomu, že by ke svatbě opravdu mohlo dojít. Rodu de Guise by tato svatba určitě pomohla k opětovnému politickému vzestupu, ale pravděpodobnost tohoto sňatku neustále klesala, neboť Kateřina Medicejská nepocítovala nevoli jen k Marii Stuartovně, ale i k jejím strýcům, které si sice nechtěla znepřátelit, ale k moci jim pomáhat také nechtěla.²⁹³

Alžběta Tudorovna byla s touto možností konfrontována až v letech, která překračují rámec kapitoly končící rokem 1567. Nabídka k sňatku od Karla IX. přišla až okolo roku 1570, kdy se Kateřina Medicejská snažila o stvrzení míru ze Saint-Germain prostřednictvím sňatků mezi katolíky a protestanty. Svou dceru Markétu

---

²⁹¹ André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 205.

²⁹² Martin KOVÁŘ, *Alžbětinská Anglie: Stabilizace nového režimu (1561–1567)*, Historický Obzor 10, 1999, s. 254–255.

²⁹³ Leonie FRIEDA, *Kateřina Medicejská: životopis*, Praha 2007, s. 191–192.

proto chtěla dát za ženu Jindřichovi Navarrskému²⁹⁴ a Karla IX. oženit s Alžbětou Tudorovnou.²⁹⁵ Anglické královně tato nabídka hrála do karet, neboť skrze ni mohla rozbít dlouholeté spolenectví mezi Francií a Skotskem.²⁹⁶

Když nebylo možné vybrat ideálního nápadníka ze zahraničí, tak stále přetrvávala možnost volby manžela z předního šlechtického rodu dané země. V tomto případě by ale došlo k morganatickému sňatku,²⁹⁷ jehož důsledkem by byly jen další spory o nástupnictví. Z tohoto důvodu se dá předpokládat, že by parlament sňatek s domácím šlechticem neodsouhlasil.

O anglickou královnu se během prvního desetiletí její vlády ucházela celá řada šlechticů. Patřil mezi ně například hrabě Arundel,²⁹⁸ William Pickering, Robert Dudley, hrabě z Leicesteru, Thomas Heneage,²⁹⁹ Walter Raleigh³⁰⁰ ad. Největší naději na úspěch měli dva poslední jmenovaní. Robert Dudley, hrabě z Leicesteru se s královnou znal již dlouhá léta a jejich vztah byl často předmětem klepů a vtipů. Během let se ale několikrát ukázalo, že by domácí šlechta nebyla ochotna přijmout Roberta Dudleyho jako královnina manžela, tudíž by zemi opět hrozily nepokoje a rozvrat. To byl také jeden z důvodů, proč se anglická královna rozhodla hraběte z Leicesteru nabídnout jako ženicha své skotské sestřenici. Mohla tak svému oblíbenci zajistit mocenský vzestup, po kterém určitě toužil, a zároveň ho mohla využít proti své sokyni.³⁰¹

---

²⁹⁴ Ke svatbě Markéry Francouzské a Jindřicha Navarrského došlo v roce 1572, kdy se svatební veselí 24. srpna 1572 proměnilo v masakr. V Paříži bylo povražděno na několik tisíc hugenotů a smrti unikli jen princové jako Jindřich Navarrský a princ de Condé.

²⁹⁵ André MAUROIS, *Dějiny Francie*, Praha 1994, s. 134.

²⁹⁶ André MAUROIS, *Dějiny Francie*, Praha 1994, s. 134.

²⁹⁷ Morganatický sňatek je svazkem dvou lidí, z nichž jeden je níže postaven než ten druhý. Jako příklad můžeme uvést přímo Alžbětu Tudorovnu. Kdyby se anglická královna provdala za některého z anglických hrabat, tak by jejich potomci byli uznáni jako legitimní, ale nemohli by uplatnit nároky na trůn. Tím pádem by se otázka nástupnictví jen zkomplikovala.

²⁹⁸ Henry FitzAlan, dvanáctý hrabě Arundel (*23.4.1512 – †24.2.1580) – byl bohatým šlechticem na dvoře Tudorovců.

²⁹⁹ Thomas Heneage (*1534 – †1595) – byl to prominentní dvořan, tajemník a oblíbenec Alžběty Tudorovny. Vystudoval Cambridge a stal se asistentem lorda Cecila, který mu i v dalších letech dopomohl k postupu. Během šedesátých let sloužil Cecilovi i královně jako konkurent Roberta Dudleyho, hraběte z Leicesteru, jehož mocenské ambice rostly příliš rychlým tempem. Za své služby si vysloužil velkou přízeň královny a řadu odměn.

³⁰⁰ Sir Walter Raleigh (*1552 – †1618) – byl básník, dvořan, voják a historik ve službách anglické královny Alžběty Tudorovny. Velmi se zasloužil o prozkoumání a kolonizaci Severní Ameriky.

³⁰¹ Anne SOMERSET, *Elizabeth I.*, New York 1991, s. 162–164.

Thomase Heneage s královnou Alžbětou Tudorovnou sice udržoval blízký vztah, ale rozhodně nebyl kandidátem na ženění, protože sám ženatý už byl. Navzdory tomuto faktu s královnou flirtoval a díky její přízni si zajistil mocenský vzestup.³⁰²

Marie Stuartovna byla opět ve srovnatelné situaci, ale již v roce 1565 přijala nabídku k sňatku od anglického šlechtice se skotskými kořeny Jindřicha Stuarta, lorda Darnleye. Lord Darnley byl vnukem Jakuba IV. Stuarta, tudíž měl na skotskou korunu určité nároky a pro Marii Stuartovnu mohl představovat naději na vytvoření mocenské základny ve Skotsku. Časem se ale lord Darnley projevil jako arogantní a ambiciózní muž, skotská královna si tak již krátce po svatbě uvědomila svou osudovou chybu.³⁰³

Manželství Marie Stuartovny a lorda Darnleye trefně komentoval francouzský historik André Maurois, když napsal: „*Jakmile (Marie Stuartovna) dovolila, aby žena nabyla vrchu nad panovnicí, začala dělat chybu za chybou.*“³⁰⁴ Manželství díky mocenským ambicím lorda Darnleye nemuselo být spokojené, ale poskytlo Skotsku něco velmi cenného, a to následníka trůnu. Od narození Jakuba VI. Stuarta bylo postavení skotské královny neustále na vážkách. Zlepšovalo se spolu se zklidněním v zemi po smrti Davida Rizzia a opět se zhoršovalo se smrtí lorda Darnleye a s příchodem lorda Bothwella, který na rozdíl od lorda Darnleye nebyl nijak pokrevně spřízněn s vládoucí dynastií a bylo pro něj velmi lákavé využít příležitosti k možnému nárůstu rodové prestiže.³⁰⁵

Všechna výše uvedená fakta měla za následek jedině. Alžběta Tudorovna si uvědomila, že jakákoliv její volba v oblasti sňatkové politiky může mít nedozírné následky na chod země. Proto se rozhodla, že Anglii nejvíce prospěje jako symbol smířlivosti, jako svobodná královna.³⁰⁶

Narození Jakuba VI. Stuarta celou věc v zásadě vyjasnilo. Alžběta Tudorovna po celá léta usilovala o obnovu a stabilizaci Anglie. Diplomatically odmítala jednoho nápadníka za druhým a udržovala tak v zemi klid. Na druhou stranu ale velmi riskovala, protože země bez následníka trůnu být klidná a úplně stabilní také nemohla.

---

³⁰² Martin KOVÁŘ, *Alžbětinská Anglie: Stabilizace nového režimu (1561–1567)*, Historický obzor 10, 1999, s. 255.

³⁰³ Michael J. A. STEWART, *Skotsko: zapomenutá monarchie: skutečný příběh dynastie Stewartů a utajovaného nástupnictví králů a královen Skotska*, Praha 2000, s. 109.

³⁰⁴ André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 220.

³⁰⁵ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 105–107.

³⁰⁶ Martin KOVÁŘ, *Alžbětinská Anglie: Stabilizace nového režimu (1561–1567)*, Historický Obzor 10, 1999, s. 256.

Již Erasmus Rotterdamský ohledně nutnosti následníka napsal: „*At' vladař vztyčí jakkoliv mnoho soch a vybuduje jakkoli mnoho umných staveb, nemůže po sobě zanechat krásnější pomník svých ctností než zdárného syna, který vynikajícími činy opět zpřítomní vynikajícího otce.*“³⁰⁷

Oproti předchozí životní etapě, kdy Alžbětinou výhodou byl vyšší věk a zkušenosti s ním spojené, se nyní situace obrátila. V roce 1567, kdy Marie Stuartovna abdikovala, bylo Alžbětě Tudorovně již třiatřicet let a její naděje na potomstvo rychle klesaly.

Pro shrnutí sňatkové politiky těchto dvou královen je tak naprosto výstižný citát z díla Williama Shakespeara: „*Panenství je zboží, a když dlouho leží, je z něj ležák. Čím déle leží, tím má menší hodnotu. Zbav se ho, dokud je prodejné. Neztrácej čas, vyjdi vstříc poptávce. Panenství je jako klobouk, který vyšel z módy - přezdobený, ale nevkusný a trapný jako všechno, co se dávno nenosí.*“³⁰⁸

Tento výrok nám ukazuje, že Marie Stuartovna na rozdíl od Alžběty Tudorovny dokázala Skotsku zajistit dědice a sobě vybuďovala mocenskou základnu. Toto krátkodobé „*vítězství*“ na poli sňatkové politiky ji ale nakonec stálo skotskou korunu.

Alžběta Tudorovna možností svého postavení využila úplně jiným způsobem. Sváděla, pokoušela a koketovala, dokud v mocných mužích probouzela touhu nebo alespoň obdiv, ale nikdy se neprovdala. Tak její cena časem prošla metamorfózou a anglická královna získala podobu symbolu. Symbolu čistoty, síly a inteligence, který chrání protestantství napříč evropským kontinentem. Na druhou stranu pouze tímto způsobem si mohla anglická královna uhájít své postavení a autoritu, která by v případě sňatku přešla na jejího manžela.³⁰⁹

Problematika mezinárodní diplomacie obou královen se odvíjela obdobným způsobem jako právě zmíněná sňatková politika. Chtě nechtě se utvářely tábory, ve kterých na jedné straně stáli katoličtí a na druhé straně protestantští páni. Náboženské nepokoje v této době hrozily ve většině evropských zemí a přes dosavadní snahy o hledání kompromisu nikde nedocházelo k trvalému usmíření soupeřících stran. Nebylo žádným překvapením, že se do role vůdce katolického tábora sám pasoval

---

³⁰⁷ Erasmus ROTTERDAMSKÝ, *O výchově křesťanského vladaře*, edd. Daniel KORTE, Praha 2009, s. 27.

³⁰⁸ William SHAKESPEARE, *Dobrý konec všechno spraví*, edd. Martin HILSKÝ, Praha 2006, s. 16.

³⁰⁹ André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 205.

španělský král Filip II. Habsburský, který byl všeobecně známý jako bigotní katolík a ochránce katolicismu. Za obnovu katolické víry v západní Evropě tak bojoval Filip II. Habsburský, francouzský katolický rod de Guise, skotská královna Marie Stuartovna a příležitostně i Kateřina Medicejská.

Oproti tomu protestantský tábor pod svou ochranu vzala anglická královna Alžběta Tudorovna, se kterou jednali francouzští hugenoti v čele s princem de Condé a později také protestanti z Nizozemí v čele s Jindřichem Oranžským.

Všudypřítomná byla též náboženská propaganda, která souboj katolíků s protestanty představovala v umění, ale především v divadelních hrách. V zemích a na dvorech vyznávajících protestantství se hrály hry, které měly zesměšnit katolíky a ukázat aroganci nepřátel království.³¹⁰ Opačně tomu samozřejmě bylo v katolických hrách, které vyzdvihovaly jednání katolických králů a zatracovaly kacířské vládce, kteří byli obvykle znázorňováni jako tyraní a uzurpátoři.³¹¹

Vedle běžných divadelních her se ale objevovala i společenská kritika a apel směřující proti vládci dané země. Příkladem nám může být Anglie, ve které již v roce 1562 vznikla tragédie *Gorboduc*.³¹² Tato tragédie byla věnována královně Alžbětě Tudorovně a svým obsahem měla symbolizovat obavy lidu z dosud nezajištěné nástupnické linie. Právě rok 1562 těmto obavám na intenzitě nijak neubral, když anglická královna vážně onemocněla a dokonce hrozilo, že nepřežije.³¹³

Střet zájmů obou královen jsme tedy viděli již z pohledu sňatkové politiky a politiky mezinárodní. Jaké osobní důvody ale Alžbětu Tudorovnu a Marii Stuartovnu vedly k vyostření vzájemných vztahů? Odpověď je patrná již z předchozích částí této práce. Základem veškerých konfliktů mezi oběma královnami byl právě boj o moc, a později

---

³¹⁰ Z autorů divadelních her a jiných literárních památek, které vyzdvihovaly protestantství můžeme jmenovat například Williama Shakespeara, Christopher Marlow, Johna Foxe, Nathaniela Wooda, Edmunda Spensera ad.

³¹¹ Michaela ZEMANOVÁ, *Alžbětinské umění ve službách státu*, Historický Obzor 22, 2011, s. 30–35.

³¹² Autory tragédie *Gorboduc* (někdy také známá pod názvem *Ferrex and Porrex*) byl Thomas Norton a Thomas Sackville. Tragédie vyprávěla příběh smyšleného krále Gorboduca, který svou říši rozdělil mezi své syny Ferrexe a Porrexe. Mezi bratry ale časem zavládlo nepřátelství a mladší zabil staršího. Matka obou bratrů ale byla ztrátou svého nejstaršího syna natolik zdrcena, že se rozhodla pro pomstu a zabila svého druhorozeného syna. Lid tyto kruté časy jen těžko snášel, proto vypuklo povstání a občanská válka. Šlechta nepokoje brzy utopila v krvi, ale díky nejistému následnictví se země z víry válek nemohla dostat. Důsledkem všech pohrom tak byla jen bída a utrpení, za které mohlo právě nejasné nástupnictví.

³¹³ Felix PRYOR, *Elizabeth I.: Her Life in Letters*, London 2003, s. 43.

i boj o přežití. Boj, který byl sice plný snah o hledání kompromisů, ale jehož výsledkem byla stále jen a jen touha po udržení kontroly nad konkurenční silou.

Hybných sil a prostředků k tomuto diplomatickému zápasu měly obě královny více než dost. Neratifikováním edinburghské smlouvy začínaje a nepotvrzením nástupnického práva konče. Ani jedna z královen ale nebyla ochotna ustoupit ze svého stanoviska a vzájemné vztahy proto během let ochladly.

4. Závěr soupeření obou královen v letech 1567–1587

Do roku 1567 prokázaly Alžběta Tudorovna i Marie Stuartovna, že se dokáží na mezinárodním politickém dění podílet bez větších obtíží. Obě královny svými postoji a rozhodnutími během let posouvaly mísky politických vah ve prospěch té či oné strany. Jejich vztah byl ale nenávratně poznamenán rivalitou spojenou s nároky na anglickou korunu a s podporou katolicismu nebo protestantismu v Evropě. Tento střet mocenských a náboženských zájmů se tak odrážel i ve sférách sňatkové politiky, která se skotské královně v roce 1567 stala osudnou.

V této kapitole se zaměříme na rozmezí let 1567–1587,³¹⁴ ve kterém se soupeření obou královen rozrostlo do nových osudových rozměrů. Díky abdikaci Marie Stuartovny a jejímu následnému útěku do Anglie jsem se rozhodl následující podkapitoly opět sloučit. V důsledku právě zmíněného sloučení by rivalita obou královen měla získat ucelenější podobu doprovázenou řadou kontrastních a shodných záměrů v otázkách politiky a víry. V důsledku velkého časového rozpětí se v této kapitole vyhneme podružným událostem, které závěrečnou fázi politického soupeření dle mého názoru zásadně neovlivnily.

---

³¹⁴ Rozmezí let 1567–1587 je pro tuto kapitolu určující díky dvěma zlomovým okamžikům v životě skotské královny Marie Stuartovny. 24. července 1567 byla Marie Stuartovna přinucena k abdikaci, skotská koruna tak přešla na jejího desetiměsíčního syna Jakuba VI. Stuarta, který měl být budoucnu zastupován regentem, kterým se jmenoval Mariin nevlastní bratr Jakub Stuart, hrabě z Moray. Rok 1587 je koncem jakéhokoliv možného sporu mezi Alžbětou Tudorovnou a Marií Stuartovnou, neboť v únoru roku 1587 byla Marie Stuartovna na Alžbětin rozkaz popravena.

4.1 Alžběta Tudorovna, Marie Stuartovna a závěr soupeření obou královen v letech 1567–1587

Jak již bylo řečeno v předešlé kapitole, rok 1567 byl pro Marii Stuartovnu rokem plným strádání a neúspěchů, které se projeví ve sférách vysoké politiky i v oblasti osobního života. Zásadní krize přišla ve chvíli, kdy byla armáda skotské královny poražena koalicí pobouřené skotské šlechty v bitvě u Carberry Hill. Posléze byl královnin třetí manžel vyhnán a již opuštěná Marie Stuartovna byla přinucena k abdikaci ve prospěch svého syna. Syn Marie Stuartovny, Jakub VI. Stuart, ale nebyl díky svému nízkému věku schopen vlády, a proto se vlády nad Skotskem ujal Mariin nevlastní bratr Jakub Stuart, hrabě z Moray, který se prohlásil regentem království.³¹⁵

Situace ve Skotsku se po Mariině abdikaci nijak nezlepšila. Marie Stuartovna byla i nadále držena v domácím vězení na hradě Lochleven a mnozí příslušníci skotské aristokracie přehodnocovali svou věrnost královně nebo novému regentovi.³¹⁶

Poměrně rychlý vývoj skotských událostí obletěl dvory evropských vladařů, kteří žádali především vysvětlení vraždy lorda Darnleye i Mariiny abdikace. Anglická královna Alžběta Tudorovna prý požadovala vyšetření vraždy lorda Darnleye a po své skotské sestřenici žádala okamžité ukončení manželství a všech kontaktů s hrabětem z Bothwellu ještě před bitvou u Carberry Hill.³¹⁷

S požadavkem na prošetření účasti Marie Stuartovny na vraždě manžela přišla i Kateřina Medicejská, která své bývalé snaše, pokud neobhájí svou nevinu před soudem, dokonce vyhrožovala přerušением přátelských svazků s Francií.³¹⁸ Stejně požadavky pochopitelně měli vůči skotské královně všichni její spojenci, včetně papeže. Marie Stuartovna si tak svým neuváženým jednáním jen uškodila a na nějaký čas dokonce ztratila podporu mocných katolických pánů.

Skotská královna se, jak již bylo řečeno, dostala do nezáviděníhodné situace, ve které si nemohla být jistá ani spojenci z řad domácí šlechty, ani podporou ze zahraničí. Na druhou stranu stávající situace byla příznivá pro královnu Alžbětu Tudorovnu, která se bez vlastního přičinění zbavila největší konkurentky. Anglická královna navíc měla již z dřívějších let velmi dobré vztahy s Jakubem Stuartem,

---

³¹⁵ Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 455–459.

³¹⁶ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 107–108.

³¹⁷ John Ernest NEALE, *Queen Elizabeth I.*, London 1971, s. 163.

³¹⁸ Leonie FRIEDA, *Kateřina Medicejská: životopis*, Praha 2007, s. 409–410.

hrabětem z Moray, který nyní z postu regenta vládl Skotsku. Skotským králem byl jmenován mladičký Jakub VI. Stuart, který upoutal pozornost většiny evropských panovníků. Není tedy divu, že se již krátce po uvěznění Marie Stuartovny ozvaly ze strany francouzského dvora návrhy na výchovu mladičkého vladaře. Realizace tohoto návrhu měla dle francouzských velvyslanců zajistit budoucí podporu a spojenectví mezi Francií a Skotskem. S obdobným požadavkem ovšem přišli také vyslanci královny Alžběty Tudorovny, která dle jejich slov chtěla kontrolou Jakubovy výchovy zajistit mírové soužití mezi sousedy.³¹⁹

Ani jeden z právě uvedených návrhů však nebyl přijat a mezinárodní situace se opět začala vyhrcovat, když se k překvapení všech anglická královna ohradila proti věznění své skotské sestřence. Poradci Alžběty Tudorovny byli tímto vývojem událostí zaskočeni stejně jako čelní představitelé skotské aristokracie, neboť rivalita obou královen nebyla žádným tajemstvím.³²⁰

Proč tedy anglická královna nyní projevovala zájem o život své rivalky, když ji mohla bez vážnějších problémů nechat odstranit. Odpověď je prostá. Alžběta Tudorovna byla zaskočena vývojem skotských událostí, díky kterým byla vězněna a souzena královna vládnoucí z boží vůle. Tento jev se mohl brzy rozšířit i do zbytku Evropy, a právě tomuto vývoji hodlala Alžběta Tudorovna zabránit. Dalším důvodem mohl být pokus o znejistění skotské šlechty, která dala najevo, že nepřipustí vnější zásahy do výchovy Jakuba VI. Stuarta. Svým jednáním by tak anglická královna skotským protestantům ukázala, že k překonání vnitropolitické krize potřebují její podporu a s ní i vojenskou pomoc Anglie.

Anglická královna se nemohla věnovat pouze politickým aspektům spojeným se Skotskem, protože již v roce 1567 do protestantského Nizozemí vtáhla španělská vojska vévody z Alby, který rychle rozdrtil odpor místních protestantů a přiměl je k ústupu. Tak se nizozemské povstání proměnilo v guerillovou válku, ve které se námořní síly nizozemských pirátů časem začaly spoléhat na ochranu anglických přístavů.³²¹ Alžběta Tudorovna byla díky podpoře nizozemských povstalců vystavena nemalému nebezpečí brzké konfrontace se Španělskem. Na druhou stranu svým jednáním Alžběta Tudorovna znovu dostala své pověsti ochránkyně protestantů.

---

³¹⁹ John Ernest NEALE, *Queen Elizabeth I.*, London 1971, s. 164.

³²⁰ John Ernest NEALE, *Queen Elizabeth I.*, London 1971, s. 164–165.

³²¹ Horst van der HOUTEN, *Dějiny Nizozemska*, Praha 2005, s. 121.

Marie Stuartovna mezitím během svého nedobrovolného pobytu na hradě Lochleven také nezahálela. Postupem času si získala sympatie některých vězňů a zřídila i síť posílů tajných zpráv, které proudily k jejím spojencům. V důsledku těchto úspěchů se Marii Stuartovně podařilo již v květnu 1568 prchnout z vězení a s pomocí Jiřího Douglase mohl propuknout nový boj o skotský trůn.³²²

Marie Stuartovna shromáždila početné vojsko dosud věrných stoupců a vytáhla do boje proti svému nevlastnímu bratrovi. Její popularita a neoblíbenost nového regenta jí celou situaci velmi usnadňovala. K Mariiným prvním činům na svobodě patřilo např. odvolání abdikace, která dle její výpovědi byla vynucena násilím, a tudíž neplatná. Marie Stuartovna na svou stranu získala nejvýše postavené šlechtice království, jako byli příslušníci rodu Hamiltonů, katolická hrabata z Hustly a lord Argyll. Díky této podpoře věřila v brzké vítězství a ve svůj návrat na trůn.³²³

Již 13. května 1568 se její vojsko střetlo s armádou Jakuba Stuarta, hraběte z Moray. Ten navzdory početní nevýhodě bitvu u Langside vyhrál a Mariiny stoupence přinutil k ústupu. Bitva u Langside se tak stala ukázkou vojenských schopností hraběte z Moray a také ukázkou vojenské nepřipravenosti stoupců Marie Stuartovny, kteří prohráli navzdory příznivým podmínkám.³²⁴

Marie Stuartovna před sebou měla další těžké rozhodování. Musela se rozmyslet, jestli zůstane ve Skotsku a pokusí se znovu shromáždít své věrné v boji proti nevlastnímu bratrovi nebo prchne do exilu. V případě útěku měla hned několik možností, kam odejít. Již krátce po útěku z pevnosti Lochleven dostala dopis od anglické královny Alžběty Tudorovny, která jí blahopřála k opětovnému nabytí svobody. Marie Stuartovna mohla tím pádem předpokládat, že se jí v Anglii dostane podpory. Dále zde byla Francie, ve které Marie Stuartovna měla silnou podporu rodu de Guise, a kde se stále mohla těšit z výsad svého postavení coby královny vdovy. Francie skýtala i mnohá nebezpečí spojená s náboženskými nepokoji, a proto se Marie Stuartovna rozhodla zkusit své štěstí v Anglii.³²⁵

---

³²² Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 459.

³²³ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 108.

³²⁴ Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 459–460.

³²⁵ Felix PRYOR, *Elizabeth I.: Her Life in Letters*, London 2003, s. 51

Jakmile však bývalá skotská královna vstoupila na anglickou půdu, zjistila, že její plány na získání vojenské podpory proti nevlastnímu bratrovi nemají reálný základ. Její přítomnost v Anglii nebyla očekávaná a z politického hlediska byla i pro Alžbětu Tudorovnu riskantní. Anglická královna se nyní musela rozhodnout, jak se ke skotské sestřenici zachová. Mohla ji předat skotským protestantům, čímž by umožnila její uvěznění a nejspíše smrt, které se v nedávné době ještě sama snažila zabránit. Také mohla Marii Stuartovnu poslat do Francie a zbavit se zodpovědnosti za její osud. Tím pádem by hrozilo, že se Marie Stuartovna znovu zmocní svého trůnu právě s francouzskou pomocí a změní rovnováhu sil, což Alžběta Tudorovna nemohla dovolit.³²⁶ Byla zde také možnost, se kterou přišel William Cecil, který navrhoval, aby byla Marie Stuartovna z bezpečnostních důvodů držena v domácím vězení pod záminkou nedovoleného vstupu na anglické území. Díky poslední z uvedených možností tak anglická královna získala čas na prošetření všech obvinění vznesených proti Marii Stuartovně³²⁷ a neriskovala tak ani rozšíření francouzského vlivu.³²⁸

V důsledku vyšetřování zločinů, ze kterých byla Marie Stuartovna obviněna, byla utvořena komise anglických a skotských komisařů. Ti měli během jednání ve městě Yorku rozhodnout o vině či nevině Marie Stuartovny. Výsledky v pátrání však byly neuspokojivé, protože nedokázaly prokázat pravdivost výroků ani jedné ze zúčastněných stran. Jednání v každém případě přinesla Marii Stuartovně nového spojence, který mohl úplně změnit budoucí podobu Anglie. Do Yorku totiž jako člen anglické komise dorazil také Thomas Howard, vévoda z Norfolku³²⁹ a skotský vyslanec

---

³²⁶ Anne SOMERSET, *Elizabeth I.*, New York 1999, s. 204–205.

³²⁷ Marie Stuartovna anglickou královnu od počátku žádala o vyšetření činů skotských „povstalců“, které vedl současný skotský regent, hrabě z Moray. Alžběta Tudorovna s vyšetřováním souhlasila, ale rozšířila ho o objasnění vraždy lorda Darnleye. Brzy se objevila řada důkazů s různou měrou věrohodnosti, které měly dokázat účast Marie Stuartovny na vraždě lorda Darnleye. Mezi tyto důkazy měly patřit i tzv. dopisy ze schránky (orig. *Casket letters*). Šlo o celkem osm milostných dopisů, které údajně Marie Stuartovna zaslala hraběti z Bothwellu. Marie Stuartovna ale tvrdila, že se jedná o podvrhy nastrčené skotskými protestanty. V důsledku nejasného původu řady důkazů proto vyšetřování uvázlo na mrtvém bodě a ani jedné ze stran se nedokázala prokázat vina nebo nevína.

³²⁸ Felix PRYOR, *Elizabeth I.: Her Life in Letters*, London 2003, s. 51.

³²⁹ Thomas Howard, vévoda z Norfolku (*1536 – †1572) – byl synem Jindřicha Howarda, kterého nechal roku 1547 popravit Jindřich VIII. Tudor za zradu. Mladému Thomasovi se dostalo protestantské výchovy, ale někteří jeho odpůrci tvrdili, že tíhl ke katolicismu. Sloužil královně Alžbětě Tudorovně jako člen státní rady a roku 1568 se stal dokonce komisařem v prošetřování skotských událostí vztahujících se k osobě Marie Stuartovny. Sám si přivodil pád díky ambicím po sňatku s Marií Stuartovnou a dosednutí na anglický trůn. Zapletl se do spiknutí na severu Anglie a posléze i do tzv. Ridolfiho

William Maitland, který již dlouhá léta snil o sjednocení obou království pod jediným vládcem a byl i nadále věrným spojencem Marie Stuartovny. V tomto okamžiku mohl Maitland s Norfolkovou pomocí položit základy budoucímu sjednocení obou království pod vládou Stuartovců. K uskutečnění těchto plánů stačilo, aby se vévoda z Norfolku oženil s Marií Stuartovnou a zajistil jí mocenskou základnu v Anglii.³³⁰ Oba potenciální novomanželé by si tím pomohli k dosažení svých mocenských cílů. Marie Stuartovna by se s Norfolkovou pomocí mohla stát královnou Anglie a Norfolk by se pomstil Alžbětě Tudorovně, která jeho nabídku k sňatku již v minulosti odmítla.³³¹

I po přerušení vyšetřování byla sesazená skotská královna držena v domácím vězení. Alžběta Tudorovna s jejím uvězněním souhlasila především proto, že se obávala vzniku katolické opozice, která by se zaštiťovala právě jménem Marie Stuartovny.³³²

Ke vzniku první katolické opozice v Anglii došlo již v roce 1569, kdy se katoličtí pánové jako Thomas Howard, vévoda z Norfolku, Thomas Percy, hrabě z Northumberlandu³³³ a Karel Neville, hrabě z Westmorlandu,³³⁴ spojili proti protestantské královně Alžbětě Tudorovně. A důvodů k revoltě tohoto druhu měli katoličtí šlechtici mnoho, protože pro ně byla největší nadějí na rekatolizaci země právě Marie Stuartovna, ve kterou vkládali své naděje. Výše jmenovaní šlechtici požadovali

---

spiknutí, jehož cílem bylo osvobození Marie Stuartovny a sesazení Alžběty Tudorovny. Za tuto vlastizrádnou činnost byl vévoda z Norfolku v roce 1572 popraven.

³³⁰ William Maitland sice s vévodou z Norfolku jednal o možném sňatku s Marií Stuartovnou, ale i tak musíme brát na uvážení, že v této době byla Marie Stuartovna stále vdaná za hraběte z Bothwellu. V případě uzavření sňatku proto musela Marie Stuartovna nejprve požádat papeže o rozvod, což nebylo vůbec jednoduché, když obě strany chtěly udržet plán v tajnosti. O plánu byl informován i hrabě z Moray a zpočátku nic nenamítal, poté si ale uvědomil možné rizika pro své vlastní postavení a rozhodl se upozornit královnu Alžbětu Tudorovnu.

³³¹ Robert HUTCHINSON, *Dynastie zrady: sláva a pád tudorovského rodu*, Praha 2011, s. 192–193.

³³² Morgan KENNETH, *Dějiny Británie*, Praha 2011, s. 244.

³³³ Thomas Percy, hrabě z Northumberlandu (*1528 – †1572) – byl jedním z hlavních organizátorů katolických bouří na severu Anglie, které vypukly v roce 1569. Thomas Percy byl již od dětství vychováván v katolické víře, ale i po nástupu Alžběty Tudorovny věrně sloužil koruně, neboť doufal v rovné postavení katolíků a protestantů. Na konci 60. let 16. století se ale nechal zlákat nabídkou vévody z Norfolku na osvobození Marie Stuartovny a obnovení katolictví v Anglii.

³³⁴ Karel Neville, hrabě z Westmorlandu (*1542 – †1601) - byl jedním z velitelů katolického povstání na severu Anglie v roce 1569. Stejně jako hrabě z Northumberlandu a vévoda z Norfolku toužil po návratu katolictví a po osvobození Marie Stuartovny.

Mariino okamžité propuštění, odstoupení Williama Cecila³³⁵ z postu hlavního poradce královny Alžběty Tudorovny a obnovení katolicismu v celé Anglii.³³⁶

Kdyby na tyto podmínky anglická královna přistoupila, tak by se vévoda z Norfolku oženil s Marií Stuartovnou ihned po jejím propuštění a Anglie by nejspíše propadla hrůzám občanské války, ve které by proti sobě stáli katolíci a protestanti, stejně jako tomu bylo ve Francii nebo ve Svaté říši římské národa německého. Celá situace byla o to závažnější, že povstalci byli tajně financováni papežovým zmocněncem Robertem Ridolfim, který v Anglii léta žil jako bankéř. Anglická královna byla už po nějaký čas informována skotským regentem o plánech Marie Stuartovny a vévody z Norfolku. Díky těmto informacím mohla včas předejít pokusu o Mariino osvobození a celé povstání rozpráshit bez větších obtíží. Počátkem roku 1570 byla severní hranice opět pod kontrolou anglické královny a hlavní strůjci povstání buď uprchli, nebo byli potrestáni.^{337, 338}

Porážka vzpurných katolických lordů ze severu předznamenala oběti na skotské straně hranic, kde byl v lednu roku 1570 přívrženci Marie Stuartovny zavražděn skotský regent Jakub Stuart, hrabě z Moray. Na jeho místo měl nyní nastoupit Matthew Stuart, hrabě z Lennoxu.³³⁹ Ten na postu regenta ale setrval pouze do září 1571, kdy byl stejně jako jeho předchůdce zavražděn. Nebezpečného regentského postu se tak časem ujal Jakub Douglas, hrabě z Mortonou,³⁴⁰ který se v nadcházejících letech projevil jako dobrý spojenec Anglie a královny Alžběty Tudorovny.³⁴¹

---

³³⁵ Proč mezi požadavky katolických pánů patřilo odstoupení Williama Cecila? Jak již bylo řečeno, tak v čele povstání stál vévoda z Norfolku, který se chtěl oženit s Marií Stuartovnou a dostat se společnými silami na anglický trůn. V tom mu ale bránil právě zmíněný William Cecil, který byl Norfolkovým odpůrcem. Není proto žádným překvapením, že se vévoda z Norfolku chtěl své odpůrce zbavit.

³³⁶ Christopher HAIGH, *Elizabeth I.*, London 1988, s. 52–54.

³³⁷ Hraběti z Westmorlendu se podařilo prchnout do Nizozemí, kde žil díky podpoře španělského krále Filipa II. Habsburského. Hrabě z Northumberlandu se pokusil prchnout do Skotska, po nějakém čase byl ale vydán zpět do Anglie a popraven. Vévoda z Norfolku byl prozatím nejtvrdějším trestu ušetřen, ale díky své účasti na Ridolfiho spiknutí nadobro zpečetil svůj osud.

³³⁸ John Ernest NEALE, *Queen Elizabeth I.*, London 1971, s. 190–193.

³³⁹ Matthew Stuart, hrabě z Lennox (*1516 – †1571) – byl otcem Jindřicha Stuarta, hraběte z Darnley, který byl druhým mužem skotské královny Marie Stuartovny. I po smrti svého syna si hrabě z Lennox udržel své postavení a stal se vrchním představitelem skotské katolické šlechty. Po smrti skotského regenta, hraběte z Moray byl jmenován novým regentem svého vnuka krále Jakuba VI. Stuarta. Již v září roku 1571 byl ale hrabě z Lennox zavražděn.

³⁴⁰ Jakub Douglas, hrabě z Mortonou (*1516 – †1581) - byl posledním z regentů skotského krále Jakuba VI. Stuarta. V mnohých ohledech se projevil jako nejschopnější, protože se mu podařilo s anglickou pomocí ukončit občanskou válku, která proti sobě ve Skotsku postavila věrné následovníky Marie Stuartovny a muže trvající na platnosti její abdikace a vládě Jakuba VI. Stuarta.

³⁴¹ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 108–109.

Další z ran namířených proti vládě anglické královny na sebe nedala dlouho čekat, neboť již v únoru roku 1570 vydal papež Pius V.³⁴² bulu *Regnans in Excelsis*, jejímž prostřednictvím exkomunikoval Alžbětu Tudorovnu z katolické církve.³⁴³ Anglická královna se sice hlásila k protestantismu a byla hlavou anglikánské církve, i v takovém případě pro ni byla exkomunikace velkým ohrožením. Na jejím základě byli Alžbětini poddaní zbaveni veškerých vazeb ke své královně a mohli proti ní kdykoliv beztrestně povstat.³⁴⁴

Papež Pius V. vinil anglickou královnu především z toho, že usedla na trůn navzdory tomu, že na něj podle katolického práva neměla nárok. Alžběta Tudorovna byla ke všemu prohlášena za kacířku, protože podporovala anglikánskou církev, která nemohla být papežem nikdy uznána, neboť papeže nepovažovala za svého svrchovaného pána.³⁴⁵

Za uvážení by určitě stála otázka, proč nebyla anglická královna exkomunikována již po svém nástupu na anglický trůn, když se veřejně hlásila k protestantismu. Jak již bylo řečeno v předešlých kapitolách, o Alžbětu Tudorovnu se na počátku její vlády ucházel mimo jiné i španělský král Filip II. Habsburský, který využil svůj vliv na papeže, aby anglickou královnu ochránil. V té době ještě stále doufal v to, že by se mohl opět stát králem Anglie, ale během let se z Filipa II. Habsburského a Alžběty Tudorovny stali nepřátelé na život a na smrt, čímž Filipovy přímlyvy v Římě samozřejmě skončily.³⁴⁶ V roce 1569 ke všemu vypukla právě popsaná vzpoura katolických šlechticů ze severu Anglie, kterou se papež rozhodl podpořit právě tím,

---

³⁴² Pius V. (*1504 – †1572) – vlastním jménem Michael Ghislieri, pocházel z Itálie a již v mládí se stal dominikánským mnichem. V roce 1556 byl povýšen na biskupa a o rok později dokonce na kardinála. Pro svůj asketický způsob života byl vybrán do funkce inkvizitora na severu Itálie. V roce 1566 byl zvolen papežem a přijal jméno Pius V. Po svém zvolení se snažil posílit papežskou autoritu a bojovat proti reformním hnutím. Jeho boj proti protestantismu se nejvíce projevil během povstání anglických katolických pánů na severu Anglie v roce 1569, kdy papež povstalce finančně podporoval, a dokonce chtěl jejich jednání ospravedlnit vydáním exkomunikační buly proti anglické královně Alžbětě Tudorovně. V Anglii papež úspěchy neslavil, ale jeho zásluhou se utvořila Svatá liga, která v roce 1571 v bitvě u Lepanta porazila turecké loďstvo a změnila rovnováhu sil ve Středozemním moři.

³⁴³ Anne SOMERSET, *Elizabeth I.*, New York 1991, s. 245.

³⁴⁴ Již v roce 1571 Alžběta Tudorovna a anglická vláda reagovala na exkomunikaci vydáním zákona proti bulám z Říma (orig. *Act against Bulls from Rome*), kterým se vymezovala vůči papežovu nařízení, obhajovala práva anglické královny a papežovým přísluhovačům hrozila vysokými tresty. (Srov. J. R. TANNER, *Tudor Constitutional Documents A. D. 1485–1603 with an Historical Commentary*, Cambridge 1922, s. 146–150).

³⁴⁵ Mandell CREIGHTON, *Queen Elizabeth I.*, London 1896, s. 50–52.

³⁴⁶ Felix PRYOR, *Elizabeth I.: Her Life in Letters*, London 2003, s. 31.

že katolické šlechtice zbavil poslušnosti vůči jejich královně právě skrze zmíněnou exkomunikační bulu.

Papež se o připravované exkomunikaci neporadil s žádným z katolických vládců, proto nebylo velkým překvapením, že Filip II. Habsburský i císař Maxmilián II. Habsburský papežovo jednání odsoudili, čímž dali najevo svou autoritu a nutnost souhlasu s rozhodnutím papeže. Proti anglické královně se tak přímo nepostavilo žádné katolické království, které by se ji na základě papežovy vůle pokoušelo sesadit.³⁴⁷

Pius V. udělal ještě jednu zásadní chybu, protože díky nedávným událostem dostal anglické katolíky do nebezpečné situace. V této době byla v Anglii znovu obnovena silně zpolitizovaná otázka víry, která stejně jako za časů Jindřicha VIII. Tudora viděla v každém katolíkově potenciálního spiklence bojujícího jménem papeže nebo pod záštitou Marie Stuartovny.³⁴⁸

Díky negativním zkušenostem posledních let se již zdálo, že nepokoje a různá katolická povstání proti anglické královně nebudou mít konce. V dubnu roku 1571 se podařilo odhalit tzv. Ridolfiho spiknutí, které si kladlo za cíl Alžbětino sesazení nebo dokonce její smrt.

Výše zmiňované Ridolfiho spiknutí zorganizoval Roberto Ridolfi,³⁴⁹ tajný agent papežského stolce, který v Anglii již léta působil jako bankéř, ale ve skutečnosti podporoval nejrůznější katolické skupiny v boji proti královně Alžbětě Tudorovně. Do opozičního hnutí se Ridolfi aktivně zapojil již v roce 1569, kdy jménem papeže finančně podporoval katolické pány ze severu Anglie. V roce 1570 to byl právě on, kdo do Anglie přinesl bulu *Regnans in Excelsis* a ani v roce 1571 nebyl nečinný. Ridolfi spolu se španělským vyslancem a vévodou z Norfolku usilovně plánoval invazi španělského vojska, které se do Anglie mohlo přeplavit z Nizozemí a s podporou anglických katolíků mělo svrhnout královnu, na jejíž místo by byla dosazena Marie Stuartovna a vévoda z Norfolku.³⁵⁰

---

³⁴⁷ Alison PLOWDEN, *Danger to Elizabeth: the Catholics under Elizabeth I.*, London 1973, s. 90–91.

³⁴⁸ Martin HILSKÝ, *Dílo - William Shakespeare*, Praha 2011, s. 16.

³⁴⁹ Roberto Ridolfi (*1531 – †1612) – byl člen florentské bankéřské rodiny a papežův agent v Anglii, ve které se usadil již za vlády Marie I. Tudorovny. Od roku 1567 působil jako prostředník mezi papežem a katolickou opozicí v Anglii. Jak již bylo řečeno v předešlém textu, tak se Ridolfi jménem papeže podílel na katolickém povstání na severu Anglie v roce 1569, po jehož porážce byl zadržen a nějaký čas vyslýchán. Ridolfimu se ale podařilo přesvědčit své okolí, že finanční podpora celé akce patřila k jeho obvyklým transakcím. V případě spiknutí plánovaném v roce 1571 opět zklamal, měl ale tolik štěstí, že se vyhnul zatčení a v klidu dožil v rodné Itálii.

³⁵⁰ John Ernest NEALE, *Queen Elizabeth I.*, London 1971, s. 197–198.

Vévoda z Norfolku se měl na celém spiknutí podílet hned v několika zásadních bodech. Navzdory své výchově inklinoval ke katolicismu, ve kterém spatřoval prostor ke sjednocení opozice. Díky svému vysokému postavení měl využít svých kontaktů, aby připravil katolické šlechtice k boji proti královně. Dále se měl postarat o včasné osvobození Marie Stuartovny a zadržení nebo odstranění Alžběty Tudorovny.³⁵¹

Celé spiknutí bylo odhaleno, když byl zadržen jeden z Ridolfiho posílů. Vévoda z Norfolku byl obviněn z velezrady a uvržen do Toweru a španělský vyslanec musel opustit Anglii. Ridolfi se v této době naštěstí pro něj nenacházel na území Anglie, a tak unikl bez trestu. Ožehavá byla otázka potrestání Marie Stuartovny, jejíž osud opět ležel v Alžbětiných rukou. Nakonec byla Marie Stuartovna ušetřena navzdory názorům většiny poradců anglické královny. Vévoda z Norfolku byl za svou velezrádnou činnost popraven 2. června následujícího roku.³⁵²

Na právě popsaných událostech si můžeme velmi dobře povšimnout historické podobnosti mezi životem Alžběty Tudorovny a Marie Stuartovny. Jméno Marie Stuartovny během posledních let figurovalo hned v několika katolických povstáních, její přímá účast ale nebyla prokázána. Proč Alžběta Tudorovna neuposlechla své rádce a nenechala Marii Stuartovnu popravit? Odpověď se nejspíše skrývá právě v Alžbětině minulosti, neboť před svým nástupem na anglický trůn byla mladičká Alžběta Tudorovna obviňována z podpory Wayettova povstání namířeného proti Marii I. Tudorovně. Pro podezření z vlastizrady byla tehdy Alžběta Tudorovna uvržena do Toweru a většina rádců její nevlastní sestry doporučovala Alžbětino odstranění.³⁵³ Nyní se Marie Stuartovna nacházela ve srovnatelné situaci, a tudíž nebylo velkým překvapením, že se právě Alžběta Tudorovna postavila proti jejímu odsouzení a nejprve požadovala nezpochybnitelné důkazy. Marie Stuartovna navíc byla stále královnou z boží milosti, proto by její odsouzení vyvolalo reakci katolických králů, kteří by dostali ideální záminku k vojenské podpoře papežem vydané exkomunikace.

S důkazy nebo bez nich, musela anglická královna jednat, proto byla opětovně posílena bezpečnostní opatření, která měla zabránit útěku nebo osvobození Marie Stuartovny. Bývalá skotská královna se ale proti těmto krokům anglické koruny

---

³⁵¹ Alison PLOWDEN, *Danger to Elizabeth: the Catholics under Elizabeth I.*, London 1973, s. 97–98.

³⁵² Anne SOMERSET, *Elizabeth I.*, New York 1991, s. 255–257.

³⁵³ Marcela ZÍTKOVÁ, *Anglie za vlády Marie I. Tudorovny. Wyattovo povstání*, Historický Obzor 16, 2005, s. 58–59.

ve svých dopisech silně ohrazovala a neustále se snažila Alžbětu Tudorovnu přesvědčit o své věrnosti a nepříznivém osudu, který ji vehnal do stávající situace. Navzdory všem přísahám a tvrzením Marie Stuartovna z domácího vězení nebyla nikdy propuštěna.³⁵⁴

Pokusy o sesazení protestantské královny Alžběty Tudorovny navíc rozdmýchaly vlnu silného pobouření mezi prostým lidem, který měl svou královnu ve velké oblibě a toužil po pomstě na katolickém nepříteli. Díky svému působení v Nizozemí se jako ideální nepřítel jeví Španělsko. A byl to právě zmíněný vývoj veřejného mínění, který nasměroval zájmy anglické sňatkové politiky k dalšímu z tradičních rivalů Španělska, ke Francii. Díky tomu byla obnovena jednání o možném sňatku anglické královny a mladičského vévody z Alenconu. Jak se v minulosti již mnohokrát prokázalo, tak Alžběta Tudorovna i nyní sňatkovou politikou sledovala velmocenské zájmy Anglie, které hlásaly potřebu spojenecké smlouvy s Francií.³⁵⁵ Toto spojení bylo uzavřeno 21. dubna 1572 smlouvou z Blois.³⁵⁶

Vedle bezpečnosti vlastních hranic a zájmů anglická královna nezapomínala ani na obchod, a proto se v roce 1572 vedle jednání s Francií též pokoušela o obnovení obchodu se Španělskem nebo alespoň se španělskou správou v Nizozemí. Obchodní plány takovéto úrovně měly za následek ústupky, kterými královna musela přesvědčit španělského místodržitele vévodu z Alby o svých dobrých úmyslech. Právě tato jednání vedla Alžbětu Tudorovnu k uzavření přístavů nizozemským gézům, které Alžbětino rozhodnutí dohnalo k napadení přístavního města Brill a Flushing.³⁵⁷

S rokem 1572 však byla spojena ještě jedna událost, a to nechvalně známá Bartolomějská noc, během níž bylo ve Francii povražděno na několik tisíc francouzských hugenotů. Ti se sjeli do Paříže u příležitosti sňatku francouzské princezny Markéty a vedoucího představitele francouzské protestantské opozice Jindřicha Navarrského. K masakru hugenotů došlo na základě rozhodnutí královny

---

³⁵⁴ Jayne Elizabeth LEWIS, *The Trial of Mary Queen of Scots: a Brief History with Documents*, Boston 1999, s. 83–85.

³⁵⁵ Leonie FRIEDA, *Kateřina Medicejská: životopis*, Praha 2007, s. 278–279.

³⁵⁶ Smlouva z Blois byla uzavřena v dubnu roku 1572, na jejím základě vzniklo obranné společenství Anglie a Francie, které sjednotilo především ohrožení ze strany Španělska. Smlouva obě země zavazovala k poskytnutí vojenské pomoci v případě španělské invaze. Součástí této dohody bylo také otevření francouzských přístavů anglickým obchodníkům, což opětovně vedlo k utužení přátelských vztahů mezi Anglií a Francií. Je tu ale ještě jeden bod, který smlouva sice neobsahovala, ale pro upevnění pozic královny Alžběty Tudorovny měl zásadní význam. Šlo o předpoklad, že díky provázání anglo-francouzských zájmů nedojde ze strany Francie k podpoření nároků Marie Stuartovny. Tím pádem anglická královna svou sokyni diplomatickou cestou odřízla od velmi silného spojení.

³⁵⁷ Horst van der HAN, *Dějiny Nizozemska*, Praha 2005, s. 125–126.

matky Kateřiny Medicejské a vedoucích představitelů rodu de Guise, kteří chtěli naprosto změnit tvář Francie.³⁵⁸ Jejich jednání nebylo založeno na souhlasu krále, nýbrž na dohodě s Kateřinou Medicejskou. K právě popsanému krveprolití velmi brzy zaujali mezinárodní postoj i představitelé protichůdných politických proudů. Španělský král Filip II. Habsburský jakožto katolík oslavoval mocný úder zasazený francouzskému protestantismu, anglická královna Alžběta Tudorovna ve stejný čas na masakr reagovala vyhlášením smutku.³⁵⁹

Stejný rozdíl v reakcích na francouzské události ze srpna 1572 nastal i v případě Marie Stuartovny, která prý navzdory svému ožehavému postavení masakr hugenotů oslavovala, čímž proti sobě opětovně vzedmula vlnu kritiky a nenávisti. Vlna odplaty došla až tak daleko, že bylo zahájeno jednání se skotským regentem o vydání a následném odsouzení Marie Stuartovny ve Skotsku. Dohoda však nedospěla ke zdárnému konci, neboť skotská vláda odmítala dělat „špinavou práci“ místo Angličanů.³⁶⁰

Marie Stuartovna zůstala i nadále v domácím vězení a její intriky byly na nějaký čas omezeny. K řadě Mariiných nezdarů se už v roce 1573 mohla zařadit i porážka posledních skupin jí věrných šlechticů, které s anglickou podporou porazil Jakub Douglas, hrabě z Mortonů. Zdálo se, že se novému skotskému regentovi spojenectví s Anglií vyplácí, v březnu roku 1578 proběhl pokus o regentovo sesazení a předání moci do rukou dvanáctiletého krále Jakuba VI. Stuarta. Hrabě z Mortonů ale dokázal své místo obhájit a i nadále řídil Skotsko místo mladého krále.³⁶¹

Pro zájmy Alžběty Tudorovny byl v této době zásadnější vývoj v oblasti sňatkové politiky. Francie si byla plně vědoma potenciálního ohrožení ze strany Španělska, které nyní dosáhlo vrcholu své moci. Z tohoto důvodu byla obnovena jednání o možném sňatku mezi Francisem, vévodou z Alenconu a Alžbětou Tudorovnou. Zájmy obou zemí byly mnohonásobně umocněny roku 1580, kdy Filip II. Habsburský ke svým držávám připojil Portugalské království a ovládnutím západního pobřeží Pyrenejského

---

³⁵⁸ Za zmínku určitě stojí, že v rozmezí let 1571 až 1573 byl anglickým velvyslancem ve Francii sir Francis Walsingham. Během právě zmiňovaného masakru Walsingham pobýval v Paříži a byl svědkem masakru hugenotů. Během Bartolomějské noci se mu podařilo zachránit život několika hugenotů.

³⁵⁹ Marc FERRO, *Dějiny Francie*, Praha 2006, s. 102–104.

³⁶⁰ Anne SOMERSET, *Elizabeth I.*, New York 1991, s. 285.

³⁶¹ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 109.

poloostrova si otevřel ideální výchozí prostor pro námořní operace namířené proti Anglii.³⁶²

Proti anglické královně Filip II. Habsburský ale nestál sám. V roce 1579 přišla nová rána ze strany nového papeže Řehoře XIII.,³⁶³ který doslova požehnal irskému povstání namířenému proti Alžbětě Tudorovně. Tento čin anglickým protestantům připomněl nebezpečí spojené s katolíky a anglické královně ukázal potřebu zbudování spolehlivé sítě informátorů a tajných agentů, kteří by v budoucnu zajistili věrohodné informace o činnosti papeže a o nejrůznějších známkách plánovaného spiknutí.

Do čela právě zmíněné sítě informátorů byl jmenován sir Francis Walsingham, který se měl v následujících letech osvědčit jako ideální velitel tajné policie. Královniny obavy z katolického spiknutí byly od počátku 80. let stále patrnější. Zadržení katolíci byli během výslechu obvykle nuceni odpovědět na tzv. „krvavou otázku“,³⁶⁴ která měla rozhodnout o jejich životě či smrti. Ohrožení ze strany papeže a Filipa II. Habsburského nakonec anglické královně posloužilo jako ospravedlnění protikatolických represí. V důsledku mezinárodní politické situace počátku 80. let se v Anglii utvořilo velmi silné národní cítění umocněné národní církví. Oproti tomu papežovi štváči z řad jezuitů pro běžné Angličany nyní představovali nepřátele přinášející vládu cizinců.³⁶⁵

Vedle perzekucí a společného nepřítele však vznikl ještě jeden významný prostředek, kterým si anglická královna chtěla získat podporu svého lidu. Tímto prostředkem bylo divadlo, které již řadu let mezi chudé i bohaté, gramotné i negramotné šířilo vládou uznané názory na nejrůznější oblasti života včetně politiky a dějin. Z tohoto důvodu byl roku 1583 sir Francis Walsingham pověřen založením

³⁶² Antonio Ubieto ARTERA, *Dějiny Španělska*, Praha 1995, 275–276.

³⁶³ Řehoř XIII. (*1502 – †1585) – byl v letech 1572 až 1585 římský papež, vlastním jménem Ugo Buoncompagni. Mezi nejvýznamnější činy tohoto papeže můžeme zařadit svolání Trentského koncilu, který měl zahájit boj misionářů za obnovení dřívější slávy katolické církve a potlačení protestantských bludů. Dále vytvořil seznam zakázaných knih, tzv. *Index Librorum Prohibitorum*. Od roku 1580 silně podporoval snahy jezuitů o navrácení anglického lidu ke katolictví a vojenské plány Filipa II. Habsburského za obnovení pořádku v Nizozemí. K Řehořovým nejznámějším přínosům ale bez pochyby patřila reforma kalendáře (tzv. Gregoriánský kalendář).

³⁶⁴ Autorem tzv. krvavé otázky (orig. *Bloody Question*) byl prý William Cecil, který s její pomocí vytvořil ideál prostředek k potrestání nepřátel státu. Pro zatčeného krvavá otázka znamenala vyjádření vlastního názoru na legitimitu vlády královny Alžběty Tudorovny a popis jednání v případě španělské invaze. V případě, že zadržený katolík nesouhlasil s legitimitou vlády Alžběty Tudorovny nebo byl kladně nakloněn španělské invazi, tak bylo jednání označeno za vlastizrádné a dotyčný byl posléze popraven. Případ krvavé otázky nám jasně ukazuje do jak velkých problémů se anglická královna díky exkomunikaci a papežovu nepřátelství dostala, protože doposud se její vláda vyznačovala převážně snahou o smířlivost mezi anglickými katolíky a protestanty.

³⁶⁵ Martin HILSKÝ, *Dílo - William Shakespeare*, Praha 2011, s. 16–17.

královniny divadelní společnosti (tzv. *Služebníci královny*),³⁶⁶ která se měla stát propagandistickým nástrojem naměřeným proti Alžbětiným nepřátelům.³⁶⁷

Založení divadelní společnosti nebylo jediným Walsinghamovým úspěchem v roce 1583. Vedle Královniných sluhů slavila velký úspěch také Walsinghamova tajná síť informátorů, která právě v tomto roce úspěšně odhalila připravované spiknutí proti královně. Toto spiknutí se do historie díky svým strůjčům zapsalo jako Throckmortonovo spiknutí. Stejně jako všechna předešlá, tak i toto povstání si kladlo za svůj cíl odstranění protestantské královny Alžběty Tudorovny, osvobození a korunování katoličky Marie Stuartovny a následnou rekatolizaci Anglie.³⁶⁸

Jak je patrné již z názvu samotného, tak předními aktéry plánovaného katolického převratu byli bratři Francis a Thomas Throckmortonovi, synovci známého diplomata královny Alžběty Tudorovny sira Nicholase Throckmorta. Jak se stalo, že se synovci tohoto diplomata stali vlastizrádcí? Vedle jejich příslušnosti k anglickým katolíkům k tomu přispěly cesty po Evropě, během nichž se oba bratři stali členy tajné opoziční skupiny složené z anglických katolíků, exulantů, španělských a papežských agentů, španělského velvyslance a řady dalších odpůrců vlády anglické královny.

K velkému štěstí samotné královny se tajné síti informátorů sira Francis Walsinghama včas podařilo zachytit zprávy o plánovaném spiknutí a již v listopadu roku 1583 byl na základě těchto informací uvězněn a podroben mučení Francis Throckmorton, který se ke všem vlastizrádným záměrům přiznal. Tajné policii královny Alžběty Tudorovny se podařilo zadržet většinu účastníků plánovaného spiknutí, ale Thomas Throckmorton úspěšně uprchl již krátce po bratrově zadržení. Na základě předložených důkazů byl z účasti na spiknutí obviněn i španělský velvyslanec, který byl za svá provinění trvale vykázán z Anglie. Francis Throckmorton a další povstalci byli za pokus o vlastizradu popraveni.³⁶⁹

Pro řadu věrných následovníků královny Alžběty Tudorovny události posledních let znamenaly jasný signál, že jejich královně bude i nadále usilováno o život. Veškeré obavy z dalších spiknutí umocnily události roku 1584, kdy byl zavražděn generální

---

³⁶⁶ Divadelní společnost *Služebníci královny* (orig. *Queen's Men*) byla utvořena především z propagandistických důvodů. Za zmínku ale rozhodně stojí i fakt, že mezi členy této společnosti patřil i William Shakespeare, který během nadcházejících let proslul právě díky svým hrám, které často upravovaly historii ve prospěch tudorovského rodu.

³⁶⁷ Martin HILSKÝ, *Dílo - William Shakespeare*, Praha 2011, s. 31.

³⁶⁸ John Ernest NEALE, *Queen Elizabeth I.*, London 1971, s. 266

³⁶⁹ John Ernest NEALE, *Queen Elizabeth I.*, London 1971, s. 266–267.

místodržící Utrechtské unie Vilém Oranžský. V zájmu zajištění královny bezpečnosti proto právě roku 1584 předstoupil William Cecil a Francis Walsingham před členy parlamentu s plánem na zřízení tzv. společnosti věrných (orig. *Bond Association*), která měla sdružovat všechny věrné následovníky Alžběty Tudorovny proti jejím nepřátelům.³⁷⁰

Dohoda společnosti věrných se tak stala formou jakési dobrovolné smlouvy, jejímž podepsáním se každý následovník Alžběty Tudorovny upsal k jejímu následování a ochraně. Všichni signatáři této smlouvy si samozřejmě kladli za cíl též likvidaci královny nepřátel a potenciálních vrahů.³⁷¹

V roce 1585 se vyhrlo nepřátelství mezi Anglií a Španělskem, v jehož důsledku došlo k vyslání vojenské mise pod vedením Roberta Dudleyho, hraběte z Leicesteru.³⁷² Nizozemští pánové doufali, že jim anglická podpora zaručí suverenitu, kterou jim předtím odmítl potvrdit už francouzský král Jindřich III. Na základě diplomatických jednání byl anglické královně nabídnut post protektora. V rámci vojenské mise byl zastupujícím protektorem jmenován hrabě z Leicesteru, který se v Nizozemí snažil spoluprací s gény vytvořit anglickou mocenskou základnu. Nakonec se hrabě z Leicesteru příliš zapletl do místních politických bojů a vytvořil si řadu mocných nepřátel, kteří se rozhodli pro ukončení anglické svrchovanosti. Hrabě z Leicesteru se tak vrátil do Anglie s hanbou, královna náklonnost k němu byla ale i nadále neotřesitelná.³⁷³

Za zmínku jistě stojí i vývoj vztahů se Skotskem, které se za vlády Jakuba VI. Stuarta snažilo ujistit svého jižního souseda, že se na spiknutích proti královně Alžbětě Tudorovně nijak nepodílí a ani nebude.³⁷⁴ Dne 5. července roku 1586 byla proto podepsána smlouva v Berwicku, která vytvářela obrannou alianci mezi Anglií a Skotskem zaměřenou na vojenskou podporu v případě útoku ze strany třetí země.³⁷⁵

---

³⁷⁰ Christopher HAIGH, *Elizabeth I.*, London 1988, s. 60.

³⁷¹ Elizabeth JENKINS, *Elizabeth the Great*, New York 1960, s. 293–294.

³⁷² Morgan KENNETH, *Dějiny Británie*, Praha 2011, s. 245.

³⁷³ Horst van der HAN, *Dějiny Nizozemska*, Praha 2005, s. 141–142.

³⁷⁴ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 111.

³⁷⁵ Smlouva z Berwicku podepsaná 5. července 1586 zajišťovala nejen vznik Anglo-skotské obranné aliance, ale také stanovila, že v Anglii i Skotsku budou nadále zachována stávající státní náboženství. Podle této dohody navíc na anglický trůn mohl usednout pouze protestant (v tomto případě se již jedná o náznak budoucího následnictví pro Jakuba VI. Stuarta). Síla platnosti této smlouvy byla asi nejvíce prověřena v únoru roku 1587, kdy byla v Anglii popravena matka Jakuba VI. Stuarta Marie Stuartovna.

S příchodem roku 1586 přišlo také jedno specifické výročí. Bývalá skotská královna Marie Stuartovna byla v Anglii vězněna již dlouhých osmnáct let. Není proto velkým překvapením, že se za tak dlouhou dobu bývalé skotské královně podařilo skrze tajné dopisy navázat kontakt s venkovním světem. Všechny pokusy na její osvobození v minulosti ztroskotaly, ale roku 1586 již spiklenci pod vedením Anthonyho Babingtona³⁷⁶ plánovali nové osvobození, které mělo být téměř tradičně spojeno se sesazením nebo odstraněním královny Alžběty Tudorovny a španělskou invazí, po jejímž úspěšném završení měla přijít povstalci tolik vytoužená rekatolizace a nástup Marie Stuartovny na anglický trůn.

V této době již tyto téměř tradiční cíle pokusů o státní převrat přinášely nová rizika. Nesmíme totiž zapomenout na to, že v roce 1584 byla utvořena tzv. společnost věrných, která přinášela Marii Stuartovně řadu potenciálních problémů. V dohodě společnosti věrných bylo totiž uvedeno, že za povstání proti královně by měl být potrestán i ten, koho se povstalci snaží dosadit na trůn nebo jehož jménem se zaštiťují.³⁷⁷

Anthony Babington byl mladý katolický idealista, který věřil, že dokáže Anglii navrátit katolickou víru a osvobodit skotskou královnu. Během let strávených na cestách po Francii navázal kontakt s agenty Marie Stuartovny. Brzy se k němu přidali i další mladí katolíci, kteří chtěli bývalou skotskou královnu osvobodit. Svou podporu celému spiknutí vyjádřil také španělský velvyslanec Mendoza, který samozřejmě zastupoval zájmy Filipa II. Habsburského.³⁷⁸

Celé spiknutí bylo od počátku ohroženo propracovanou sítí informátorů pracujících pro sira Francise Walsinghama. Ten díky agentům, kteří se dostali mezi spiklence, tušil, že se povstání chystá. Na druhou stranu Walsingham potřeboval získat větší množství důkazů a popřípadě usvědčit Marii Stuartovnu z aktivní účasti na povstání, aby mohl zahájit soudní proces a zbavit anglickou královnu zdroje největšího ohrožení. Mezitím probíhala mezi Babingtonem a Marií Stuartovnou tajná korespondence, jejímž předmětem bylo již zmiňované převzetí moci a Mariino brzké osvobození.

---

³⁷⁶ Anthony Babington (*1561 – 1586) – byl příslušníkem anglického vladckého rodu, který se tajně hlásil ke katolictví a navenek k anglikánství. Během svých cest po Francii v roce 1580 přišel do kontaktu s příznivci a agenty Marie Stuartovny. Po návratu do Londýna se svými přáteli mladý Babington vytvořil tajnou katolickou skupinu, která si kladla za cíl již zmíněné povstání a osvobození Marie Stuartovny. Po odhalení celého spiknutí byl se svými spoluviníky dopaden, souzen a odsouzen k trestu smrti, který byl vykonán 20. září 1586.

³⁷⁷ Jayne Elizabeth LEWIS, *The Trial of Mary Queen of Scots: a Brief History with Documents*, Boston 1999, s. 91–93.

³⁷⁸ John A. WAGNER, *Encyclopedia of Tudor England*, Vol. 1, ABC-CLIO 2011, s. 75–76.

K bývalé skotské královně se všechny tajné zprávy dostávaly prostřednictvím dohodnutého úkrytu v sudech od piva, které k Mariině velké smůle a Walsinghamovu štěstí však byly odhaleny. Zašifrované zprávy tak přicházeli nejprve k Walsinghamovi a teprve poté k Marii Stuartovně.³⁷⁹

Sir Francis Walsingham byl po celou dobu plánování spiknutí informován o veškerém dění a stačilo mu jen počkat na správnou chvíli, kdy se nejen Anthony Babington, ale i Marie Stuartovna dostatečně zkompromitují. V jednom ze zmíněných dopisů např. Babington Marii Stuartovnu informoval o svých plánech na její osvobození, sesazení a zavraždění Alžběty Tudorovny a na obnovení katolicismu. Marie Stuartovna Babingtonovi vyjádřila podporu a jeho plány odsouhlasila, což Walsinghamovi plně stačilo k jejímu usvědčení z velezrady.³⁸⁰

V srpnu roku 1586 začalo zatýkání účastníků plánovaného spiknutí. Někteří povstalci se dokonce pokoušeli uprchnout, jejich pokusy však byly neúspěšné. V září byli Anthony Babington a dalších třináct mužů obviněno ze spiknutí proti královně a odsouzeni k trestu smrti.³⁸¹

Podstatnější byl fakt, že během soudního procesu s Babingtonem a dalšími spiklenci došlo také k výslechu sekretářů Marie Stuartovny Gilberta Curlea a Clauda Naua. Oba právě jmenovaní před soudem dosvědčili, že mezi Babingtonem a bývalou skotskou královnou docházelo k pravidelné korespondenci, a že Marie Stuartovna opravdu napsala řadu vlastizrádných dopisů zaměřených proti vládě Alžběty Tudorovny. Marie Stuartovna proto byla posléze přestěhována do hradu ve Fotheringhay a obžalována z účasti na Babingtonově spiknutí.³⁸²

Na vedení soudního procesu na hradu Fotheringhay se podílela zvláštní komise složená z nejvýznamnějších pánů království. Konkrétně šlo o devětadvaceti peerů, devět státních sekretářů,³⁸³ kteří zde zasedali ve funkci komisařů, a o pět soudců. Marie Stuartovna byla nejprve zbavena veškerých dědičných nároků na anglický trůn na základě zákona na ochranu královské osoby (orig. *Act for the Security of the Queen's*

---

³⁷⁹ A. W. WARD, *The Cambridge Modern History: Vol. 3, The Wars of Religion 1559–1560*, Cambridge 1969, s. 291–292.

³⁸⁰ André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 222. Srov. Jayne Elizabeth LEWIS, *The Trial of Mary Queen of Scots: a Brief History with Documents*, Boston 1999, s. 19, 93–94.

³⁸¹ Elizabeth JENKINS, *Elizabeth the Great*, New York 1960, s. 304 – 305.

³⁸² Jayne Elizabeth LEWIS, *The Trial of Mary Queen of Scots: a Brief History with Documents*, Boston 1999, s. 93–94.

³⁸³ V roli komisařů se soudního procesu s Marií Stuartovnou účastnil Jan Whitgift, arcibiskup z Canterbury, sir Thomas Bromley, William Cecil, sir Francis Walsingham ad.

Person) z roku 1585. Poté bylo zahájeno soudní řízení, v jehož průběhu došlo k vyslýchání svědků a předkládání důkazů o vině Marie Stuartovny, která i nadále tvrdila, že je nevinna.³⁸⁴

Jakákoliv tvrzení ze strany obžalované již neměla cenu. O výsledku soudního procesu bylo rozhodnuto a změnit jej mohlo jen prohlášení ze strany anglické královny. Ta po dlouhém váhání dala na rady svých poradců a podepsala rozkaz k provedení popravy, která byla vykonána dne 8. února roku 1587.³⁸⁵

Tak skončilo osudové střetnutí dvou královen. Pro Marii Stuartovnu znamenaly intriky a snahy o uplatňování dědičných nároků cestu k nevyhnutelnému konci. Celá hra politických klíčků a složitých manévřů v oblasti sňatkové a mezinárodní politiky však pro Marii Stuartovnu s trochou štěstí mohla skončit úplně jinak. Stačilo jen, aby se agentům sira Francise Walsinghama nepodařilo včas odhalit některá spiknutí a královna Alžběta Tudorovna mohla zemřít dříve než její skotská sestřenice. Historie však nezná žádná „*kdyby*“. Navzdory téměř třiceti letům plným soupeření a bojů o právo na vládu nad Anglií pro Alžbětu Tudorovnu smrt největší rivalky neznamenal začátek klidnějších časů.

Smrt Marie Stuartovny jen posloužila Alžbětiným nepřátelům jako záminka k útoku proti protestantské Anglii. Kateřina Medicejská se nechala slyšet, že je zcela nepřípustné, aby jeden panovník popravoval druhého a obávala se pomsty rodu de Guise. Španělský král Filip II. Habsburský přísahal pomstu a papež plánovanému tažení poželhal. Z Marie Stuartovny se na katolických dvorech rázem stala oplakávaná mučednice bojující za rekatolizaci britských ostrovů.³⁸⁶

Pro anglickou královnu tak začala nová životní epocha bez Marie Stuartovny, která měla být i nadále plná obtížných chvil a neutuchajícího ohrožení ze strany katolických vládců.

---

³⁸⁴ *Tudor Constitutional Documents A. D. 1485–1603 with an Historical Commentary*, edd. J. R. TANEER, Cambridge 1922, s. 443–444. Dostupné online (<https://archive.org/details/cu31924030504322>), [citováno k 3.5.2015].

³⁸⁵ Jayne Elizabeth LEWIS, *The Trial of Mary Queen of Scots: a Brief History with Documents*, Boston 1999, s. 39–40.

³⁸⁶ Leonie FRIEDA, *Kateřina Medicejská: životopis*, Praha 2007, s. 410.

4.2 Srovnání

Rozmezí let 1567–1587 silně poznamenalo životní osudy obou královen. Ty proto byly nejednou nuceny učinit opravdu obtížná politická rozhodnutí, jejichž důsledkem mohl být rozvrat celého království. Již Erasmus Rotterdamský ve svém pojednání *O výchově křesťanského vladaře* napsal, že „říše rozvracejí hlavně dvě příčiny, totiž nenávisť a pohrdání.“³⁸⁷

Jak již bylo řečeno, k rozpoutání první vlny problémů ve Skotsku i rebelie z roku 1567 došlo právě díky silnému přispění nenávisť a pohrdání, které vyvolalo neuvážené jednání skotské královny Marie Stuartovny. Ta byla obviněna z podílu na vraždě svého druhého manžela a místo plného vyvrácení všech obvinění se provdala za hlavního podezřelého z právě zmiňované vraždy, za hraběte z Bothwellu. Míra nenávisť a pohrdání na straně protestantských šlechticů přetekla a proti královně se postavila armáda vedená jejím nevlastním bratrem Jakubem Stuartem, hrabětem z Moray.³⁸⁸

Skotská královna ani nadále nebrala na vědomí rady svých blízkých, ani doporučení ze strany spřátelených mocnářů, kteří jí pro její vlastní dobro doporučovali okamžitý rozvod s hrabětem z Bothwellu a obnovení pořádku ve Skotsku. Mezi tyto moudré rádce patřila dokonce i anglická královna Alžběta Tudorovna, která se ke své sokyni zachovala vlídně navzdory prospěchu, který mohla mít z vítězství proanglicky smýšlejícího Jakuba Stuarta, hraběte z Moray.³⁸⁹

Po porážce u Carberry Hill Marie Stuartovna abdikovala ve prospěch svého syna Jakuba VI. Stuarta. Po dalším vývoji událostí a útěku do Anglie to byla právě Alžběta Tudorovna, ke které se navzdory veškerým dalším možnostem upřela naděje Marie Stuartovny.³⁹⁰

V první části této kapitoly již bylo řečeno, že obě královny v nastalé situaci měly řadu možností, ze kterých si vybraly následující. Alžběta Tudorovna svou skotskou sestřenicí přijala, ale držela ji v domácím vězení pod záminkou nedovoleného vstupu na anglickou půdu. Oproti tomu si Marie Stuartovna velmi rychle uvědomila míru

---

³⁸⁷ Erasmus ROTTERDAMSKÝ, *O výchově křesťanského vladaře*, edd. Daniel KORTE, Praha 2009, s. 119.

³⁸⁸ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 107.

³⁸⁹ Linda PORTER, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014, s. 455 – 459.

³⁹⁰ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 107–108.

vlastních pochybení, mezi která patřil i odchod do Anglie, od kterého si na základě předchozí korespondence slibovala podporu v boji za znovuzískáním skotské koruny.³⁹¹

V nastalé situaci se postavení obou rivalek zcela změnilo, neboť Marie Stuartovna již nebyla skotskou královnou, a ke všemu byla ještě spojována s vraždou vlastního manžela. Když tedy přemýšlíme o motivech, které vedly anglickou královnu ke smířlivosti, tak můžeme mít na paměti moudrá slova slavného státníka Machiavelliho, který tvrdil, „že bychom neměli zapomínat na to, že možné protivníky bud' musíme zahrnovat laskavostmi, nebo je zničit.“³⁹² Alžběta Tudorovna se v tomto duchu opravdu zachovala, neboť se skotské sestřenice ujala, zároveň si ponechala i otevřenou možnost k odvrácení možného ohrožení z její strany. Díky tomuto přístupu mohla anglická královna v nadcházejících letech na Marii Stuartovnu vyvíjet tlak, který měl snižovat tendence směřující k ustavení katolické opozice v Anglii. Na základě předešlého textu již dobře víme, že ani tento způsob nátlaku se neprojevil jako zcela funkční.³⁹³

Situace se pro Alžbětu Tudorovnu a Marii Stuartovnu nezměnila jen z hlediska postavení, ale také z hlediska možnosti zasahování do mezinárodního politického dění. Díky tomu si můžeme povšimnout značné nevyváženosti v účasti na politickém životě, která v Mariině případě není žádným překvapením. Anglická královna i nadále zastávala veškeré své povinnosti, navzdory vzrůstajícímu věku byla i v této době předmětem zájmů sňatkové politiky, vytvářela nová spojení a reagovala na dění v Evropě.

Oproti tomu byla Marie Stuartovna držena v domácím vězení, které pro ni představovalo izolaci od všech aspektů politického života. Není proto divu, že se během let bývalá skotská královna upnula na vytváření nejrůznějších cest pro tajné zprávy politického charakteru, které se postupně přeměnily až ve spolupráci s katolickými spiklenci. Vedle těchto aktivit se Marie Stuartovna stala jen jménem, které jste sice mohli často zaslechnout, ale které již samo nic neměnilo.

Ani jméno Marie Stuartovny si v prvních letech po skotských nepokojích neudrželo svůj majestát, neboť bylo veřejně spojováno s obviněními z cizoložství, vraždě a mnohým dalším. V očích evropské šlechty se tak z katolické královny,

---

³⁹¹ John Ernest NEALE, *Queen Elizabeth I.*, London 1971, s. 164–165.

³⁹² Niccolo MACHIAVELLI, *Vladař*, edd. Josef HAJNÝ, Praha 2009, s. 31–32.

³⁹³ John Ernest NEALE, *Queen Elizabeth I.*, London 1971, s. 164–165.

kteřá v protestantské zemi bojovala za obnovení katolictví, poměrně rychle stala žena pošpiněná chlípností a nezřízenou touhou po moci, která neměla znát mezi.³⁹⁴ Už samotný fakt, že se provdala za vraha svého muže, byl otřesný, neboť jak později napsal William Shakespeare: „*Porušit svaté pouto manželství je horší než porušit věrnost králi.*“³⁹⁵ Navzdory všem obviněním za Marii Stuartovnu stále šla řada věrných, kteří jejím jménem i nadále bojovali proti skotskému regentovi hraběti z Moray.³⁹⁶

I ta nejhorší provinění dokázal smít čas a politické ambice evropské katolické elity, která chtěla za každou cenu odstranit protestantskou královnu Alžbětu Tudorovnu. Tak se stalo, že již pár let po tom, co bylo jméno Marie Stuartovny spojováno s ženou lehkých mravů, byly její prohřešky papežským stolcem opomenuty a ze zapomenuté hříšnice se rázem stal dokonalý politický nástroj, jehož jménem měl být proveden státní převrat. Na užitečnost Mariina postavení a jména nezapomínali ani francouzští Guisové a španělský král Filip II. Habsburský.³⁹⁷

Navzdory času proti sobě opět stály dvě zapřísáhlé rivalky, které jejich původ, výchova i doba a víra zahnalý na opačnou stranu fronty. Na jedné straně stála protestantská královna Alžběta Tudorovna obklopená schopnými rádci, a proti ní uvězněná a k politickým cílům využívaná Marie Stuartovna, jejíž schopnosti nebylo radno ani nadále podceňovat.

Za zmínku stojí všudypřítomná sňatková politika, o které jsme se krátce zmínili již výše. Navzdory faktu, že Alžbětě Tudorovně bylo v roce 1568 již pětáctileté, o nápadníky neměla nouzi. Mezi její nejvážnější kandidáty v tomto období rozhodně patřil mladičkový francouzský hrabě z Alenconu. K uzavření sňatku však nikdy nedošlo.³⁹⁸

Marie Stuartovna byla sice uvězněna, její jméno na čas pošpiněno a majetky ztraceny, ale i nadále si bývalá skotská královna udržovala pověst krásné ženy, jejíž půvab zvyšovala také vidina možného nástupnictví na anglický trůn. Není proto velkým překvapením, že po příchodu do anglického exilu o Marii Stuartovnu projevil

---

³⁹⁴ Jayne Elizabeth LEWIS, *The Trial of Mary Queen of Scots: a Brief History with Documents*, Boston 1999, s. 63–64.

³⁹⁵ Martin HILSKÝ, *Slovník citátů z Díla Williama Shakespeara*, Praha 2012, s. 194.

³⁹⁶ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 108.

³⁹⁷ Jayne Elizabeth LEWIS, *The Trial of Mary Queen of Scots: a Brief History with Documents*, Boston 1999, s. 64.

³⁹⁸ Leonie FRIEDA, *Kateřina Medicejská: životopis*, Praha 2007, s. 266.

zájem sám vévoda z Norfolkku. Jeho zájem o bývalou skotskou královnu byl sice čistě mocenského rázu, ale kdo by se dlouho rozmýšlel, když se objevila natolik lákavá nabídka. S Norfolkovou pomocí si Marie Stuartovna mohla zajistit splnění všech svých tužeb. Mohla být osvobozena, po svrnutí Alžběty Tudorovny dosazena na anglický trůn a posléze mohla podpořit své věrné následovníky ve Skotsku a sjednotit obě království pod svou nadvládou.³⁹⁹

Ani k tomuto sňatku však nedošlo. Vévoda z Norfolkku samozřejmě k takovému sňatku nemohl nikdy získat svolení od Alžběty Tudorovny, které byly mocenské ambice jejího bratrance naprosto zřejmé. Opětovně je velmi zajímavé, že nejslibnější nápadníci Marie Stuartovny byli zároveň nejnebezpečnější rivalové pro Alžbětu Tudorovnu. Musíme si uvědomit, že ani v této oblasti se Marie Stuartovna nerozhodovala sama. Tradičně byla jen nástrojem sňatkové politiky v rukou vedoucích představitelů rodu de Guise, kteří pro posílení vlastní moci toužili po tom, aby se Marie Stuartovna provdala za muže, který by jí svým postavením zajistil silnou podporu k ovládnutí Anglie.⁴⁰⁰ Do těchto sňatkových plánů rodu de Guise ale ani v nejmenším nezapadal třetí manžel Marie Stuartovny hrabě z Bothwell.

S otázkou sňatků, intrik a politiky se neodmyslitelně pojila také otázka náboženství, která byla v této době s politikou neodmyslitelně svázána. Právě tento fakt propůjčoval mocné zbraně Alžbětě Tudorovně i Marii Stuartovně. Anglická královna mohla těžít ze špatných zkušeností s náboženskou perzekucí z dob vlády Marie I. Tudorovny. Právě proto se její náboženská politika projevovala velmi umírněně a jen pozvolna se vyhraňovala proti katolíkům, na které byl časem vyvíjen větší a větší nátlak, aby přestoupili k anglikánské církvi. Velkým přínosem postavení Alžběty Tudorovny byl vývoj událostí v okolních zemích, kde protestanti získávali stále silnější pozice.⁴⁰¹ Ve Skotsku byl protestantismus státním náboženstvím, v Nizozemí probíhalo protestantské povstání proti španělské nadvládě, a ve Francii se střídaly chvíle míru s časy nepokojů. Díky podpoře protestantského hnutí napříč Evropou si tak Alžběta Tudorovna zajistila opravdu silnou podporu, která ale přinášela i řadu nevýhod v podobě zvýšených nákladů na armádu a obranu země.

---

³⁹⁹ Robert HUTCHINSON, *Dynastie zrady: sláva a pád tudorovského rodu*, Praha 2011, s. 192–193.

⁴⁰⁰ Leonie FRIEDA, *Kateřina Medicejská: životopis*, Praha 2007, s. 261.

⁴⁰¹ André MAUROIS, *Dějiny Anglie*, Praha 1993, s. 203–204.

Marie Stuartovna za sebou vždy měla katolíky, kteří byli za rekatolizaci také ochotni bojovat. Své následovníky tak Marie Stuartovna bez problémů nacházela ve Skotsku, v Anglii, ale také ve Francii, Španělsku a ve Vatikánu. Stávající situaci by mohla výstižně obsáhnout slova: „*Nic nezačíná tak obtížně a nic nepřináší tak pramalou naději na úspěch jako zavádění nového řádu. Tomu, kdo jej zavádí, jsou nepřáteli všichni, kteří se dřív měli dobře.*“⁴⁰²

Právě těmto slovům odpovídala situace na britských ostrovech. Za Jindřicha VIII. Tudora byl zahájen přestup na protestantismus, který umožnil mocenský vzestup i pád řadě lidí. Opačná byla situace za vlády katoličky Marie I. Tudorovny, kterou opět vystřídala protestantka Alžběta Tudorovna. Každý panovník, který zavedl nové změny automaticky vytvářel skupinu lidí, kteří se dříve měli lépe a nyní čekali na vhodný čas k protiútoky. A právě za téhle situace přišla na scénu Marie Stuartovna, která tento návrat ke starým pořádkům mohla umožnit.

Tak se po klidných začátcích stalo, že v roce 1569 vypukla katolická rebelie na severu Anglie, která své cíle našla ve svržení protestantské královny, obnovení katolicismu v Anglie a osvobození Marie Stuartovny, která se měla stát novou královnou již rekatolizované Anglie.⁴⁰³

Povstání selhalo a jeho hlavní iniciátoři byli buď uvězněni v Toweru, prchli za hranice, nebo byli popraveni za velezradu. Ani v budoucích letech se nic nezměnilo. V roce 1571 přišlo odhalení Ridolfiho povstání, které mělo stejné cíle jako katolická rebelie v severní Anglii. Ani Throckmortonovo povstání v roce 1583 a Babingtonovo spiknutí v roce 1586 nepřinesla katolíkům lepší výsledky. Cíle zůstávaly a na aktéry povstání čekal stejný osud perzekuovaných a anglická královna vládla stále dál. Naopak osobou, jejíž situace se stávala stále svízelnější, byla Marie Stuartovna. Její život vysel doslova na vlásku a vůli anglické královny Alžběty Tudorovny, která se svou skotskou rivalkou měla i po letech trpělivost.

Byla to ale opravdu trpělivost, politická vypočítavost nebo jen strach, který Alžbětě Tudorovně nedovoloval po téměř dvě desetiletí odstranit skotskou sokyni. Na základě dřívějších rozhodnutí a vyčkávání v případě zvláště choulostivých politických otázek lze předpokládat, že si anglická královna uvědomovala vícero možný scénářů a vyčkávala, který z nich se projeví jako ten nejvýhodnější. Popravou Marie Stuartovny

---

⁴⁰² Niccolo MACHIAVELLI, *Vladař*, edd. Josef HAJNÝ, Praha 2009, s. 54.

⁴⁰³ John Ernest NEALE, *Queen Elizabeth I.*, London 1971, s. 190–193.

by se sice zbavila jednoho politického rivala, ale odstranila by tím právě tu sokyni, na jejíž tahy již byla zvyklá, o které toho věděla nejvíce a především tu, o které věděla, že je základním kamenem snad každého pokusu o převrat. Právě proto bylo dle mého názoru velmi prozíravé, že i po několika spiknutích Marie Stuartovna zůstávala naživu. Po akcích politického charakteru, za nimiž stál sám papež, navíc nebylo nejmenších pochyb, že katolíci dokáží náležitě využít i smrti Marie Stuartovny. Konflikt se Španělskem byl nevyhnutelný.

Na ověření úvah o důvodech soucitu Alžběty Tudorovny si můžeme položit ještě jednu otázku. Co bylo pro tajnou síť agentů a informátorů sira Francise Walsinghama snazší? Odhalování spiknutí, jejichž základ spočíval na osobě Marie Stuartovny a odvíjel se tudíž od její tajné korespondence nebo osob z jejího okolí? Nebo pátrání po neznámých povstalcích s neznámými vůdci a neznámými cíli?

Ale i trpělivost Alžběty Tudorovny měla své meze. Žádný panovník nemohl pokoušet štěstěnu donekonečna, proto nebylo velkým překvapením, že se po odhalení Babingtonova spiknutí a dodání důkazů od sira Francise Walsinghama rozběhl soudní proces s Marií Stuartovnou, kterou veřejné mínění anglického národa odsoudilo už dávno před začátkem samotného procesu.⁴⁰⁴ Obě strany se však i nadále musely mít na pozoru, neboť „*ani peří nepoletuje sem a tam tak snadno jako dav.*“⁴⁰⁵ A dopad soudního procesu s Marií Stuartovnou mohl mít mnohem větší důsledky, než si všichni členové soudního tribunálu uvědomovali. UVědomovala si to Alžběta Tudorovna? Na tuto otázku se již dá odpovědět jen velmi obtížně, navzdory konečnému rozhodnutí a podepsání rozkazu k provedení popravě musela anglická královna mít důvody, proč tak dlouho váhala.

Dopad únorových dnů roku 1587 byl pro Anglii další velkou zkouškou, která měla prověřit její sílu a ochotu bojovat za svou královnu a víru. Válka se Španělskem a porážka neporazitelného loďstva v roce 1588 byla jen začátkem dalekosáhlých dopadů, které přinesla smrt Marie Stuartovny. Ta svou smrtí téměř doslovně potvrdila slavná slova Julia Caesara z historické hry Williama Shakespeara, který v závěru dramatu řekl: „*Naše zlé skutky nás vždy přežijí. Ty dobré často s námi skončí v hrobě.*“⁴⁰⁶ Jako důkaz můžeme vzít v úvahu dnešní pohled na život Marie Stuartovny,

---

⁴⁰⁴ Alison PLOWDEN, *Danger to Elizabeth: the Catholics under Elizabeth I.*, London 1973, s. 231.

⁴⁰⁵ Martin HILSKÝ, *Slovník citátů z Díla Williama Shakespeara*, Praha 2012, s. 265.

⁴⁰⁶ William SHAKESPEARE, *Julius Caesar*, edd. Martin HILSKÝ, Praha 2008, s. 61.

jehož nejznámější částí byly právě zmíněné komploty a spiknutí potrestaná smrtí. Stejně tak anglickou královnu Alžbětu Tudorovnu si lidé dodnes pamatují především díky podpoře umění, popravě Marie Stuartovny a porážce španělského loďstva.

Dějiny píší vítězové, a proto nebylo žádným překvapením, že anglická královna i nadále vydatně podporovala umělce, kteří až do její smrti hráli zásadní roli v oblasti propagandy protestantské Anglie a slavné historie tudorovského rodu. Význam a využití divadla si již v 80. letech 16. století uvědomil několikrát zmiňovaný sir Francis Walsingham, který se souhlasem královny Alžběty Tudorovny zřídil hereckou společnost Služebníci královny. Časem se právě z této společnosti zrodila legenda anglického dramatu William Shakespeare, který proslul a alžbětinskému režimu posloužil především prostřednictvím svých historických her, jako byl Král Jan, Richard III. nebo Jindřich V. Svou roli sehrála otázka propagandy i v roce 1588, kdy celá Anglie očekávala španělskou invazi. Po porážce španělského loďstva to byli právě autoři propagandy, divadla a další umělci, kteří prezentovali světu triumf královny Alžběty Tudorovny, která porazila nejsilnější katolickou zemi Evropy a uhájila tak přežití anglikánské církve,⁴⁰⁷ byť k anglickému vítězství ve skutečnosti dopomohla především nepřízeň počasí.

Navzdory všem vítězstvím, neshodám s Marií Stuartovnou a neustále připomínané otázce nástupnictví nakonec anglická královna rozhodla, že po ní na anglický trůn usedne syn Marie Stuartovny Jakub VI. Stuart, který tak roku 1603 v Anglii zahájil období vlády Stuartovců.⁴⁰⁸

---

⁴⁰⁷ Martin HILSKÝ, *Dílo - William Shakespeare*, Praha 2011, s. 31–32.

⁴⁰⁸ Jenny WORMALDOVÁ, *Dějiny Skotska*, Praha 2007, s. 111–113.

Závěr

Výzkum zaměřený na objektivní posouzení proměn politických a náboženských postojů u osobností, jakými královny Alžběta Tudorovna a Marie Stuartovna bezesporu byly, nebyl lehký. I přes analýzu historických pramenů a jejich následnou komparaci se studiiemi světových odborníků nemůže historik nikdy dosáhnout zcela ideálních podmínek. Proto se i tato práce od svého počátku potýkala s určitými problémy.

Jeden z těchto problémů představuje rozdílný věk královen. Již díky svému dřívějšímu narození Alžběta Tudorovna získala před svou budoucí sokyní nezanedbatelnou výhodu v podobě devíti let životních zkušeností, které skotská královna nikdy nemohla dohnat.

První překážky, které mohly nenávratně změnit chod dějin, přinesla anglické princezně již léta vlády její nevlastní sestry Marie I. Tudorovny známé pro fanatické prosazování anglické rekatolizace. Alžběta Tudorovna vychovávaná v protestantské víře byla v očích nevlastní sestry příčinou příkoří Kateřiny Aragonské. Zkušenosti načerpané během těchto let ji provázely po zbytek jejích dnů a připomínaly pomíjivost lidského života, kterou Alžběta Tudorovna bezprostředně okusila po ztroskotání Wyattova povstání. To bylo zaměřeno proti osobě Marie I. Tudorovny, jejíž vítězství a obhájení královského postu však anglickou princeznu málem dovedlo až na popraviště londýnského Toweru. Již roku 1558 k všeobecnému překvapení Marie I. Tudorovna zemřela a dosud vězněná Alžběta Tudorovna byla korunována na anglickou královnu.

V tom samém roce 1558 se teprve šestnáctiletá skotská královna Marie Stuartovna provdala za francouzského dauphina Františka II. Na rozdíl od své anglické sestřenice ale dosud nepoznala obtíže spojené s intrikami vysoké politiky a byla tak loutkou v rukou zkušenějších politiků. Obě královny měly právo vládnout v dědičných zemích a navzdory svému pohlaví se během let staly zkušenými vládkyněmi. Jakýsi náznak nevyhnutelnosti budoucího střetnutí nebyl však spojován jen s původem obou královen, nýbrž i se silnými konflikty mezi silami reformačního a protireformačního hnutí, jejichž vývoj ovlivnil dění v celé Evropě.

Alžběta Tudorovna se již po svém nástupu na anglický trůn projevovala jako velmi tolerantní a přizpůsobivý monarcha, na druhou stranu království pozvolna přetvářela v duchu protestantismu, čímž se odpoutávala od hrůz, které do lidských srdcí zasel rekatolizační teror její nevlastní sestry. Marie Stuartovna ale byla vychována

jako katolička a její averze vůči protestantismu byla umocněna nepokojí, které proti její matce podněcoval fanatický protestant John Knox. Již během prvních let vlády obou královen tak jejich osudy spojilo několik důležitých problémů, z nichž můžeme uvést konfrontaci s náboženskými názory opozičních sil, nutnost zajištění potomka a uhájení vlastního postavení.

Byl to ale právě poslední z uvedených politických aspektů, který měl mezi obě královny vrazit silný klín. Dědičné nároky na anglickou korunu se proto staly základním tématem sporů mezi Alžbětou Tudorovnou a Marií Stuartovnou, jejichž vzájemné vztahy prošly zásadní proměnou v důsledku sepsání tzv. Edinburghské dohody, jejímž prostřednictvím se skotská královna měla vzdát svého práva na vládu nad Anglií.

To ale Marie Stuartovna po smrti manžela a matky odmítala a již krátce po návratu do rodného Skotska, ve kterém nebyla dlouhých třináct let, začala ovlivňovat mezinárodní dění skrze sňatkovou politiku, v níž se spolu s Alžbětou Tudorovnou stala nejžádoucnější nevěstou Evropy. Mezi obě královny tak již vedle sporu o nároky na anglický trůn vstoupila i ženská rivalita osobního rázu, která byla umocněna i tím, že se o obě královny ucházeli stejní nápadníci.

Na poli sňatkové politiky se tak rozhodovalo o budoucnosti Britských ostrovů, jejichž království pro udržení stávající prosperity nutně potřebovala jistotu pokračování vlády současné dynastie. Navzdory svému návratu do Skotska však Marie Stuartovna ani nyní nebyla svou vlastní paní, neboť se na její vládě výrazně podílel její nevlastní bratr a do otázek sňatkové politiky se silně vměšovali francouzští strýcové z rodu de Guise, kteří si s pomocí své neteře chtěli zajistit nárůst politické moci.

Ani na jedné straně hranic nedošlo k ústupkům a vztahy mezi Alžbětou Tudorovnou a Marií Stuartovnou ustrnuly na mrtvém bodě. Jednání obou královen se tak po nějaký čas vyvíjelo jen vlivem mezinárodního dění. Během let došlo k několika pokusům o dosažení kompromisu v oblasti anglického nástupnictví, díky odmítání ratifikace smlouvy z Edinburghu ale jednání vždy končila nezdarem. S příchodem roku 1565 došlo ke sňatku Marie Stuartovny a Jindřicha Stuarta, lorda Darnleye, kteří Skotsku zajistili dědice a ukázali, že z ještě donedávna oslavované výhody životních zkušeností se pro Alžbětu Tudorovnu vyšší věk stal problémem.

Nakonec to ale byly právě city a ne dědic, kdo rozhodl o vývoji mocenského soupeření Alžběty Tudorovny a Marie Stuartovny. Marie Stuartovna Skotsku a později

i Anglii přinesla dědice v podobě Jakuba VI. Stuarta, ale také do své země přivedla královského manžela, jehož ambice vzniklou prosperitu silně ohrožovaly. Z lásky se stala nenávist umocněná vraždou Mariina sekretáře Davida Rizzia a posléze i podezřelou smrtí Jindřicha Stuarta, lorda Darnleye. Skotská královna tak rozehrála hru, na kterou její síly a zkušenosti nestačily. Své anglické sokyni ukázala rizika spojená s nepovedeným sňatkem a nevědomky jí dopomohla k rozhodnutí o přerodu v symbol panenské čistoty, který měl v budoucnu ochraňovat evropské protestanty.

Navzdory letitým neshodám se Marie Stuartovna po násilím vynucené abdikaci uchýlila do Anglie, kde byla Alžbětou Tudorovnou přijata, leč uvězněna. Z královny, která si po letech ve Skotsku vybuodovala mocenskou základnu, se tak opět stala politická loutka, jejímž jménem se zaštiťovali nejen angličtí katolíci usilující o rekatolizaci, nýbrž i bigotní katolík Filip II. Habsburský, moci chtiví strýcové z rodu de Guise a sám papež.

Postavení obou královen se tak diametrálně změnilo, ale životní paralely Alžběty Tudorovny i Marie Stuartovny přetrvaly, jak dokládá i Mariino uvěznění a opakovaná obvinění ze spojení se spiklenci, kteří usilovali o smrt anglické královny a o podporu rekatolizačního hnutí. Právě během těchto let se plně projevila síla životních zkušeností, které si anglická královna odnesla z věznění v londýnském Toweru, a které nyní Marii Stuartovně zachraňovaly život.

Sebehorší zkušenost však katovu ruku nemohla udržet věčně, proto byla roku 1586 Marie Stuartovna obviněna z účasti na tzv. Babingtonově spiknutí, které odhalila síť tajných informátorů a agentů sira Francise Walsinghama, a 8. února 1587 byla na Alžbětin rozkaz popravena. Díky schopnostem svým i svých rádců tak Alžběta Tudorovna uhájila své postavení coby anglické královny a zajistila zemi éru rozmachu, která je i po staletích známá jako zlatý věk anglických dějin.

Navzdory výše specifikovaným obtížím tak výzkum zaměřený na srovnání střetu Alžběty Tudorovny a Marie Stuartovny dosáhl svých primárních cílů. Proti poznatkům, kterých dosáhl tento výzkum, i nadále stojí nespočet pramenů právního a narativního charakteru, jejichž analýzou a následným zasazením do kontextu by bylo možné doplnit mozaiku utvářející autentický obraz Britských ostrovů v 16. století.

V případě pokračování tohoto výzkumu by jako základ nových poznatků mohly posloužit anglické zákony, v jejichž mezích se střetnutí Alžběty Tudorovny a Marie Stuartovny mělo odehrávat.

Seznam použité literatury

Prameny:

- CAMDEN, William, *Annales rerum Anglicarum et Hibernicarum regnante Elizabetha*,
edd. Danna F. SUTTON, California 2001.
- KNOX, John, *Works*, Vol. IV., edd. David LAING, Edinburgh 1848.
- MACHIAVELLI, Niccolo, *Vladař*, edd. Josef HAJNÝ, Praha 2009.
- ROTTERDAMSKÝ, Erasmus, *O výchově křesťanského vladaře*, edd. Daniel KORTE,
Praha 2009.
- SHAKESPEARFE, William, *Dobry konec všechno spraví*, edd. Martin HILSKÝ,
Praha 2006.
- SHAKESPEARE, William, *Jindřich IV.: první a druhý díl*, edd. Martin HILSKÝ,
Brno 2010.
- SHAKESPEARE, William, *Julius Caesar*, edd. Martin HILSKÝ, Praha 2008.
- SHAKESPEARE, William, *Richard II.*, edd. Martin HILSKÝ, Praha 2003.
- TANNER, J. R., *Tudor Constitutional Documents A. D. 1485–1603 with an Historical
Commentary*, Cambridge 1922.

Primární literatura:

- CREIGHTON, Mandell, *Queen Elizabeth I.*, London 1896.
- HAIGH, Christopher, *Elizabeth I.*, London 1988.
- JENKINS, Elizabeth, *Elizabeth the Great*, New York 1960.
- KOVÁŘ, Martin, *Alžbětinská Anglie: Stabilizace nového režimu (1561–1567)*,
Historický Obzor 10, 1999, s. 250–256.
- KOVÁŘ, Martin, *První léta alžbětinské Anglie*, Historický Obzor 10, 1999, s. 50–55.
- LEWIS, Jayne Elizabeth, *The Trial of Mary Queen of Scots: a Brief History with
Documents*, Boston 1999.

- MacCAFFREY, Wallace T., *Elizabeth I.: War and Politics, 1588–1603*, New Jersey 1994.
- NEALE, John Ernest, *Queen Elizabeth I.*, London 1971.
- PLOWDEN, Alison, *Danger to Elizabeth – The Catholics under Elizabeth I.*, London 1973.
- PORTER, Linda, *Crown of Thistles: The Fatal Inheritance of Mary Queen of Scots*, London 2014.
- SOMERSET, Anne, *Elizabeth I.*, New York 1999.

Sekundární literatura:

- ALFORD, Stephen, *Burghley: William Cecil at the Court of Elizabeth I.*, London 2008.
- ALLINSON, Rayne, *A Monarchy of Letters – Royal Correspondence and English Diplomacy in the Reign of Elizabeth I.*, New York 2012.
- ARTERA, Antonio U., *Dějiny Španělska*, Praha 1995.
- BURKE, John – BURKE, John B., *The Royal Families of England, Scotland, and Wales: with their Descendants, Sovereign and Subjects*, Vol. 2, London 1851.
- ELTON, Geoffrey Rudolph, *Reform and Reformation: England 1509–1558*, Cambridge 1977.
- ELTON, Geoffrey Rudolph, *The New Cambridge Modern History: Vol. 2, The Reformation 1520–1559*, Cambridge 1965.
- FERRO, Marc, *Dějiny Francie*, Praha 2006.
- FRIEDA, Leonie, *Kateřina Medicejská: životopis*, Praha 2007.
- GOODARE, Julian, *Sixteenth-century Scotland: Essay in Honour of Michael Lynch*, Brill 2008.
- HAY, Denis, *Evropa pozdního středověku 1300–1500*, Praha 2010.
- HILSKÝ, Martin, *Dílo – William Shakespeare*, Praha 2011.
- HILSKÝ, Martin, *Slovník citátů z Díla Williama Shakespeara*, Praha 2012.
- van der HOUTEN, Horst, *Dějiny Nizozemska*, Praha 2005.
- HUTCHINSON, F. E., *Cranmer and the English Reformation*, London 1966.

- HUTCHINSON, Robert, *Dynastie zrady: sláva a pád tudorovského rodu*, Praha 2011.
- CHLUBNA, Jan, *Z milosti Boží synové budou následovat. Jindřich VIII. v zápase o zajištění dynastie Tudorů*, Historický Obzor 23, 2012, s. 194–198.
- CHLUBNA, Jan, *Kdo mu slíbil prince? Jindřich VIII. v zápase o zajištění dynastie Tudorů*, HO 24, 2013, s. 242–252.
- KENNETH, Morgan, *Dějiny Británie*, Praha 2011.
- KLÍMA, Jan, *Dějiny Portugalska*, Praha 2007.
- KOVÁŘ, Martin, *The Shaping of the Elizabethan Monarchy: On some Aspects of the Forming, Functioning and Problems of Early Elizabethan State (1558–1561)*, in: Prague Papers on the History of International Relations, č.4, 2000, s. 21–39.
- KOVÁŘ, Martin, *The Struggle for the Character of the State: On the Transformations of Elizabethan England in the Context of International Relations in 1560s*, in: Prague Papers on the History of International Relations 4, 2000, s. 51–68.
- MacKENNEY, Richard, *Evropa šestnáctého století*, Praha 2001.
- MARSHALL, Peter, *The Beginnings of English Protestantism*, Cambridge 2002.
- MAUROIS, André, *Dějiny Anglie*, Praha 1993.
- MAUROIS, André, *Dějiny Francie*, Praha 1994.
- MOODY, T. W., *Dějiny Irska*, Praha 2012.
- M. MÜLLER, Helmut M., *Dějiny Německa*, Praha 2004.
- NEILLANDS, Robin, *Války růží*, Praha 1994.
- O'DAY, Rosemary, *The Debate on the English Reformation*, London 1986.
- POTTER, George Richard, *The New Cambridge Modern History: Vol. 1, The Renaissance 1493–1520*, Cambridge 1964.
- PRYOR, Felix, *Elizabeth I.: Her Life in Letters*, London 2003.
- STEWART, Michael J. A., *Skotsko: zapomenutá monarchie: skutečný příběh dynastie Stewartů a utajovaného nástupnictví králů a královen Skotska*, Praha 2000.
- STARCK, Karel, *Anglie v XVI. století a počátky jejího zámořského podnikání*, Historický Obzor 4, 1993, s. 8–12.
- TÖRÖK, Dan, *Jan Kalvín – srdce dávané v službu*, Historický obzor 21, 2010, s. 105–110.

- WARD, A. W., *The Cambridge Modern History: Vol. 3, The Wars of Religion 1559–1610*, Cambridge 1969.
- WORMALDOVÁ, Jenny, *Dějiny Skotska*, Praha 2007.
- ZEMANOVÁ, Michaela, *Alžbětinské divadlo a londýnská inspirace*, Historický Obzor 21, 2010, s. 163–168.
- ZEMANOVÁ, Michaela, *Alžbětinské umění ve službách státu*, Historický Obzor 22, 2011, s. 30–37.
- ZEMANOVÁ, Michaela, *William Shakespeare – doba, život, mýtus*, Historický Obzor 21, 2010, s. 98–105.
- ZÍTKOVÁ, Marcela, *Anglie za vlády Marie I. Tudorovny. Wyattovo povstání*, Historický Obzor 16, 2005, s. 50–62.
- ZÍTKOVÁ, Marcela, *Nástup Marie I. Tudorovny na anglický trůn*, Historický Obzor 13, 2002, s. 50–56.

Slovníky a encyklopedie:

- BARRACLOUGH, Geoffrey, *The Times Atlas of World History*, London 1993.
- ČORNEJ, Petr a kol., *Evropa králů a císařů: významní panovníci a vládnoucí dynastie od 5. století do současnosti*, Praha 1997.
- ŘEŠETKA, Miroslav, *Anglo-český a česko-anglický slovník*, Olomouc 2001.
- WAGNER, John A., *Encyclopedia of Tudor England*, Vol. 1, ABC-CLIO 2011.
- WAGNER, John A., *Encyclopedia of Tudor England*, Vol. 2, ABC-CLIO, 2011.
- WAGNER, John A., *Encyclopedia of Tudor England*, Vol. 3, ABC-CLIO, 2011.